ANUL XXII
36
(906)
Sîmbătă
8 septembrie
1979
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Porțile de Fier ale Transilvaniei

Întotdeauna m-am simțit legată de o anume parte a Banatului ca de ceva foarte apropiat ; o legătură indestructibilă, de sînge, între mine și ceea ce se cheamă pentru familia tatălui meu „partea de dincolo de Porțile de Fier ale Transilvaniei". O chemare caldă, la fel de copleșitoare ca acea putere ascunsă a dragostei, spre pădurile bătrîne, pe alocuri sălbatice și astăzi, ale Aninei ; de pietrele albe, frumos înșiruite pe marginea șoselei, la sudul Oraviței, unde scrie cu majuscule „Paralela 45°", și nu știu de ce, mai ales vara, te simți obligat să visezi la soarta celor ce pășesc, ca și tine, zi după zi, sau întîmplător, pe această paralelă, la ceea ce fac, ce gîndesc, cum sînt bărbații, femeile, copiii, orașele, casele, visele lor de pace, notările lor dacă vibrează odată cu tine la un anume ceas al zilei sau nopții. Simți că ai mers o viață întreagă pe lîngă un om, fără să-i bănuiești existența, și odată întîlnit te întrebi ce culoare o fi avut viața ta, dacă aici, acum, față în față cu el nu te mai poți descoperi pe tine, totul fiind o explozie de lumină, în care o singură vorbă ar distona, risipind bucuria aceasta neașteptată, prețul nașterii tale.

Anina mi se descoperă treptat, de mai bine de zece ani, mereu altă, începînd cu dealurile Steierdorfului și sfîrșind cu trenul de Oravița, pitoresc și temerar, urcînd muntele ca melcul și coborînd la vale ca un rapid improvizat.

Locul unde stînjenarii din Steinmark jurau credință gliei, apelor și rădăcinilor bătrînelor păduri, iar tînăra Barbara Hoffman devenea prima mireasă, fără trandafiri și sală de bal, într-un început de iunie al trecutului an 1774.

Orașul în care Feri Bielinski se bucură de bătrînețe și pictează, pentru sufletul lui, ceea ce crede că merită să rămînă, în vreme ce fiul, miner de meserie, se închină zilnic pămîntului acoperit de soare, și bogatului adînc în care coboară.

Peste păduri, Reșița mă primește cald, cu o prietenie constantă. Locuri cunoscute au dispărut sub fundația blocurilor din Lunca Bîrzavei, altele, aceleași de zece ani încoace, mă copleșesc cu amintiri duioase ; chipuri de oameni, gesturi mărunte și vorbe greu de uitat, pentru că-mi erau adresate mie, le primisem eu, mai tînără cu atîția ani, călătoarea îndrăgostită de mărunta autogară și micuța plăcintărie cu langoșe fierbinți, loc în care se adunau tinerii, virstnicii și copiii orașului, apoi se despărțeau fiecare, pentru a se reîntîlni din nou, la plimbarea de după-amiază.

Toate acestea au rămas ca un clișeu nedevelopat, niște popasuri în timp, plăcute, necesare unui drumeț, mici atenții sentimentale din partea unor ani scurși pe nesimțite. Centrul este altul, mai luminos, mai elegant și sobru în același timp îmbinînd vechiul cu noul ; o armonie plăcută sub ochiul bătrînei și înțeleptei Birzava, nu frumoasă ca Nera, nici dantelată ca Cerna, o apă cuminte ca toate apele ce trec pe lîngă unul sau mai multe furnale ; Birzava care m-a îngăduit în preajmă-i, cu toate că pașii m-au purtat mai sus, pe Riul Alb, trădind liniștea monotonă a sufletului meu pentru o vegetație tulburătoare și-o avalanșă de vorbe meșteșugite, sclipitoare ca pietrele apei, dar vorbe făcute să zboare, lăsînd loc peisajului curat și primitor, drumului pietruit, serpentinelor, pădurii.

Oamenii sînt aceiași, și totuși alții, cinstind locul nașterii, tinereții și maturității lor prin muncă, prin puterea brațelor și-a minții ; printr-o clară viziune asupra unui mîine pe măsura cinstei și dăruirii acestor oameni care, cu modestie se cheamă : Ioan Lazăr ori Kazimir Kurta, Dumitru Mandric ori Dumitru Vlădescu, Ovidiu Suteanu, Bebe Cojocaru, Florica Zamfir, Nicolae Sălăjean, Helmuth Schelbling.

Ioan Lazăr este cel care, la patruzeci ani, intră în uzină ca ucenic. Exemplu de corectitudine, cinste, dăruire, Ioan Lazăr este azi omul de nădejde, comunistul de la I.C.M. Reșița.

Viorel Mutu străbate Banatul cu un ARO ascultător, furind locurilor acea culoare necesară pînzei, imaginii răsfețe, dar copleșitoare prin ceea ce transmit. Viorel Mutu este șofer în viața de toate zilele, pictor în clipe de sărbătoare totală a sufletului său de copil teribil, arheolog în momentele de aducere aminte, sensibil, cultivat, îndrăgostit de orașul care se cheamă Reșița și căruia îi aparține.

Și dincolo de focul oțelăriei, sevaletul pictorului, truda maturilor, o lume mai curată decît toate lumile posibile : Copilăria. Copiii Reșiței au ochii senini, învață, se joacă, cresc sub aripa ocrotitoare a familiilor și-a pedagogilor.

Visează să zboare în cosmos, să facă fapte măreți, să ridice case și hidrocentrale. Nu i-am cunoscut într-un loc anume. Micuța Cojocaru este frumoasă și, poate, teatrul o va îngădui cîndva cu bucurie. Adela va construi un vapor pentru Secu. Iar Paul, la numai patru ani, știe ca un om mare toate semnele de circulație, este neîndurător în multe privințe și, pare-se, va monta, deocamdată, un avion piesă cu piesă. Pentru toți aceștia copii, ca și pentru Nicolae Sălăjean, tînărul care-a renunțat la Valea Mureșului în favoarea unei fericite și ideale familii, reșițene, există un univers al diodelor, tranzistoarelor și circuitelor integrate, o lume a electronicii similară cu cea a poeziei : pentru că fiecare piesă are sufletul ei, răspunde unor comenzi interioare. Măruntele diode sînt aidoma unor fragile, sensibile și ireale fărîme, de care te poți apropia numai convins fiind că ai acel surplus de dragoste și toleranță, de înțelegere și obligativitate, propria-ți gingășie sufletească pusă pe aceleași coordonate cu perfecțiunea pieselor din fața ta. Cred că o mai mare și mai cinstită dovadă de dăruire nu poate da. Și mai vreau să cred că fiul romanticului electrician din Ocna Mureș, dispărut prea tînăr pentru a-i putea lăsa fiului și altceva în afara unei lăzi cu piese și-a unui testament vorbit, privind seriozitatea vieții, nu va dezminți nimic și niciodată din ceea ce s-a hotărît atunci, demult, cînd era școlar și învăța meșteșugul tatălui.

Acestea sînt, și încă foarte multe altele, motivele pentru care pașii mă poartă aici, iar inima are un colț anume pentru acest pămînt darnic și-acești oameni minunați. Dimineți în care sună sirenele, amieze calde și pline de forfotă, seri care coboară brusc și umplu pămîntul cu stele.

Letiția Vladislav

Elena Greculesi : „Republica"

TÎNĂR ÎN AGORA

Drumul propriei demnități

Ce copleșitoare, cît de miraculoasă această Natură în efortul ei perpetuu de a rezista propriilor capricii, în neasemuita capacitate regenerativă, care devine astfel legea eternei viețuiri. Cenușa care invadează pentru o clipă spațiul răvășit de un cîș de neînsemnat dezechilibru se animă din nou, se umple de sevă, de incandescența mișcării, a vieții înseși, atotputernică și triumfătoare.

În fața acestei limpezi evidențe, validate de un Timp care se tot alungă Eternității, sufletul se simte împăcat și eliberat, pregătit să înțeleagă și să accepte ordinea și dezordinea, lumina și umbra, binele și răul, permanența lor confruntare, simburele perpetuei deveniri. Un fel de seninătate, mai mult teoretică, aproape abstrasă din zeal ar fi să se așternă peste rațiunea și sentimentele (și la urma urmei asupra atitudinii) noastre, a oamenilor, la gîndul că totul se rezolvă cu bine, în bună tradiție a Naturii din care și noi facem parte, că tot binele învinge răul, precum în basmele noastre pline de înțelepciune. Și totuși, privindu-mi semenii, oamenii aceștia preocupați și febrili, participanții concreți la istoria acestei secunde (vorba poetului) am sentimentul că lucrurile, oricît de firești, nu sînt și simple, că tot ceea ce ține de natura

Daniela Crăsnaru

Continuare în pag. a 7-a

O simplă întîmplare

Uneori marile idei, care structurează existențele, ne sînt impuse afectiv de întîmplări care par la prima vedere cu totul banale. O asemenea întîmplare mi-a fost dat să trăiesc în urmă cu cîțiva ani, într-o țară străină, unde participam, ca scriitor român, la un congres. Întîmplător, pe stradă, am cunoscut un compatriot. Nu mi-a spus ce pregătire are și nici cu ce se ocupă. Un bărbat frumos, înalt, cu o plăcută voce baritonală. Era ceea ce se cheamă un rezident. Se căsătorise cu o locuitoare a țării respective și trăia acolo, fără să renunțe la cetățenia română.

Toate bune și frumoase, cum se spune. Pînă aici nimic deosebit. Viața se poate desfășura în foarte multe variante.

M-a invitat la o cafea. Am acceptat și am intrat împreună într-o cofetărie. Lîngă noi a apărut ca din pămînt o chelneriță frumoasă ca un star de cinema.

Voicu Bugariu

Continuare în pag. a 6-a

Curajul expresiei

Ca un eden colorat de fluturi în clipa cînd aurora inundă vîlceaua dimineții își reprezintă acest poet clipa creațiunii, deci lumea ce tocmai a luat ființă și-n care el se trezește cu mirare, dar mai important decît orice în această ivire este înmulțirea posibilităților de supraviețuire într-un univers auroral al cărui cer e străcurat printre pliscuri, în care zilele vislesc asemeni visului — fapte și gesturi ce devin printr-o extindere nemăsurată o sărbătoare a dezmierdărilor materiei și spiritului, omniprezente.

Ni s-a părut a descoperi o sensibilitate cu totul remarcabilă în lirica erotică a lui Vasile Tarța ; concretețea și candoarea imaginilor lui inoculează peisajului un dinamism afectiv înrudit cu participarea cosmică din poezia populară, în care sentimentul se obiectivează tocmai prin sensibilizarea naturii înconjurătoare. Ce spun poeziile sale este vechi de cînd lumea, dar modul **cum** își comunică demersul este cu totul modern și prin aceasta îndreptățit să ceară **intrarea-n lume prin vestmintele vorbirii.**

Fiind muncitor (la Satu Mare, Vasile Tarța a fost premiat în etapa județeană și pe țară a **Cîntării României**). Important mi s-a părut de remarcat la el proprietatea termenilor, curajul expresiei și imaginilor, deși într-un poem am găsit următoarele două versuri, nu mai puțin frapante : „îmi iau timiditatea în dinți / precum animalele sălbatice puii".

De la **Facerea lumii** pînă la **Zăpadă** cu care se încheie ciclul de față, meditația poetului urmează chiar traiectoria cunoașterii, a sensibilității ce se rarefiază pînă la răceala de maximă a unor versuri ca acestea : „cerul este vid/existența este gheață încinsă".

Vasile Tarța este Poet în toată puterea cuvîntului. Publicarea volumului său pe care-l avem în față ar cinsti activitatea oricărei edituri. Îi urăm succes.

Gheorghe Pituț

GRIGORE HAGIU

REMEMORAREA GENEZEI

Despre origini, despre temelie și suflet, despre mersul istoriei —
trebuie neapărat să spunem, să descriem cum arăta
acea dungă subțire, poate de sînge, urcînd, coborînd
și iar urcînd, prezentă uneori impalpabilă, de greutatea
dar și repeziciunea gîndului, printre oameni care se vedeau
parcă pentru prima oară și deodată, un fel de-a privi,
de-a se întoarce, de-a-și schimba grăbit un cuvînt,
scăpăra a ciudat de intensă văpaie (știință a lumii) repede
strînsă, adunată să șerpuie pînă la marile pulberării,
explodînd, azvîrlind în aer sandramaua, celatea
de butaforie, cu toți regisorii și prințișori ei cu săbiuțe
și eghileți de paradă, să rămînă doar piatra și osul
de temelie — cel bătrînesc, cel de țară, cel de mare viitor.

Despre origini, despre temelie și suflet, despre mersul istoriei —
trebuie neapărat să spunem, să descriem formidabila declanșare
de energii, proprie doar libertății și păstrîndu-ne
în șuvoiul ei cu trupul, cu mintea și vorba-n inatul
destinului ei, uimiți să fim iarăși și iarăși, părtași,
martori la ieșirea, la răbufnirea uriașei
insule rotunde, alcătuindu-se cu munți și rîuri,
păduri și cîmpuri, sate și orașe, abruptă năvălire întrecută
de ce-i era doar vis și oglindire lentă dar tenace :
munți mult mai falnici, rîuri mult mai cristaline,
păduri mai luminoase, cîmpuri mai legănătoare,
sate și-orașe lărmuind de muncă, mai vii și mai reale,
întregul dor de liniște și de frumos, și de statornicie.

Despre origini, despre temelie și suflet, despre mersul istoriei —
trebuie neapărat să spunem, să descriem, și cu asta
era necesar în primul rînd să începem, cum,
cu nesfîrșită iubire (acesta nu-i om, e țara însăși)
laba piciorului, desculță și-nghimpată, răcorită o fost
la fîntîni, pe alba dală a pieților, în incinta
marilor adunări ; cum, cu aceiași tandrețe, mîna
asiliacată, zgurită pe-unelte grateșți, destinsă o fost,
limpezită pînă-n adîncul puterii, la mașini și pupitrul
tribunei ; cum s-a muncit, se muncește cu dreptate
la freamătul conștiinței, spre eliberarea ideii,
comparabilă doar cu un steag ce dintre altele o mie
deodată se zmulge și-ncepe să zboare.

Despre origini, despre temelie și suflet, despre mersul istoriei —
trebuie neapărat să spunem, să descriem, cu lux de amănunte,
renunțarea (nu țără chinuri) la prejudecăți, inerții,
habitudini, mai vechi sau mai noi, găsindu-ne,
în sfîrșit, pe noi înșine, o lume a lumii,
cu bucuriile și durerile ei, o noastră însă, numai a noastră,
incontundabilă, mărșăluind, sondînd mereu maibinele tuturor,
cu fața-mprospătată aprig vîlvătarului,
din fiece inel din lanțul rupt (și ele au fost multe),
din orice nit de la cătușa spartă (și ele au fost multe),
zvîrlite-n urmă, stăvilind trecutul, timpul, să răsară
lumina și credința și speranța noastră, dragostea de țară,
albind pe cer muntos, înalt — hidrocentrala.

● În pagina a 3-a : ● RETROSPECTIVĂ LITERARĂ ● Articole despre ● «Delirul» de Marin Preda ● «Maiorescu» de Eugen Todoran ● «Cronica lui Stavrinos» de Gheorghe Tomozei, semnate de ● M. Ungheanu ● V. F. Mihăescu ● Doina Uricaru

NAȚIONAL ȘI UNIVERSAL

Orizonturi mitologice în folclorul românesc

Cu ce venim noi, românii, la întîlnirea întru universal a națiilor? Din această întrebare, pe care Octavian Buhociu și-a pus-o cu gravitatea unei conștiințe reprezentative, s-a ivit **Die rumänische Volkskultur und ihre Mythologie** (Wiesbaden, 1974), carte care, cu alt titlu și cu un capitol în plus (XII), apare acum și în limba maternă a autorului (**Folclorul de iarnă, ziorile și poezia păstorească**, Editura Minerva, 1979).

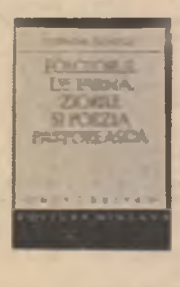

Universul tematic al cărții se încheagă din manifestările noastre spirituale cele mai arhaice, cu rădăcini chiar în vremea tracilor. Pe cînd la majoritatea popoarelor europene asemenea tradiții primordiale au ajuns astăzi „îmbucătățite și cu sens echivoc, ele constituie la noi unități organice, mereu vii, ce apar în diferite momente fundamentale ale vieții, adică la naștere, la nuntă, la moarte, în calendarul ancestral. De aci și valoarea lor potențială de argumente ale statorniciei noastre în durată. Într-adevăr, cum se face că românii au păstrat și au dezvoltat aceste manifestări în vechile forme magico-religioase ? O singură explicație există : relațiile neîntrerupte ale aceluiași neam de oameni cu aceeași natură și cu ciclurile ei. Octavian Buhociu este atît de limpede încredințat că nu numai etnografia ci și folcloristica poate completa istoriografia în deslușirea trecutului, încît crezul acesta este inseparabil de concepția generală a cărții. Ca orice crez, el ni se înfățișează drept un fant de subiectivitate : aci însă nu subiectivitatea deformantă ne întîmpină, ci subiectivitatea cea bună, care se ală-

Gh. Geană

Continuare în pag. a 3-a

La «Izvoarele nesecate» ale iubirii de patrie

Memorabil eveniment al acestei veri, cea de-a XXXV-a aniversare a eliberării României, a constituit un nou prilej de afirmare plenară a iubirii de patrie. Antologia omagială **Izvoare nesecate** (Ed. Cartea Românească, 1979) apare ca o nouă mărturie a nobilului îndemn adresat de președintele Nicolae Ceaușescu : „Sorbiți apa limpede, răcoritoare și veșnic vie, a izvoarelor patriei noastre socialiste" și reunește, pe tărîmul unei rostiri nobile, profund patriotică, reprezentanții mai multor vîrste poetice. Remarcabilă, trebuie arătat de la bun început, este selecția și ordonarea materialului liric, selecție datorată unor cunoscători de elită ai poeziei precum Violeta Zamfirescu și Aurel Martin, care realizează o carte unitară, complexă, reunind creații diferite ca orizont stilistic. Criteriul selecției (autori reprezentativi din cele mai diferite generații poetice), valid în cazul de față, ne face să privim această carte ca pe o inedită panoramă a poeziei patriotice contemporane. Perspectiva pe care ea o deschide este, în primul rînd, aceea a conlucrării stilistice, a dinamicii expresive de la confluența mai multor generații, în cadrul unei tematici unitare. Ecourile marelui eveniment de la 23 August răzbat, cum e firesc, în forme diferite la autori uneori foarte deosebiți unul de altul. Volumul face o bună dovadă a dinamicii motivelor, a căutărilor și prefacerilor expresive din poezia noastră, în ultimele decenii. Deși legată de un eveniment, antologia reușește să înlăture festivismul. Răzbat, aici, acordurile de liră ale unor poeți mai vîrstnici, ca Mihail Cruceanu și Sașa Pană, al căror nume se leagă deja de momente ale istoriei literare, ale altora deveniți puncte de referință în literatura contemporană : Geo Bogza, Eugen Jebeleanu, Mihai Beniuc, Geo Dumitrescu, Ion Caraion, Virgil Teodorescu, Ștefan Aug. Doinaș. Antologia acordă un spațiu important autorilor din generația '60 (Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Leonid Dimov, Ioan Alexandru, Ion Gheorghe, Grigore Hagiu, Adrian Păunescu, Ana Blandiana, Constanța Buzea, Gheorghe Tomozei, Horia Zilieru, Anghel Dumbrăveanu), poeților care, debutînd în ultimii ani ai deceniului trecut, se află acum la vîrsta maturității creatoare (Nicolae Dragoș, Ileana Mălăncioiu, Cezar Ivănescu, Virgil Mazilescu, Constantin Abăluță, Marius Robescu, Angela Marinescu) dar și tinerilor autori, afirmați în ultimii ani : Daniela Crăsnaru, Mircea Dinescu, Dan Verona, Mircea Florin Șandru, Ioana Diaconescu, Grete Tartler. De asemeni, în antologie sînt cuprinși poeți de limbă maghiară și germană din România.

Sentimentul iubirii de patrie, ca topos al trăirii plenare, pune în evidență posibilități distincte ale discursului liric, de la textul

Costin Tuchilă

Continuare în pag. a 7-a

● În acest număr : ● Cronica literară. Nicolae Ciobanu despre romanul «Clipa cea repede» de Sorin Titel ● Cartea de debut de Dan Cristea ● Compendiu ● Viața cărților ● «Există șanse» — proză de Mircea Săndulescu ● «Paște calul lui Gheorghiță» proză de Ion Coja ● Poeme de ● Florin Costinescu ● Horia Bădescu ● Doina Ilie ● Florian Mâciu ● Adrian Popescu ● Viorel Sanpetrean ● Vasile Tarța ● Rubrici de ● Teatru ● Film ● T.V. ● Radio ● Plastică ● Muzică ● Interviurile «Luceafărului» Mircea Radu Iacoban : «Istoria literară — un tren cu locuri rezervate ?» ● Profil : Al. Călinescu ● Incidențe sociologice : „Funcția modelatoare a artei" de M. Lunca ● Revista revistelor ● Atelier literar de Geo Dumitrescu ● Cu un prieten, sub zidurile Madridului... Evocare de Valter Roman

cronica literară

SORIN TITEL
«Clipa cea repede»

aproape fără excepție, marea obsesie a prozatorului român modern și contemporan — obsesie stimulată cu maximă tenacitate de critică : să ne amintim, între alții, de G. Ibrăileanu și E. Lovinescu —, se știe, vizează idealul realizării plenare în sfera romanului propriu-zis cu prețul decisei străpungeri a limitelor impuse, printr-o fatalitate parcă, de congenitala sa vocație de povestitor și nuvelist. Cu atenție scrutat, adesea, fenomenul este departe de a se constitui în expresia unor simple și păgubitoare tendințe veleitarist-bovarice, întrucît, mai presus de orice, este vorba de acel efort creator conștientizat menit a reașeza „vocea" talentului instinctiv în contextul istoric-literar cel mai adecvat, structurat de practica artistică și validat, teoretic, de gîndirea estetică. A face abstracție de asemenea considerații cu caracter principial, în cazul unui prozator atît de surprinzător prin evoluția sa precum Sorin Titel, este echivalent cu a ignora faptul că cel puțin ultimele sale trei scrieri (**Țara îndepărtată, Pasărea și umbra, Clipa cea repede**) reprezintă tot atîtea tentative de valorificare în plan romanesc a unei excepționale și unanim recunoscute vocații — să-i spunem astfel — nuvelistico-povestitoare.

Mai în genere vorbind, ideea ar fi aceea că, din perspectiva instinctului epic, adevăratul prozator **se naște povestitor** și că el **devine romancier** (condiția genului o dovedește !) grație propriei capacități de adaptare, disciplinare, „contrafacere" etc., dinlăuntru, a respectivului dat primordial. Scriind **Clipa cea repede** (Editura „Cartea Românească", 1978) s-ar părea că Sorin Titel renunță la orice măsură de precauție în acest sens. Aspect lesne observabil, romanul este, efectiv, alcătuit dintr-un „lanț nuvelistic". Excepțînd prologul, luate în parte, capitolele cărții, cu titlurile lor semnificative (**Ana, Grădina, Desideriu, Casa, Gheran, Domnul Director**) satisfac întrutotul exigențele unor narațiuni de sine stătătoare. Spre deosebire de **Țara îndepărtată** sau de **Pasărea și umbra**, acum, autorul renunță la orice artificiu de compoziție menit a pune succesiunea de episoade și scene nuvelistice sub tutela unui unic flux romanesc. Absentează cu alte cuvinte, în **Clipa cea repede**, personajul „port-voce", adică adolescentul în al cărui chin se proiectează, la modul mitizant, însăși figura de altădată a prozatorului, devorat, acum, de dorința reînvierii timpului trecut și decis, astfel, a imprima tuturor povestirilor adiționale ritmul propriilor mișcări efectiv-elegiace. Totodată, în noul roman nu ne mai întîlnim nici cu acel personaj privilegiat precum memorabila Eva Nada (din „**Țara îndepărtată**"), căruia îi revine misiunea de a filtra întregul „lanț nuvelistic" spre a conferi ansamblului un unghi de percepție uman-stilistic unificator.

Și, cu toate acestea, **Clipa cea repede** este un roman în care senzația de fragmentarism narativ pe care scrierile anterioare ale lui Sorin Titel o degajă frecvent dispare aproape cu desăvîrșire. Paradoxal, cauza unei asemenea izbînzi, strict romanești, rezidă tocmai în excesionala imoresie de coerență etico-analitică și, la urma urmei, în izbitoarea impresie de autonomie conflictuală a capitolelor „nuvelistice". Dar toate acestea nu trebuie să ducă la concluzia că prozatorul și-ar fi schimbat, cumva, tehnica narativă și că, drept urmare, acum ar fi interesat în mod deosebit să construiască edificii epice de o explicită, geometrică rigurozitate, respectînd întocmai canoanele clasice ale genului. Ceea ce am numi viziunea epică neoimpresionistă din romanele lui Sorin Titel, (viziunea ce constă mai ales în voluptoasa plăcere de a face loc în economia ansamblului multitudinii de scene, întîmplări și chipuri umane apărute incidental, emanație exclusivă a capriciilor rememorative și asociative de care sînt realmente bîntuite, odată cu prozatorul, și personajele principale) își exercită și acum prerogativele cu suverană dezinvoltură. De luăm ca exemplu, capitolul **Casa**, într-o asemenea ordine de idei, observăm numai decît că avem de-a face cu o autentică „nuvelă de încadrare", („întîlnirea" în spațiul oniric-rememorativ dintre „domnul director", acum bătrîn ajuns la capătul vieții, și tatăl său, bătrînul Goian, aflat de multă vreme dincolo de apele Styxului), în interiorul căreia răsar pe neașteptate „micronuvele" de o extraordinară autenticitate narativă. Fiecare dintre ele au ca protagoniști fânturi umane de o halucinantă pregnanță psihologică : Luigi Italianul zis Ioșca (sau invers !), hoinar misterios, apăsat de taina propriului destin, Ghiuri, ins incorigibil în materie de laude privind incredibilul repertoriu al proprilor performante amoroase, Iota și Rujița, exponenți ai unui mistuitor și tăinuit „roman" de iubire ; în fine, cei trei preoți, părintele Balintoni de la Crivina, părintele Munteanu de la Tomești și părintele Bujor de la Petroasa, apariții de un pitoresc aproape tragic adunate în jurul mesei de jucat cărți la circumahotel „Împăratul Traian". Numai luînd bine seama la senin-dramatica obstinație a personajului tutelar din capitolul nuvelistic **Casa**, bătrînul „domn director", de a „vedea" timpul proprier durate în oglinda atît de vie și de neînșelătoare a aducerilor aminte, putem înțelege întrutotul ratiunea de a da curs unui flux rememorativ atît de zigzagat.

A ține în loc „clipa cea repede" prin apel la serviciile memoriei „băsmuitoare", ale acelei memorii luxuriante căreia îi este aproape indiferent că se manifestă pe teritoriul reconstituirii realiste, al imaginației prolifice sau al visării fantasticizante, iată, pe scurt, regimul de viață sufletească ce îi se potrivește de minune eroilor din acest roman. Rezultatul ultim constă într-un indicibil proces de sublimare mitică a narațiunii. Amintirea și visul fuzionează într-un tot indestructibil, căci eroii, ei singuri, nu mai știu ce este adevărat și ce este închipuire din ceea ce povestesc că li s-a întîmplat lor sau altora. De altminteri, dată fiind aspirația lor de a se proiecta în propriul timp mitic, personajele (precum la Sadoveanu, de pildă) nici nu se împiedică prea mult în fabulațiile lor, de criteriul autenticității strict documentare. Important în „poveștile" lor este nu adevărul **adevărat**, ci, așa-zicînd, **adevărul posibil**, mai exact, **adevărul ideal**, asumat prin intermediul rememorărilor visătoare. Cît despre ideea că cineva ar fi înclinat să pună sub semnul îndoielii cele „băsmuite", faptul e privit cu superioară și chiar amuzată condescendență. „Ce vă povestesc eu acum — își previne ascultătorii unul dintre povestitorii redutabili ai romanului — puteți s-o luați, dragii mei, cum vreți : adică puteți să mă credeți, dar puteți zice că n-a fost așa, că mințesc, ori că a fost un fel de părere. eu nu mă supăr. Omul povestește și cel ce îl ascultă, dacă vrea, crede, dacă nu, nu, cu forța n-ai cum să-l faci să te creadă și nici nu-i musai..." Nici mai mult nici mai puțin, un asemenea mod de a privi lucrurile dezvăluie cum nu se poate mai pregnant **existența unei lumi aparte**, având-și criteriile ei empiric-metafizice de raportare [illegible] a adevărului. De aici, fără îndoială, și acea binecunoscută beatitudine a stărilor de extaz dublată de o irepresibilă ilaritate euforică, la care se dedau unele dintre personajele importante ale cărții. Desore același „domn director" al școlii primare din fabuloasa așezare bănățeană unde este localizată actiunea romanului, într-un capitol antologic precum cel intitulat **Grădina**, prozatorul mai spune următoarele, cu adînc afectuoasă și elegiacă ironie : „Cît putea fi de fericit domn director în aceste clipe de răgaz și de odihnă, cu ce nesaț privea el cerul înalt, scăldat într-o lumină de aur, bucurîndu-se de ușoara adiere a vîntului — la sfîrșitul zilei se stîrnea întotdeauna un fîșnet de vînt —, de mirosul reavăn al pămîntului, de cel de piele argăsită și putredă care venea din grajd, precum și de cel dulce-acrișor al frunzei pălite de căldură. „Nu cred să existe alt rai, mai rai decît acela în care mă aflu eu acuma", avea el obiceiul să spună."

Fiecare dintre eroii de prim plan (și nu numai aceștia) ai romanului dispun de registrul lor personal cînd e vorba să-și savureze nevindecabila stare de beatitudine somnolentă. Și trebuie arătat că atunci cînd împrejurările o cer prozatorul nu ezită să recurgă la serviciile analizei psihologice directe, caracteristică însă prin sugestivitatea ei poematică, apăsată de o difuză, inefabilă melancolie. Ne gîndim, firește, mai ales la capitolele și paginile în care este rememorat „romanul" gen „floare ofilită" al domnișoarei Ana, celălalt personaj central din **Clipa cea repede** : „O pasăre zbura, frunzele prunului, din care se desprinsese, fîșneau, smulgînd-o ne Ana din toroneală. Fîșnetul frunzelor se stingea, și ea asteota, în liniștea ce se lăsa, cîntecul păsării care a zburat, aștepta ca, în aerul uscat de căldură, să se ridice, proaspăt, ca o apă de izvor, acel cîntec și să îmbrățișe, cu trilurile lui de cristal, încremenirea din jur și zăpuseala ! Dar cîntecul păsării nu izbucnea, zadarnic îl aștepta cu sufletul la gură, aproape fără să respire, cuprinsă de o neliniștită dorință și de răbdare. Nici vorbă ca viersul luminos și vesel să se facă auzit : de parcă încremenirea și zăpuseala din jur l-ar fi înăbușit, neîndrăznind să se ridice, mîndru și triumfător, spre înălțimile cerului ! Sau, cine știe, își spune Ana, pasărea a și început să cînte acolo, în înalt, numai că trilul melodios al cîntecului încremenit, de pască ar fi trebuit să pătrundă printr-un strat gros de vată. Și pentru că viersul păsării nu se pornea, Ana simțea cum o durere adîncă, greu de suportat, îi cuprinde sufletul". Etc.

Dincolo de unele mici și neînsemnate neglijențe de redactare (deci nu de stil, în a cărui deplină posesie Sorin Titel se află de mult), un singur și remarcat repros îi adresăm romancierului : tinuta vădit încordată a capitolelor finale. E un păcat mai vechi al scrierilor sale, provenit din lipsa de răbdare, din pare-se, graba de a încheia oricum și de a „prinde" aceste de nevoie unor oboseli[illegible] Să întrebăm chiar dacă romancierul de față n-ar fi trebuit să beneficieze de un [illegible] și revelatorul său roman. Introdus, ultimul capitol [illegible] drept cel de final firesc [illegible] întregii cărți, lăsînd în același timp, multă [illegible] [illegible] [illegible]

1974—1979

Retrospectivă literară

„Delirul" şi „conspiraţia tăcerii"

Eveniment literar al anului 1975 a fost indiscutabil romanul **Delirul**. Întîmpinat cu rezerve parţiale de critica literară, care găsea neverosimilă cariera personajului principal Ştefan al lui Parizianu, cartea s-a bucurat în schimb de excepţionala audienţă a cititorilor. Desigur că la acest succes a contribuit prestigiosul nume al autorului, Marin Preda, ca şi faptul că **Delirul** se înscria prin mai multe personaje în ciclul consacrat al **Moromeţilor**. Dar ceea ce a impus cititorilor a fost înaintarea prozatorului într-o adevărată **terra ignota** a prozei româneşti. **Delirul** se ocupă pe larg de evenimentele politice europene din jurul anilor patruzeci care antrenează şi România în cercul lor vicios deşi întreprinderea romancierului era îngreunată şi de absenţa unor clarificări de ordin istoriografic.

Delirul a însemnat pentru autorul lui o adevărată operaţie de escaladare artistică şi ideologică. Pe de o parte personajele din **Moromeţii** (Paraschiv, Nilă, Achim şi altele) deprinse a trăi în „mica istorie" sub protecţia unui timp relativ răbdător sînt aruncate în vîrtejul „marii istorii", sub ameninţarea unui timp care şi-a pierdut orice răbdare, ceea ce impune scriitorului sarcini artistice noi, pe de alta restituirea romanescă a unei epoci convulsionate presupunea, în cazul rebeliunii legionare şi a evenimentelor conexe, o defrişare şi o interpretare a faptelor în absenţa punctului de sprijin al istoricului profesionist. O lucrare de nouă concepţie asupra aceloraşi împrejurări din viaţa politică a României a fost publicată abia după apariţia romanului lui Marin Preda.

Episoadele moromeţiene sînt partea substanţială şi antologică a romanului **Delirul**. Portretele celor trei fraţi fugiţi la Bucureşti, Paraschiv, Nilă şi Achim, se precizează şi se adîncese în noul roman. Ele au fost considerate de critică ca parte integrantă şi continuare firească a ciclului moromeţian. Cartea aduce în prim plan şi un personaj cu totul periferic în scrierile anterioare, Ştefan al lui Parizianu e cel care venit în Bucureşti de la Siliştea Gumeşti se situează în epicentrul evenimentelor, ca jurnalist, şi permite autorului incursiuni în straturi ale vieţii politice a căror existenţă ţăranii din poiana lui Iocan o bănuiau doar. Configuraţia psihologică a lui Paul Ştefan, numele din acte al Parizianului, este asemănătoare cu a lui Nicolae Moromete şi lectura universului moromeţian ni-l propune ca un alter-ego al acestuia. Venit de la ţară, el face o carieră rapidă şi spectaculoasă la oraş, ilustraţie vizibilă a mitului ţăranului triumfător în ciuda originii umile. Plauzibilă în toate datele ei această carieră a fost dezaprobată de critică pentru extrema adaptabilitate a eroului şi pentru insuficienta ei motivaţie psihologică. Chiar dacă aceste rezerve pot fi parţial acceptate, ele nu sînt decisive pentru valoarea de ansamblu a cărţii ale cărei merite sînt de căutat în altă parte.

Remarcabilă în roman, pe lîngă reuşitele din spaţiul universului moromeţiar, este şi înfăţişarea unui Bucureşti terorizat de guvernarea bandelor legionare sau de rebeliunea lor. Scenele de stradă sînt cu deosebire pline de autenticitate, evocarea împrejurărilor triste ale momentului, pogromurile, devastările, conflictele armate, avînd violenţa firescului. Arta prozatorilor români (dovedită mai ales cînd este vorba de aglomerări umane, de mişcările confuze ale mulţimii) se probează şi în romanul lui Marin Preda destinat zugrăvirii rebeliunii legionare.

Universul socio-politic al ţăranilor din poiana lui Iocan este cu totul depăşită în această carte. Marin Preda se ocupă în **Delirul** de funcţionarea aparatului administrativ, a celui politic, a acelui militar. Este vorba de viaţa unui stat ameninţat de o mare primejdie şi pentru a-şi apropia cititorul de anvergura şi esenţa fenomenului, scriitorul îl poartă prin birourile prefecturilor de poliţie, prin sediile Casei verzi, în închisori, redacţii de ziar, ministere şi chiar în sediul conducătorului de atunci al ţării. Istoria nu e privită numai dinspre oameni ca Achim sau Paul Ştefan ci şi dinspre sferele conducătoare. Cititorul are astfel cel puţin două versiuni asupra aceloraşi întîmplări şi totodată posibilitatea unei mai directe evaluări a lui. Aspectul de roman politic a **Delirului** a atras imediat atenţia comentatorilor. Ceea ce nu s-a observat însă este intenţia de a da prin echilibrul şi obiectivitatea restituirii o replică tipului de **roman caricatural** şi pamfletar care, în ciuda unor instrumente atît de inadecvate, pretindea, în primele decenii de după după cel de al doilea război mondial, a dezvălui adevărul şi a face desenul corect al unor perioade istorice apuse. Refuzul tuşelor groase, al caricaturii, al proiecţiilor exorbitant subiective este vizibil în **Delirul**. Reprezentanţii tuturor forţelor politice prezente în roman, fie ei oameni ai dictaturii militare, fie legionari, fie comunişti sînt prezentaţi în lumina adevărului istoric. E impresionantă în **Delirul** conduita sufletească excepţională a tînărului ucecist purtat din post în post de jandarmi, figură memorabilă a romanului, după cum fixaţi în liniile simple şi durabile ale unor portrete substanţiale reţin atenţia în roman oamenii simpli care rezistă delirului epocii. Asasinarea de către echipele cămăşilor verzi a muncitorului Nicolae Masă, sub ale cărui trăsături se ascunde după toate aparenţele comunistul Constantin David, intră şi ea în raza atenţiei romancierului. Un portret controlat de voinţa obiectivităţii este şi cel al generalului Antonescu, autorul reprimării rebeliunii legionare, dar şi al colaborării armate cu trupele hitleriste pe frontul de răsărit. Maniere caricaturale pe care autorul **Delirului** o repudiază prin romanul său îi răspunde şi aici o privire de la înălţime asupra faptelor.

Dar scriitorul nu se opreşte doar la acest plan al faptelor. Marin Preda tinde să observe caracterul inevitabil al unor evenimente şi caută relaţia lor externă. Incursiunile naratorului în sferele înalte ale politicii şi războiului european nu sînt gratuite ci impuse de concepţia chiar a cărţii. Epoca i se înfăţişează scriitorului ca un adevărat turbion stîrnit de puţine mîini, dar cu consecinţe pentru cei mulţi. Cine a declanşat aceste tulburări ? Cine le putea pune stavilă ? Romanul **Delirul** exprima un punct de vedere determinist asupra evenimentelor. Mecanismul pe care-l are în vedere însă autorul nu mai e doar cel intern ci marele mecanism al politicii internaţionale, relaţia dintre marile puteri şi ţările mici. Grotescul portret pe care-l face Marin Preda lui Hitler e strîns legat de această viziune. Antihitlerismul este una din trăsăturile fundamentale ale **Delirului. Delirul** este şi o meditaţie asupra istoriei şi naratorul ne atrage atenţia asupra **factorului individual** în declanşarea evenimentelor istorice şi consecinţele lui, de o deosebită gravitate mai ales pentru ţările mici. Planul Barbarossa a fost secret pînă în ultimul moment şi punerea lui în aplicare a depins, subliniază naratorul, de un singur om, care a hotărît totul. De aici războiul antisovietic, de aici participarea românească la el. În acelaşi plan al meditaţiei asupra istoriei Marin Preda subliniază importanţa **factorului psihologic** în evoluţia sau mutaţia pe care o suferă evenimente cardinale pentru viaţa popoarelor. Discuţia dintre generalul Antonescu şi mama lui, supusă controversei, intră în această serie de factori psihologici decisivi. Istoria rescrisă din acest punct de vedere, care nu neglijează factorii individuali, factorii psihologici pe lîngă ceilalţi, poate să ia şi chiar ia în

M. Ungheanu

Continuare în pag. a 7-a

Consecvenţa spiritului critic

„Şi dacă pentru înţelegerea adevărului artistic într-o teorie estetică este depăşit astăzi indemnul „Înapoi, la Maiorescu", iar etapele consumate de critica literară nu mai pot menţine nici îndemnul „Înainte, de la Maiorescu !", rămîne mereu actual în dialectica interioară a spiritului critic, ca spirit modern al culturii, îndemnul, „Înainte, cu Maiorescu !". Aceasta este fraza cu care se încheie masivul studiu (415 pagini) dedicat de Eugen Todoran personalităţii mentorului **Junimii** (Eugen Todoran-**Maiorescu**, Ed. Eminescu, 1977). Se află aici, cuprinsă în îndemnul final, una dintre raţiunile întregii cărţi şi anume **reliefarea actualităţii operei lui Maiorescu** şi, prin aceasta, sublinierea importanţei acţiunii sale critice, nu doar pentru o perioadă istorică revolută ci şi în evoluţia de mai tîrziu a literaturii române. Se ştie, desigur, că demersul critic întreprins de Eugen Todoran nu vine pe un spaţiu gol. Exegeza maioresciană, chiar conţinînd sîncope temporale, reuneşte nume de rezonanţă ca Lovinescu, Vianu, Streinu, I. Petrovici, M. Florian, ale căror studii au contribuit decisiv la considerarea exactă, în spaţiul culturii româneşti, a rolului jucat de Maiorescu. După **considerare** au urmat **deconsiderarea**, deformarea tendenţioasă şi, apoi, firească dar şi dificila **reconsiderare** începută în 1963 cu importantul studiu **Însemnări despre Titu Maiorescu**, publicat în **Viaţa Românească** de profesorul Liviu Rusu. Amintim acestea nu cu intenţia de a diminua meritele cărţii lui Eugen Todoran ci, dimpotrivă, pentru a o înscrie într-o serie prestigioasă şi a-i releva totodată originalitatea. În acest sens, principalul merit al autorului stă — credem noi — în abordarea operei din perspectiva teoretică oferită de cercetările moderne în semantică, poetică, semiotică, stilistică funcţională, retorică etc. Astfel, alături de consecvenţa atitudinii şi unitatea structurală a operei lui Maiorescu, este relevată modernitatea gîndirii critice, esenţială motivare a actualităţii sale. Procedura este evidentă în capitolele dedicate esteticii şi criticii şi mai puţin prezentă în analiza filozofiei, spaţiu în care doar eclectismul formaţiei ar putea constitui — să zicem — un insemn al modernităţii. Dar să vedem care este procedura autorului. El descrie, mai întîi, sprijinindu-se pe citate bine alese, concepţia lui Maiorescu într-un anumit domeniu şi remarcă, totodată, importanţa intervenţiei sale. Aşa se petrece lucrurile, spre exemplu, în secţiunea **Sistemul limbii şi funcţiile limbajului din capitolul Estetica.** Aici sînt trecute în revistă principiile de la care se reclamă concepţia lingvistică a lui Maiorescu : relaţia strînsă dintre limbă şi naţiune, gramatica, obiect principal de studiu în şcoală, principiul raţional în procesul învăţării, limba, produs natural, unitatea dintre logică şi gramatică într-un proces logico-gramatical unic, efect al raportului intim limbă-gîndire, în fine, configurarea structurii gramaticale ca rezultat al acţiunii formative a logicii limbii şi primordialitatea valorii semantice. Concomitent cu inventarierea tezelor sînt stabilite izvoarele teoretice şi urmărite apoi consecinţele practice privind normele ortografice. Intervin acum, intercalate sau în succesiune, apropierile de lingvistica modernă, fie prin aplicarea terminologiei acesteia la observaţiile lui Maiorescu, fie prin comparaţia cu textele fundamentale ale noilor cercetători. Ambele modalităţi au drept rezultat constatarea unor similitudini frapante, nu de suprafaţă, ci de adîncime, semnificative întrucît trimit la distincţia saussureană **limbă-vorbire,** punct de pornire pentru stabilirea funcţiilor limbajului şi, de aici, al elaborării poeticilor structuraliste.

Confruntarea opiniilor lui Maiorescu cu stadiul contemporan al cercetării, adică, de fapt, situarea într-un context cît mai larg, este o constantă metodologică în operaţia critică întreprinsă de Eugen Todoran, cu consecinţe dintre cele mai favorabile în evaluarea nuanţată a personalităţii în discuţie. Integrarea în contexte relevante şi perspectiva comparatistă acţionează nu doar în cazul paralelelor inedite, cum e cea pe care am schiţat-o mai sus, ci de fiecare dată cînd autorul avansează o idee nouă, retuşează alta mai veche, se distanţează prudent de o interpretare sau respinge polemic o alta. Indiferent de situaţie, argumentaţia e mereu solidă iar analiza textelor extrem de minuţioasă. Chiar cînd premisele nu-i aparţin, Eugen Todoran îşi construieşte cu migală raţionamentele, disociază cu fineţe, coroborează meticulos şi obţine, în final, desigur nu o spectaculoasă interpretare dar sigur o utilă nuanţare. Iată un exemplu. Autorul observă că atît Vl. Streinu cît şi Tudor Vianu greşesc estetica lui Maiorescu ca fiind fundamentată, ca şi la Poe, pe psihologie. Dar în timp ce Vianu vede aici regretabile abdicări de la clasicism, Streinu apreciază existenţa nucleelor de estetică romantică, aplicabile la poezia modernă. Eugen Todoran nu se opreşte la simpla consemnare a faptului, ci, ducînd mai departe observaţia lui Streinu, lansează discret ideea că, deşi de formaţie clasicistă, principiile estetice ale lui Maiorescu „nu erau nepotrivite cu germenele din care se va dezvolta viitorul curs al poeziei moderne (...)". Dintr-odată discuţia se lărgeşte, sînt citaţi rapid J. Bousquet, H. Friedrich, M. Dufrenne şi, prin comparaţie cu aceştia, Maiorescu. Afirmaţiile se aseamănă şi, pentru a întări ideea, autorul subliniază analogia unor fragmente din **Filozofia compoziţiei** de Poe şi **Condiţia ideală a poeziei** de Maiorescu, coincidente în a recunoaşte poeziei dreptul de a nu epuiza sensul prin cuvinte transparente semantic, păstrînd astfel o doză de „vag şi mister, un „rest inexprimabil" cum spune criticul român. „Alci este deci punctul — sancţionează prompt autorul — unde Maiorescu a atins pragul poeziei moderne, ce se poate extinde pînă la formula ei simbolistă". Aşadar, încă o probă în sprijinul modernităţii concepţiei lui Maiorescu, a cărei valabilitate E. Todoran o verifică pe loc, adoptînd cunoscutul triunghi al lui I. A. Richards, pentru a reprezenta schema **condiţiei ideale a poeziei.**

Ar fi greşit să se înţeleagă din cele două exemple prezentate aici (la care s-ar putea adăuga încă destule) că întreg studiul lui Eugen Todoran îşi propune **doar** să producă mărturii ale modernităţii criticului de la **Convorbiri.** Subliniem adverbul nu pentru că o astfel de carte n-ar fi posibilă şi necesară, ci pentru că studiul în discuţie are o cuprindere mai largă. În el sînt examinate din diferite unghiuri de vedere, **toate** scrierile lui Maiorescu într-un efort remarcabil de exhaustivitate. Sînt analizate scrierile filozofice, urmărindu-se modelul lor şi căutîndu-se procentul de originalitate, sînt observate limitele ideologice şi întreprinsă justificarea lor istorică, sînt refăcute, în linii generale sau în amănunt, polemicile şi explicat resortul lor, este examinată oportunitatea celebrei **teorii a formelor fără fond,** sînt studiate calităţile stilului criticii maioresciene şi puse în discuţie ierarhiile literare, sînt reliefate consecvenţa spiritului critic şi iubirea de adevăr, meritul de a fi impus „direcţia nouă" şi criteriul estetic în judecarea literaturii, sînt, în fond, trasate liniile ce alcătuiesc profilul intelectual al întemeietorului criticii româneşti. Din multitudinea de aspecte — autorul îşi asumă, se pare, riscul de a cădea sub incidenţa aforismului lui Voltaire, citat de Maiorescu : „secretul de a fi plicticos este de a spune totul" — noi am ales doar cîteva, care ni s-au părut a trimite mai direct la sensurile active în actualitate ale operei, şi care motivează îndemnul lui Eugen Todoran „Înainte, cu Maiorescu !" — la care subscriem fără ezitare.

Valentin F. Mihăescu

„Cronica lui Stavrinos"

În anul 1975 Gheorghe Tomozei a publicat la Editura Eminescu „traducerea cronicii **Cronici a lui Stavrinos,** „naraţiune prea frumoasă despre Mihail Vodă. Cum domni în Ţara Românească, cum tăie pe turcii ce se aşezaseră aici, cum săvîrşi multe isprăvi vitejeşti şi cum în urmă de pizmă fu ucis fără luptă", scrisă în Ardeal, în cetatea Bistriţei, la lumina stelelor, la anul 1601, în limba greacă, tipărită mai întîi la Veneţia, la anul 1638 de către Neofit Ieromonah pe cheltuiala lui Panos Peşanos... Gestul lui Tomozei, înscris într-un program cultural de amploare, pornea din convingerea că poeţii de azi au datoria de a traduce toate textele versificate care iluminează istoria noastră şi care, datorită apariţiei lor (în proză) în ediţii devenite de mult rarităţi bibliofile sînt cunoscute numai de către specialiştii fondurilor de carte ale marilor biblioteci. Traducerea literară datorată lui Tomozei, apărută în veşmintele limbii populare româneşti, e semnificativă nu numai în sine, ci şi ca profesiune de credinţă morală şi estetică a unui poet contemporan ce înţelege să completeze destinul său de „vizionar" cu acela de „mediator" al unor valori culturale şi istorice. E, apoi, şi un gest de înţelepciune şi de economie sufletească, căci e firesc să laşi mai întîi să circule plenar valorile deja create, să le faci cunoscute, restaurîndu-le cu migală dacă e cazul, renunţînd la tentaţia gresită de a le înlocui cu acele copii inferioare, artizanale, aflate adesea pe muchia **Kitschului.** Părăsindu-şi uneltele şi propria orbită creatoare, poetul care hotărăşte să-şi îmblînzească sinele, punîndu-l în slujba traducerii şi răspîndirii operelor scrise de altcineva e o fiinţă ce se cuvine dublu cinstită, pentru generozitatea şi responsabilitatea muncii sale. Pînă la apariţia, din 1975, **Cronica lui Stavrinos,** deşi tradusă de Teodor Eliat în 1837, de Massim, A. Papiu Ilarian în 1862 sau de Rita şi Eugen Dobroiu pentru volumul scos de Dan Zamfirescu şi F. Mihăilă (**Literatura română veche 1402—1467**), era un mit cultural şi bibliofil scos din circulaţia valorilor actuale prin inaccesibilitatea textului. Gheorghe Tomozei a realizat urgenta şi semnificatia actualizării acestui „mit" ca şi necesitatea răspîndirii sale într-o formă care să se adreseze nu numai specialistului, ci şi tuturor celor însetaţi să descopere în trecutul nostru o paradigmă eroică. **Cronica lui Stavrinos** trebuia cunoscută nu numai ca document care-a circulat prin mijlocirea **Letopiseţului Ţării Româneşti** şi a **Istoriilor** lui Radu Popescu... Sînt notorii eşecurile ei în secolul XVII, XVIII şi XIX... Dar cronica trebuia dăruită şi cititorului epocii noastre, căci ea este o epopee în miniatură, care încearcă să zugrăvească figura lui Mihai, punînd-o alături de cea a eroicului Ahile. Pe bună dreptate, Tomozei compară **Cronica lui Stavrinos** cu o icoană ne sticlă. Nu în puţine rînduri Mihai Viteazul e înfăţişat precum un Sf. Gheorghe învingînd balaurul. Episoadele răspîndesc valenţele unei mentalităţi eroice exemplare. Indiferent că Stavrinos îşi pune semnătura la sfîrşitul **Iliadei** sale stîngace, naive, primitive ca montură epică, el e de fapt exponentul unor sentimente generale, colective, tipice, pentru modul în care o epocă îşi lega idealurile de personalitatea lui Mihai Viteazul. Decupînd o vîrstă eroică în istoria naţiei, anume, primăvara unităţii şi libertăţii naţionale, **Cronica lui Stavrinos** are acea transparenţă şi inocenţă originară, acea spontaneitate şi sinceritate a sentimentelor care fac din ea un document inestimabil privitor la felul în care o lume a văzut şi a trăit faptele unui om, lăudîndu-le, extrapolîndu-le, simplificîndu-le printr-un soi de abstracţii repetate care au pus asupra lor o aură legendară, o umbră hieratică, un sens deopotrivă sublim şi tragic.

Tomozei a adus mai aproape de sufletul nostru **Cronica lui Stavrinos,** acest aed rătăcit pe cărările unui ev mediu şi renaşteri întîrziate. Ea trebuie citită şi ca un **chanson de geste,** perspectivă din care ne va apărea mai mai puţin stîngace în zugrăvirea psihologiilor. Păstrînd prudenta necesară, putem compara **Cronica lui Stavrinos** cu **Cîntecul lui Roland.** Ea este, în fond, un poliptic alcătuit din episoade (panouri) ce se completează şi se juxtapun şi care dau împreună (Viaţa, biografia) portretul eroic al lui Mihai Viteazul, epopeea faptelor sale **(Gesta),** sinteză intimă a unui ideal naţional şi religios. Sigur, valoarea literară şi documentară diferă. Elementele istorice sînt mai puţin estompate în **Cronica lui Stavrinos,** mărturia oculară ţine în frîu imaginaţia. Fără să adîncim comparaţia aceasta, vom mai spune că ea nu ni se pare forţată şi pentru că ne atrage atenţia asupra legilor retoricii clasice de care ascultă **Cronica lui Stavrinos.** Simplitatea şi stîngăcia liniilor nu ţin doar de o vocaţie artistică săracă, ci şi de o mentalitate „estetica", alta decît a noastră.

Aristotel postula preeminenţa fabulei, „mimesis-ul unei acţiuni", asupra caracterelor. Mihai Viteazul există prin faptele sale eroice adunate de Stavrinos în mai multe episoade ce au, precum în epopee, acel ser de continuitate indefinită al basoreliefului, observat de A. W. Schlegel pentru a fi opus tragediei şi reliefului ei tridimensional de sculptură. Altfel, Mihai e „în toate lăudatul", mai presus de epitetul particularizant. Stavrinos îi scrie războaiele, isprăvile, îi laudă, îi jeleşte. Juxtapuse, articulaţiile narative sînt elementare. În final, peripetiile sînt dublate de reflexie, de lamento-ul centrat pe tema vanităţilor. În genere, verbul domină adjectivul, folosit pentru a sugera opulenţa darurilor şi a cortegiilor sau cruzimea şi violenţa luptelor. Mişcarea înghite meditaţia. În acest context, finalul devine cu atît mai semnificativ. El e un bocet excepţional, o meditaţie despre dubla condiţie de erou şi de muritor a lui Mihai Viteazul. Dintr-odată, accentele istorice sînt potentate de cele general-umane.

Tomozei pune culoare în traducere şi transpune poemul într-o limbă românească specială, arhaizantă care, asemenea sticlei scoase din glăjării, pentru iconari, are darul de a fi deopotrivă suport şi strat protector al **Cronicii lui Stavrinos.** „În zori / se ivirâ prin trecători / moldovanii şi cu cazacii, / drepţi ca arcanii, / pe sub nuci / viteji haiduci, / şi catanele / cu iataganele / La mijloc de alai / venea însuşi Mihai, / domnul cel tînăr / cu şoim pe umăr / şi-nsemnat cu frunză de laur, / şi-nainte-i mergeau trei cruci de aur, iară-n urmă-i mergea doamna Stanca / de se pleca în calea ei creanga. / Ungurii, / tulburii,... /" Destinul propriu devine un destin naţional cu valoare de parabolă, proiectînd în spaţiul veacurilor ideea unităţii şi libertăţii etnice. Episoadele au valoare documentară ca aparitii instantanee ce decupează momente din viaţa lui Mihai Viteazul. Ele aparţin, prin aceasta, cronicii dar, concomitent, alcătuiesc o serie de modele, o paradigmă eroică, vesnică. Tablourile au o dramatică intimitate. Dar forţa imaginilor văzute şi trăite de Stavrinos îşi cucereşte, treptat, o poziţie emblematică, idealizantă, instituindu-se într-o lecţie mai mult decît existenţială. Faptele poartă pecetea istoriei durabile, graţie cuvîntului scris ce înalţă eroicul de pe treapta sintagmelor răzleţe pe aceea a paradigmelor universale.

Doina Uricariu

Urmare din pag. 1

Orizonturi mitologice în folclorul românesc

tură obiectivităţii, dîndu-i tărie şi ajutînd-o să se împlinească.

Partea întîia a cărţii este dedicată folclorului de iarnă, cu aplecare specială asupra confreriilor de feciori şi a colindelor pe care ele le interpretează cu prilejul sărbătorilor din jurul Anului Nou. Pe seama cetelor de feciori — supravieţuire unică în Europa —, cartea recentă (1977) a lui Traian Herseni, **Forme străvechi de cultură poporană românească,** rămîne studiul cel mai bine clădit. La Herseni toate motivele magico-religioase din comportamentul ritualic al cetei converg în final spre dezvăluirea patronajului (precreştin) al cetei, spre acea imagine-arhetip a unei Zeiţe-Mamă cu Fiul ei. Buhociu se opreşte la ideologia mai difuză a cetei, la „doctrina" mai elementară, implicată totuşi, ca şi în **Forme străvechi...,** tot în corpul de colinde. Intenţia sa pentru această secţiune se vădeşte a fi reconstituirea „bestiarului" carpato-dunărean, a faunei sălbatice care umplea, cu puţine excepţii, spaţiul fizic respectiv, trecînd de acolo în spaţiul mental, magico-religios al băştinaşilor. Elementele acestui bestiar sînt ciuta, cerbul, bourul, vulturul, dulful, leul, toate mişunînd în colinde, la ele adăugîndu-se animalele psihopompe din cîntecul „ziorilor" : lupul, vulpea, vidra. Interesul pentru magia animalieră explică în bună parte de ce ziorilor şi altor cîntece funebre li se face loc lîngă colinde.

Partea a doua vine ca un interludiu strict ştiinţific, de istorie socială, privind păstoria la români. Discursul tinde acum spre deplina exactitate, devenind pe alocuri chiar pozitivist. Părăsindu-şi temporar vocaţia pentru mitologie, evidentă în rest, Buhociu interpune în discuţie chiar date statistice, menţionate în documente sau în descrieri ale unor călători străini, privind numărul de vite existente în ţară în diverse momente istorice. Pe temeiuri de ordin antropogeografic ,etnografic, sociologic, lingvistic, aşezate de savanţi ca S. Mehedinţi, Romulus Vuia, Tr. Herseni, Ion Cornea, N. Drăganu, lunga epopee a păstoriei româneşti învie pentru o clipă într-un tablou monumental. Cum se ştie, păstoria n-a fost pentru noi o simplă ocupaţie, ci o vastă instituţie, care şi-a lăsat pecetea pe însăşi fiinţa noastră ca popor. De la O. Densusianu, şi el invocat, n-a mai fost păstoria socotită atît de răspîndit drept „problema fundamentală a culturii româneşti". Neopăşunism ! vor zice unii. Nicidecum. Buhociu afirmă clar că încă în vechea Dacie „o viaţă, o civilizaţie şi o cultură complexă agraro-pastorală se verifică pe toate planurile ştiinţei". Deşi a lăsat urme materiale mult mai puţine, cultura pastorală este însă **mai veche.** Iată raţiunea privilegierii ei.

Dar, parcă pentru a-şi răzbuna perisabilitatea fizică, vechea păstorie ne-a lăsat uimitoare urme spirituale. Acestea fac obiectul părţii a treia. Aci lucrarea îşi află unitatea. Dacă la început ne-am învîrtit într-o lume a magiei inspirate de animalele sălbatice, de astă dată ne aflăm într-o lume a magiei legate de cîteva din animalele domestice, îndeosebi de oaie şi de ciine. Cartea se împlineşte astfel într-o veritabilă introducere în ecologia spirituală a populaţiei străvechi, traco-geto-dace, de pe teritoriul ţării noastre. Cum păstoria succede vînătoarei, iar motivul ciutei-mioare din colinde evocă pe cel al oiţei-mioare, unitatea viziunii se lămureşte încă mai bine.

Între ipotezele lansate din analiza poeziei pastorale, mult promiţătoare ni se pare aceea a unui mare ciclu epic pastoral la români, din care cîntările **Şalga, Costea Ciobanul, Oprişan, Mircea Ciobănaşul** şi **Cîntul Mioarei** ne-ar fi parvenit ca fragmente. Un prezumtiv mit al domniei şi parentarea (=rudenia) matrilineală ar fi doar două dintre firele care ar înnoda, într-un timp anterior, aceste fragmente epice. Ideea concordă cu o alta, enunţată într-un cîmp de referinţă redus la Mioriţa : între variantele celui mai răspîndit cînt pastoral românesc, ca de altfel în cazul oricărui alt cînt epic oral, tipul versiunilor lungi, iar nu al celor scurte, este mai vechi şi originar. Rezultă că nu cîntul epic (=balada) despre Mioară provine din colind, cum s-a instituit opinia generală de la D. Caracostea, ci invers. Dacă ne gîndim la suflul epopeic al anticilor (vezi folclorul indic, scandinav, ori grec), ipotezele acestea par întemeiate. Pe de altă parte, încă, de ce nu şi-ar fi creat marea civilizaţie pastorală cu centrul în spaţiul carpato-dunărean o suprastructură pe dimensiunile ei, bine reprezentată şi în folclorul oral ?

Desigur, tocmai pentru a îmbogăţi ideea ciclului epic a ţinut Buhociu să includă în ediţia românească (vezi cap. XII) eseul său „Parentarea şi vechimea cîntului Miorii" (Madrid, 1974), absent în ediţia germană. Pentru exegeza **Mioriţei,** această încercare înseamnă nu doar un făgaş nou, ci intrarea în cel mai luxuriant capitol al antropologiei sociale. Ne vom mulţumi aci a sugera numai că rudenia economică (membrii unei obşti pastorale se socoteau între ei „fraţi de munte") ar putea aduce un spor de lămurire.

O mare densitate a semnificaţiilor mitologice caracterizează, în general, textul lui Octavian Buhociu. Gîndirea comentatorului se exercită asociativ, dar nu numai la scara unui complex etnografic — cum recomanda Herseni, ca metodă nouă —, ci deopotrivă asupra detaliilor. Obiecte, secvenţe de viaţă, gesturi pe lîngă care altcineva ar trece nepăsător, lui Buhociu îi trezesc amintiri din universul mitic : bîtul-colind aduce cu thyrsul trac, moartea de trăznet a ciobănaşului de la miori cu fulgerarea divină a lui Orfeu, mînia lui Costea cu aceea a unui erou din confreria lui Ares. Voluptate ? Voluptatea intră în aceste asocieri, dar ca stare depăşită. Se află acolo în joc mai degrabă a doua natură, acea obişnuinţă, care pentru Buhociu a devenit mitul. Dacă n-ar exista şi partea-interludiu, în care am descoperit simţul pentru realitatea evidentă şi clară, am putea crede că avem de-a face cu o gîndire autozăvorită în mitologie. Chiar şi în acest teritoriu, ispititor dar nesigur, Buhociu adoptă însă o tehnică inductivă, învăţată probabil de la Mircea Eliade : se enunţă ipoteza, după care începe un travaliu intens de înconjurare a ei cu date susţinătoare. Aşa mergînd lucrurile, din neobişnuit de multe idei noi, unele te vor cîştiga, altele numai te vor pune pe gînduri. Rămîne un risc al comparatistului să afle şi comori a căror strălucire nu o vede decît el singur. Cîţi vor crede, bunăminte, chiar după eforturi inductive, în legătura dintre simburele epic al **Mioriţei** şi miturile privind originarea sciţilor şi iranienilor ? Totuşi : Buhociu se pronunţă undeva doar ca despre o „paralelă", altundeva că primul „aminteşte" de celelalte două. Asemenea cazuri ipotetice se cuvine deci a fi judecate apelînd la concepţia teoretică generală după care sînt regizate de autor. Or, citim în **Folclorul de iarnă... :** „comparaţiile ce facem nu sînt de la element la element, ci de la o unitate culturală de ansamblu la cealaltă unitate". La urma urmei, ceea ce se poate susţine sigur e că avem de-a face cu „culturi comune la origine", care prin evoluţie rămîn, cum zice Dumezil, cu „un minimum de civilizaţie comună — spirituală cît şi materială".

Cartea aceasta nu reprezintă decît o aripă a morii de vînt — superbă metaforă, cu perfectă acoperire empirică ! — în care Octavian Buhociu şi-a întruchipat concepţia sa asupra folclorului românesc, cealaltă aripă fiind **Le Folklore roumain de printemps** (Paris, 1958). Va marca ea — laolaltă cu **Coloana cerului** (R. Vulcănescu), cu **Forme străvechi de cultură poporană românească** (Tr. Herseni) şi cu aşteptata **De la Zalmoxis la Gengis-Han** (Mircea Eliade) — o redeşteptare a mitologismului în cultura românească ? Greu de prevăzut, mai uşor de prevenit că, în afară de intuiţie şi îndrăzneală, această manieră cere şi lecturi extrem de întinse. Scepticii de pe margine — care se vor ivi, fără îndoială — să ţină seama, întîi, că cercetarea mitologiei indo-europene nu mai e în acelaşi stadiu ca pe vremea lui Th. D. Speranţia sau N. Densuşianu ; iar apoi, că pînă şi problemele insolubile din istoria spiritului uman (cvadratura cercului, paradoxele logice, sau, în antropologie, problema lui Galton) au folosit la ceva : ele nu numai că n-au tocit mintea omenească, dar chiar au ascuţit-o.

florin costinescu

Final de sonete

* * *

Ce tu adaogi gata sînt să scad,
prisos de rău nicicînd să te-ncovoaie,
în schimb, prisos de zîmbet în răsad,
arşiţă nu, nici grindină, doar ploaie,

Neîncepută ploaie dintr-un cer născut
cînd noi nu ne-am iubit, Maria, ne-am durut...

* * *

Noi preamărim, Maria, prea des un anotimp
chiar anii, numărîndu-i, îi invocăm lumina
şi zămislim astfel un zeu pentru Olimp
tîrziu, cînd poarta-i veche a năpădit-o tina.

De am putea vreodată să-i cerem îndurare :
ne calcă primăvara cu-aceeaşi nepăsare...

* * *

Cînd speri şi bronzul speră ecoul să-şi audă
de unde nu se-ntoarse sorbit de vreun hău
de la uscatul arbor pîn-la mlădiţa crudă
cred în lumina pură a cugetului tău

Speranţele, Maria, vrei sau nu vrei le-mparţi
chiar dacă este luni, ori joi, ori este marţi...

* * *

Stă-n cumpănire steaua pe care nici n-o vezi
cu picătura ploii ce ţi-a căzut pe umeri,
altfel n-ar fi în lume nici riuri, nici livezi
ce ţie hărăzite ţi-au fost ca să le numeri...

Vreau viaţa ta, Maria, să fie-o numărare
de alb cînd e-ntuneric, de verde cînd e soare...

* * *

Ca mierea este roua, mai dulce decît ea,
cu cît în limpezimea ce-o năruie dispare,
înlănţuită-n rouă privirea mea te vrea
purtînd — legaţi de gleznă — bulucl de
insetare,

Ostatecă, Maria, vei înţelege, poate
că n-ai avut vreodată mai multă libertate...

* * *

În urma ta vegheată de-un plop tremurător
cu-nfrigurare cauţi nisipul întrebîndu-l
cu cît i-ai fi datoare, cu cît i-aş fi dator
de rădăcini i-or creşte să nu-l mai mute vîntul...

Degeaba-i ceri, Maria, ca locului să stea
firescul se întîmplă aricît l-ai implora...

* * *

Doi miri sînt plopii tineri — lumină şi uimire,
de cînd există, iată, acuma i-am văzut,
o tandră tulburare, o fragedă sclipire
citeşte-mi în privirea întoarsă spre trecut...

Oglinda fără margini a unui ochi deschis
adesea ni-i aduce, Maria, şi în vis...

Gheorghe Şaru : „Interior ţărănesc"

«EXISTĂ ŞANSE»

mircea săndulescu

Cînd se trezea dimineaţa, Chertaş zîmbea. Niciodată nu se sculase cu ceasul, niciodată nu avusese „oră fixă". Îi plăcea să se trezească de la sine ca un fel de aterizare lină... să stea cîteva zeci de minute şi să treacă în revistă treburile de peste zi. Dacă avea vreo meditaţie se gîndea cam pe la cît să plece, survola mental atmosfera din timpul lecţiei, apoi trecea mai departe, îşi planifica atitudinile, încerca să intuiască cam ce vreme va fi, cu cine se va vedea, apoi venea seara, cînd mai mult ca sigur avea să stea în faţa televizorului, scurt timp şi apoi eterna lui plimbare în afara satului pînă departe, acolo de unde satul nu mai era decît o puzderie de licurici, apoi întoarcerea acasă, aceeaşi poziţie în care se află acum şi acest circuit, această **avantrăre** îi făcea să se simtă stăpîn pe sine, agrea foarte puţin imprevizibilul, îi plăceau certitudinile. Pînă aici toate bune, nu urma decît să se scoale din pat şi să developeze cliseul evenimentelor străbătute mental cu cîteva clipe în urmă şi cum peste evenimente plutea o stare generală de pace (evita conflictele), Chertaş zău Buba ar fi trebuit să se simtă mulţumit. Dar deodată se întîmplă ceva, văzu oamenii înaintea ochilor, văzu vitele, văzu ogrăzile, casele pline cu carpete, nelipsite răpiri din serai, neliniştiţi cerbi adulmecînd regal văzduhul, văzu aerul cu transparenţa lui inefabilă, văzu cerul. Rezervaţia... şi cam atît. Între toate acestea ei — o fărîmă, care se îmbina cu celelalte părţi ale uriaşului organism al vieţii şi care pentru cîteva clipe îl făcură să zîmbească mulţumit şi totul... ce se întîmplă ? Lumea aceasta pare bine orînduită, lucrurile sînt familiare... Totuşi ce înseamnă ? şi el închide ochii şi simte în răstimpuri frisoane ce dau năvală spre ceafă, întrebîndu-l : ţipenie ceva, ţipenie ceva precum cheagul din lapte, mulţime din neamul, descinzi secret din deşertul ceos, din deşertul trupei ţipenie ceva, mormoie el interior şi ochi Mărgărita, ochi ca porţelan, păr ca bumbac, ochi ca abanos, ochi ce vrie nimic nu poate să-i umple întreţinerea cu carne, cineva vrea să-l împingă către să-l facă pe Ceea-ce-înseamnă să curgă. Ţipenie ceva urlă el, dar buzele nu răspundă ochi o mîncare tîrîtă spre sfîrşitul zilei ca ce ceva întîrziat, ca un posibil răscumpăr. Melinte învăţătorul bunătatea de ceaţă cu mustăţile îndesîrate urlă :

— Să ne întoarcem şi dăscălul său e demnitarul şi probabil crede atît de mult în această idee încît vocea sună cîteva trepte la joc ca un scolar ce tîrăşte o scăfeală şi se aşează de grupul ce vîntează vechi ruine domneşti pentru a sta îmbrăţişaţi în deplină tăcere în brumele voievodului — ea se înfioară, poate pare o pală de vînt congelat sau dinţii-o dată şi ea poate vrea să vorbească, stare accesă în fiinţă textul precis explozînd-o-şi frica aici se lărgi unde erau surîsurile indescriptibile şi trupurile lor se privilesc de cîteva ani de ori în timp ce ea în sala de oaspete mod pagi cadenţat al cuvîntului cuminţi pentru care ei doi învăţători istoria emoţională a subpămîntului rădică pe tăcute o mică statuie frumoasei noastre odinioară... Da, urlă bătrînul Melinte alviarul în jurul cărora în dimineţile de duminică stau cocoloşiţi puradă satului, înmuindu-se cosiţa cu baticul care în transformă pura în fantasme de balenă şi ei rămîn acest mic simulacru demonic aţîţînd resturile pentru vîscoase terfilă de elastice în această manieră în care doi tineri studenţi cercetă cu stăruinţă de lupă o clină de ţi sau de moară că viaţa în doi e mai vieţuitoare decît au crezut „matîrnele" libertăţii mîncînduse vai, atît de rece... Urlă bătrînul Melinte şi adulţii răspîndiţi prin cerdaci stau şi ascultă cu haine ambele au normal neînţelegînd în ultă dar nici măcar nesocotindu-l gîndă la eşafi, gîndul de a da cura tîrîi de oţărare nici măcar nu mişcată în mintea lor dorî tot timpul acum că sînt într-un acuri previzionat, aici, în clinsia dunărească, în baltă acută de Norşa... E beat Melinte ? Mai mult ca sigur că nu, dar oamenii aşa îşi zic liniştindu-se în felul acesta, dreptîndu-se cu vechea zicală „omul la bete nu ştie ce zice", şi s-ar putea ca Ivanei Melinte să lase impresia că-i beat ca să-şi „strecoare" în vorbele demichiate ale tipicului beliv, vechea lui obsesie de reîntoarcere la vatra părintească părăsită pentru exerciţiul ăsta care nu se mai termină niciodată.

Cu faţa scăldă în vîntul care şuieră tărîşi din cauza vitezei (şi nu pentru că ar fi fost un vînt real), Ana aşteaptă Bucureştiul cu sete ca să uite, să se ia cu treburile, cu mînca de fiecare zi, cu draperiile de fiecare noapte (evident !, evident !), să nu-şi mai amintească decît ca de un vechi coşmar de Victor şi de satul acela... De fapt cel mai întîmplă-se tulburi, o trase aerul înapoi în alveole care simţi că în locul bătăii de ţînţar vaniului ei vîrtej liber că există acolo în pieptul mucegăite din piept, acolo unde-l înţepase victima. Aşă pe Victor bărbat şi, vezi-Doamne, există şi în fiinţa credinţăi de Petru-cel-Mîc pe care l-a văzut pe geam după ce bruse a stins lumina, acel Petru cu ochii înfricoşaţi şi încovoiaţi părea să spună tot ceea ce vorbeau, acel Petru cu bale pe bărbia rotită, pe vestuţa din aţîţînd fîlcită de pectorită.

Ce rezerve normală a avut vîntul lumina stinsă ! Atît de asemănător cu un cercetător ce mare nu întunericul ei lumina bruscă a unui proiector îl înmărmureşte, el s-a cufundat în primul tufiş aşa cum probabil el Liţă după ce-l întîmpină să fac fiecare mormanului de vreascuri se silea ca să lase impresia că s-a retras ce aveau să el nu are nici un amănunt. S-a aşezat în tufe intuind că poate fi văzut deci filmă mentenţi de infracţiunea moldavă a ceea ce face şi ah, femeia ! Ana, realizînd asta, i-a stricat mai bărbat, mai posedv deci dacă ar fi rămas nins — candid cu ochii holbaţi la geamurile negre... complicitatea secretă între cel care provoacă infracţiunea şi cel care o face luă, i-a legat, a făcut-o şi pe ea să deschidă mai mult ochii asupra lui deci dacă ar fi privit spre ea tîlcul de perdelei ochii reţinut, avînd dar lipsiţi de sentimentul degradării şi clandestinităţii ce ochii lipsiţi de expresie al unei stări urîte... poate de aceea acum, adîncind în porii străjilor fenigineu infinitezimală a formulei de la început, ea se gîndeşte mai mult decît ar fi vrut la bărbatul cretin, calul de bătaie al tuturor picilor din sat, clovnul involuntar...

Cineva de la un vagon din faţă aruncă un pumn de coji de seminţe care se opresc ieşind nesuzit în părul ei. Schipesc acolo lăsîndu-ţi iluzia unei turte de floarea soarelui care se clatină vag în noapte sub o lună complice. Vîntul le spulberă pe multe dar nu pe toate. Cele care mai păstrează urme de salivă stau aninate cu încăpăţînare ca nişte naufragiaţi.

Pînda-i milă de cariera lui Victor, Ana, fără ca el s-o roage, reuşi să obţină cu ajutorul unui certificat medical (fost de un prieten psihiatru) amînarea medicală a anului universitar. Cu aceeaşi inteligenţă sporădică cu care formase grupuri şi devenise nelipsit de la şuete şi excursii prin A.T.T. fosni anilo îl uitară — ceea ce dacă l-ar fi preocupat să şfie acest lucru şi ar fi aflat l-ar fi umplu probabil un gînd fugar şi pudrat cu un pic de discret trist : **„Cît de uşor sîntem înlocuiţi"**. Dar nu avea timp de astfel de investigaţii, dacă ar fi avut insemna, că nu e cu totul la Scoicani şi el era: devenise tot atît de complicînd şi pasionat precum acei arhivari ratat care ajung să fie indispensabili unei instituţii, precum acele secretare urîte şi domnişoare bătrîne care îşi divinizează şefii şi care, dacă ai experienţa relaţiilor cu oamenii, ajungi să spui că sînt cele mai indicate colaboratoare — cerberi pentru nepoliţii şi bruse afectuoase cu cei care îţi pot aduce un oarecare serviciu.

Da, Victor se străduia cu totul în administrarea şi orînduirea tumultului a întregului fond Ana, care îi stîrnea şi deşi ea obiectul evanescent al acestei existenţi făcea uneori o glumă amară zicînd că în fond ea nu e acolo mai mult decît este un bărbat care-şi creşte copilul făcut cu altul crezînd că este al său. Această desfoliere a ei 1) în viziunea personalului şi 2) în ceea ce va fi vînat Victor din şi prin această portiţă, o agasa ca cum ne agasează stilul unui scriitor de a se ţinea din viaţa noastră şi cred că nu există mijloc mai sigur de a-l face pe cineva să se încindă în sine cu această amenîntare ştrengară (şi tragică) „vreau să te fac personaj". Evident era şi orgoliu rănit — şi Ana zîmbea în faţa acestea. Dar ea nu era mai proprietară în luna aceea picturală decît este în timpul unei nopţi de dragoste, matrimonial, cînd — fiindă bale cu un bucăluş — îţi mereşti ritmul chiuindu-se să te vadă prin geamu-n sat. N-a, hotărît lucru, o intriga răsăritoarea lui Victor la Scoicani unde chiar ea îl adusese. Încă şi mai mult o înfuria acoperit de a se adînci în organizarea şi inventarierea minuţioasă a fondului ei, fond pe care ea cu bruma de bun simţ pe care îl are, orice om normal îl ştia nu acolo, în tablouri, ci în ea, cu ea, pe drumurile ei dintre Scoicani şi Bucureşti, în garsoniera din Pajura, în pat cu bărbatul cu care făcea dragoste — nu oricum şi dezmăţat, dar acceptîndu-l totuşi ca orice femeie din cînd în cînd. Furia aceasta a ei ar fi fost pentru un alt Victor mai atent la ea un prilej în plus de atracţie, ştiut fiind că nervozitatea unei femei e relativ excitantă dacă nu alunecă prea mult înspre mahala şi trivial, dar pe el, ea începuse să-l incomodeze ! (Tatăl lui Victor. dirijorul fanfarei militare ar fi putut avea astfel cea mai sigură dovadă că Victor e cu adevărat băiatul lui — nu se purta el într-un fel similar lui cu Ileana Arcoş ?).

☆

Pictorul ăsta e un mediocru, gîndi într-o după-miază Victor pe cînd îşi aprindea o ţigară, extenuat de orele petrecute între tablourile din pivniţă (lîngă cea în care Bondrea făcea stupi pentru nevastă-sa). Îl cuprinse o toropeală, o lehămeseală, apoi brusc un bufeu de ură. Sentimentul că şi-a pierdut timpul. Că e frustrat, păcălit. Ca şi cum nu pe Ana pictorului ar fi căutat-o, ci tehnica lui, arta lui. El o căutase numai pe Ana şi pictorul se descoperise de fiecare dată ca un bufon din preajma tronului care fie că e vorba de o partidă de vînătoare, de alegerea menîului, de pornirea războiului sau de încheierea păcii, se iţeşte de sub mantia regală şi se strîmbă la fel. Acceptăm să fim loviţi dar de laba leului, nu de copita măgarului. Să fi fost pictorul un tip genial apreciat ca atare, da, atunci ar fi fost altceva ! Victor făcu un efort deosebit să nu dea foc întregii colecţii care zăcea în jurul lui ca măştile restituite garderobierului după carnaval. Plecă în căutarea lui Chertaş să scape de gîndurile astea, de strîmbăturile astea.

— Îţi închipui că şi pe mine mă revoltă răutatea şi indiferenţa. Te-ai convins că ceea ce ţi-am spus la început despre oamenii de aici e adevărat. Speram să ţi se facă scîrbă de ei mai repede.

— Cred că aşa-s oamenii pretutindeni. Uneori am impresia că ţi-a căşunat pe cei de aici.

— Asta ce este ? O sugestie să-i privesc mai tolerant ? E o deosebire uriaşă între ăştia de aici şi cei pe care i-ai întîlnit, aiurea.

— De ce ? Nu urmăresc şi ei tot ce urmăresc cellalţi. Bani, confort.

— Ba da. Dar ăştia de aici n-aveau dreptul, n-aveau voie să fie aşa lacomi, egoişti, scîrbos de indiferenţi unul faţă de soarta altuia pentru că oamenii ăştia au început o lume nouă ! Pentru tine nu e mare lucru dar pentru mine care am văzut aicea smîrcuri şi pelicani şi am văzut după aia pămînt şi cum se fac primele case, cum s-au pietruit primele drumuri, cum s-au făcut primele cruci a fost cea mai mare deziluzie. Aici nu e hotel, prietene, spuse el răstît creîndu-i din nou lui Victor starea aceea de teamă că ţiganul s-ar putea întoarce spre el şi să-l lovească mortal cu un singur pumn încărcat de toată energia declanşată de dezamăgirile lui timpurii. Aici nu e hotel, repetă el de data asta în şoaptă. Aici s-a început, aici a fost pămîntul pentru prima dată şi casele astea pentru întîia oară s-au ridicat. Ei n-au găsit nimic, ei au început totul, înţeleg ca seria să se degradeze după aia, aşa cum un tren de vagoane nou, noute devine în cîţiva ani obişnuitul tren în care ne facem de bine de rău naveta... o căsătorie şi ea îşi pierde cu timpul aerul magic de la început. Se banalizează ceva, se desacralizează, dacă îmi dai voie să umblu la cuvinte mari, cum mă la peste picior neisprăvitul ăsta de Giurea, directorul. Începutul, capul de serie nu trebuie să fie aşa. Mi s-a părut că văd pe fetele lor o lumină aparte, mirare, emoţie ca atunci cînd vezi dintr-o dată printre trecători o femeie vrăjită în care totul, părul, privirea, suprapunerea buzelor, mersul, mai presus de orice mersul, toate te lasă interzis, trist, iată simţi că treci pe lîngă o mare iubire, o iubire nebună şi totală ! Da, aşa păreau şi ei apoi totul s-a degradat n-au început nimic cu sfinţenie, cărau după ei mizeriile cotidiene, sufletul cu vieliţa de toval. Începutul, spuse rar ertas, arată cum e sfîrşitul.

— Ei, nu fi aşa de tragic. Mai dă-le o şansă!

— O şansă ? tresări ţiganul şi trupul lui uriaş călca elastic şi totuşi aoleu, nesăltăreţ pe lîngă Victor care abia se putea ţine după pasul lui de profet grăbit, deşi profeţii se pare că nu-s deloc grăbiţi. O şansă ! Da, ce-ar fi să le dau o şansă ? !

Victor rise încetişor, amuzat de rolul în care se autosituă celălalt cu de la sine putere. Ba nu, îşi aminti el „cu puterea pe care mi-o dă conştiinţa neamului meu itinerant". Da, o şansă continuă ţiganul, ce gură inspirată ai. Se zice că în perioadele de calamitate oameni-s mai uniţi, regula ar fi : nenorocoşte o colectivitate ca să vezi dacă se poate suda. Îi mai crezi capabili să devină altceva decît ceea ce sînt ?

— Nu ai de unde şti cum **sînt** cu adevărat. Ceea ce sînt acum e o variantă. Uite, să-ţi povestesc ceva. Am făcut anul trecut practică pe un şantier şi acolo un maistru, din vorbă în vorbă, mi-a spus că e necăjit că oamenii din echipa lui fac treabă de mîntuială. Pe vreo cîţiva i-a schimbat dar au venit alţii la fel. În fine, pe scurt, îl înfuria faptul că cu exact aceiaşi oameni lucrase în altă parte şi acolo băieţii făcuseră pur şi simplu minuni. Cred că m-ai înţeles.

— Te-am înţeles. Vrei să spui că „baia" culturală, sociologică mă rog, toate astea formează omul, îi dau o culoare ! Dar ce, ăia erau jokeri, erau copii, actori să joace roluri diverse ? De ce nu munceau serios pe şantier sau cumva băieţii se aclimatizau după cum era terenul ? Să-ţi spun eu una. Am cunoscut o femeie aici în sat, să

Geta Mermeze : „Constructori"

viorel sîmpetrean

Vară de amiază

Pogoară Omica, secerată de pioară
Secerile ard roşii în puterea zilei,
Şi îndeamnă închinarea eurie
Spre locurile pururi născătoare
Cîci tot ce plînge-n lume, rămînă-n mine vie.

Îndeamnă păduroii, razele coapte
Spre crestele dimeaţa în crepuscul de gînsă,
Adună serele din Sud, spre Miezănoapte
Pejorul umbrei, cutezanţa, tîcul
Cîci tot ce plînge-n lume, rămînă-n lume vie.

Setoasă neastîmpărată, întemeierea
Rostuirilor prelăcute-n gînd.
Vegetarea-vesnic înălţă lungi răsuna
Către cuvinte, uneltele de rînd.
Tot ce plînge-n lume, rămîne-n lume vie.

Melancolie

Copilăria, bun pustiu
Ruginind ca tabla de pe casă !

Vînt neîncoronat, sufletul
Înalţă între ziduri cuiburi de noapte.
Cineva,
poate Fluturele-Galben
în capătul verii,
Bate a somn în gol de mătasă.

Arcul

— De ce te plîngi, de ce plîngi ?
Te vatămă răul văz, şoimii.nătîngi ?
Ori, ai rupt din ghirlanda de mure ?
Nu-i nimeni niciodată prea ager să-ndure.

Viezure verde, viezure verde
Unde nu-i iarbă nu-i singe de coasă.
Arcul mult prea întins, el te va pierde,
În sînea ei săgeata îţi va fi mireasă.

teatru t

Dramaturgia originală

Desenînd un proiect vast, implicînd riscurile oricărei vorbiri despre problemele ultime ale umanităţii, noua piesă a lui Horia Lovinescu exploatează o fabulă de maximă generalitate. Fiind analogă prin substanţă acelei „clamări în pustiu", omenescul va îmbrăca un aspect mai rarefiat ca prin fisurile astfel acreditate să putem urmări drama de idei ce tinde să se substitue propriului suport material şi să semnifice ca atare. În teatru modalitatea nu e nouă, dar efectele sale sînt distincte de la un autor la altul, chiar dacă problematica pare să rămînă aceeaşi. În cazul de faţă evenimentele au, în pofida intenţiilor demitizante sau poate tocmai datorită lor, o destăşurare monotonă, ceea ce imprimă tramei un caracter oarecum convenţional. Logica întîmplărilor devine, la un moment dat, previzibilă. Surpriza rămîne atunci în planul investigaţiilor psihologice sau al dezbaterii de idei. În acesta din urmă aportul lui Horia Lovinescu este hotărîtor polemic, cu toate inflexiunile livreşti care vin să potenţeze discursul. De la Biblie la Dostoievski spectatorul va recunoaşte cu uşurinţă teme majore din tezaurul literaturii într-un joc care, cum spuneam, nu este cîtuşi de puţin capricios. De aici şi aspectul uneori apăsat instructiv, personajele întrînd în raporturi dialogale ce depăşesc limitele impuse de circumstanţa dramatică. Căci, pentru a epuiza tot ce are de spus, dramaturgul pare să neglijeze cu bună ştiinţă rigoarea unei construcţii de tip clasic, durata piesei putîndu-se prelungi încă o dată pe atît.

Dramă mai degrabă a cunoaşterii decît a existenţei, „Jocul vieţii şi morţii în deşertul de cenuşă" a fost montată de Dan Micu la Teatrul Bulandra în decorul ornamental şi sumptuos al lui Mihai Mădescu. Cantitatea de dificultăţile înscenării, regizorul va încerca să accentueze latura existenţială a textului. Nu însă cu suficientă convingere. Aşa se face că personajul Abel (Alexandru Repan) rămîne un subiect ilustrativ pentru o teză de demonstrat iar Ken (Ştefan Sileanu) tipul care va trebui să îndreptăţească asocierea dintre frust şi vital. Fete încremenite ale aceluiaşi obraz neafectat de mister ori de scurgerea timpului. Legat de condiţia umană dar şi de clovnerile antogităţii. Tatăl, în interpretarea lui George Constantin, poartă incontestabil amprenta actorului. Personajul însuşi posedînd date de interes actoricesc, determinat de un histrionism spiritual a cărui menire este să facă tabula rasa din realitate în numele propriei dezagregări fizice şi morale. Trecînd repede şi adesea neaşteptat prin registre diverse, actorul cucereşte prin virtuozitatea-i binecunoscută. În fine, Dana Dogaru în rolul Ana, prototipul femeii al cărei sacrificiu se confundă cu viaţa îndurată, anonimă şi irepresibilă, sugerînd pasiva alternativă a înnoirii joacă inteligent, fără elemente de prisos, monologul ei indefinit.

Valentin Dumitrescu

film f

Mihail n-are nici o vină...

Toată lumea „cu mic şi mare", inclusiv se pare şi domnul Sergiu Nicolaescu, **Mihail, cîine de circ**, (coproducţie româno-vest germană). Toate generaţiile care l-au citit pe Jack London, cele care tocmai îl citesc şi cele care în curînd îl vor citi, se grăbesc să întîlnească pe ecran, faimosul căţel. Deci mare atracţie, mare ! Aventurile nu lipsesc din acest film, sînt chiar numeroase şi „ca la carte". Atmosfera este adesea convingătoare, plăcută, cu un uşor iz voit de desuetudine (cum ne-am obişnuit să ne imaginăm epoca), mai ales datorită decorurilor, costumelor, culorii. Fluffy, interpretul lui Mihail, un fox-terrier irlandez, este excepţional în rol, deşi speculat cu zgîrcenie, neatingînd performanţa de simpatie pe care o înregistrează căţelul Benjo, dintr-un film american ce a rulat pe ecranele noastre. Stewardul Dag duce în spinare pelicula consumată pentru realizarea acestui film, prin interpretarea lui Karl Vogler. Acesta salvează personajul, izbutind să-i dea farmec, naturaleţe, duioşie, culoare, personalitate, reuşind să fie „somebody" în contextul interpretativ al fimului. Neglijenţele filmului sînt numeroase, senzaţia de **făcut în grabă**, cît şi cea de **semipreparat**, coboară, însă, nivelul acestui film. Pare încercarea unui diletant care dispune de recuzită puţină şi ieftină. Echipa de actori „ţari" pare complet paralizată. Numai Mircea Albulescu, pentru cîteva secunde, doar cîteva secunde, scoate tonalitatea din fals şi declamatoriu, respirînd un pic de degajare. Toate personajele aduc a marionete înţepenite, mişcate fără dibăcie, cu voci de împrumut, declamatorii şi stîngace, ca la serbările şcolare naive care n-au beneficiat de suficiente repetiţii, nici de o inspirată retribuire a rolurilor. Excelează în aceste greşeli, pînă la supărător, Ileana Popovici, această „mare promisiune" pe care ne-a făcut-o **Reconstituirea** şi care, în alte cîteva filme, s-a achitat, fie chiar modest dar curat, de obligaţia rolului acordat. Mina şi controlul regizorului sînt foarte vagi în acest film. Public va fi din belşug, titlul filmului şi numele regizorului sînt două cărţi de vizită nu numai onorabile ci şi faimoase. Sperăm, ca datorită intenţiei, bunei intenţii, copii şi iubitorii de cîini, să-i ierte lui Sergiu Nicolaescu eşecul şi gratuitatea acestui film.

Corina Cristea

televiziune tv

Emisiuni literare

O evocare excelentă, dar şi un reportaj de ţinută a fost „Valea frumoasei". Realizatorii (în acest film scenariul poetei Liliana Ursu se armonizează perfect cu imaginile unui operator de excepţie — Boris Ciobanu — „neexploatat", din păcate, cît ar trebui) au intuit prezenţa în această vale cu nume predestinat a spiritului celui care a luminat-o cu cuvintele sale în lenevă şi dulce alunecare — Mihail Sadoveanu. Norocul a făcut ca din amintirea vînătorilor de altădată să apară, uimindu-ne prin vitalitate şi dezinvoltură, unul dintre cei care l-au însoţit pe scriitor în pindele de la Dealul strîmb, Radu Cernuta. Evocarea marelui povestitor, care, deşi autor a zeci şi sute de pagini de recunoscută frumuseţe, continuă să scrie în fiecare zi, a impresionat, completînd fericit portretul acestui truditor al cuvîntului, modest şi singuratic, adevărat maestru pentru cei care l-au cunoscut şi l-au urmat.

Într-o altă emisiune a fost evocată personalitatea criticului şi animatorului celei mai prestigioase reviste literare interbelice, „Viaţa românească", Garabet Ibrăileanu (redactor Mihaela Macovei). Filmul documentar al lui Ion Budescu, bine articulat, cu un comentariu adecvat, citatele bine alese şi înlănţuite, cît şi prezenţa în emisiune a lui Al. Piru, Eugen Simion şi Constantin Cioroaga au asigurat, în general, prezentarea corectă şi obiectivă a marelui critic. Poate însă că invitarea în emisiune şi a altor critici, recunoscuţi ca exegeţi prin studiile şi comentariile dedicate lui Ibrăileanu, ar fi fost mai mult decît binevenită. În legătură tocmai cu aceasta, observăm cu părere de rău că atît în asemenea emisiuni, cît şi în celelalte realizate de redacţia cultural-artistică numărul invitaţilor este prea restrîns, invitaţiile se repetă limitînd astfel diversitatea opiniilor, iar criteriile selective surprind. Caracterul reprezentativ al acestor emisiuni — fie din neglijenţă, fie din incompetenţă — nu mai e atins. Datorită acestor criterii, mai mult subiective, decît obiective, unii par favorizaţi, apărînd frecvent pe micul ecran, în timp ce alţii apar prea puţin sau deloc. Înţelegem, desigur, că nu toţi pot avea „talentele" cerute de prezenţa stînjenitoare a camerei de luat vederi, că unii se pot bîlbîi sau chiar amuţi în faţa microfonului. Pentru aceştia însă, mai ales dacă reprezintă valori certe, există şi alte modalităţi de prezentare în afara acelela de a-i plasa la o masă, cu spatele la o bibliotecă şi a-i pisa cu întrebări retorice, care nu au de multe ori nici o legătură cu preocupările şi operele lor. Mai trebuie să subliniem şi absenţa tinerilor creatori, care, cum am văzut într-o emisiune, a redacţiei de tineret însă, ştiu să vorbească şi pot chiar polemiza cu propriile slăbiciuni, dar şi cu realizatorul (Sânziana Pop) depărtîndu-ne de „festivismul" care bîntuie încă din titluri „mesele rotunde", „masa de lucru" ş.a. Stabilirea unor criterii obiective, în afara oricăror interese de grup, în alcătuirea listelor de invitaţi în sumarele emisiunilor cultural-artistice se impune ca absolut necesară pentru eliminarea suspiciunilor, neconcordanţei între cel invitat şi opera propriu zisă, pentru racordarea conţinutului lor la viaţa literară şi artistică a ţării atît de bogată, oricum mult mai diversă decît apare ea în prezent pe micul ecran.

Iulian Neacşu

nu mă întrebi că nu-ţi spui cine e, de altfel nici nu mai e în Scoicani şi femeia asta îi plăcea pe Miron. Fusese prietenă cu nevastă-sa şi ştia cum iubeşte scrintitul ăsta care, în paranteză fie spus, el şi cu Petru cel Mic sînt singurii din sat la care ţin. Şi într-o zi, tot vorbind cu femeia aia am avut o revelaţie: ea nu era propriu-zis de Miron îndrăgostită cît de felul lui fanatic de a adera la un crez. O credeam cam proastă şi dintr-o dată am văzut-o cu alţi ochi. Femeile au instinctul ăsta sigur, precis şi ştiu imediat, poate chiar din prima clipă, cum va fi un bărbat cu ele. Un afemeiat sau un bărbat liber n-ar fi convins-o mai mult oricît talent ar fi avut ăla c-o va iubi intens şi pe durată lungă. Un mic secret: vrei să cucereşti o femeie ei bine vorbeşte foarte frumos **de o altă femeie** şi tine-o aşa, să vezi ce se întîmplă. Noima ar fi, repet, că ele ştiu că dacă aşa ai fost cu aia, aşa vei fi şi cu ea. E speranţa ei. Logic, nu? Dacă spui că ai părăsit 20 de femei, mai mult ca sigur c-o să-i ie teamă c-o să fie a douăzeci şi una. Profesoara asta nu era deloc deranjată că Miron încă se gîndeşte la fosta soţie. Din contră, era şansa ei.

Citva timp cei doi bărbaţi merseră în tăcere. Era seară tîrziu şi norii spre capătul zării închipuiau formele fantasmagorice, ample, luxoase ca hlamidele împărăteşti. Nu era nici un pic de vînt şi nemişcarea şi tăcerea şi ronţăiala abia auzită a paşilor pe drum îl înfiorară pe Victor. Avu brusc senzaţia că e transplantat pe un segment de timp de la începutul lumii şi că însoţitorul lui îl iniţiază în tainele primordiale pe el, Victor, oaspetele.

— Aşa că mai degrabă că omul nu se schimbă decît că se schimbă. În orice caz nu se schimbă decît dacă e pus într-o situaţie excepţională. Pentru mine situaţiile astea excepţionale au devenit o obsesie. Fără ele zacem într-un fel de picoteală. Uite, nu mai departe Harap Alb... mîţoaga aia jigărită din grajd ar fi devenit armăsarul superb dacă nu i s-ar fi adus o tavă cu jăratec? Sau feciorul cel mic al împăratului ar fi ajuns el erou dacă nu era ideea lui talcă-au de a verifica pe fiecare din feciori? Ceea ce mă întreb e dacă situaţiile excepţionale au o lege de apariţie, dacă trebuie să apară cu necesitate sau e doar hazard şi în cazul cînd cineva vrea să le provoace în mod artificial, cum este asta posibil? Să nu confunzi, ce spun eu n-are nimic de-a face cu apariţia personalităţilor în istorie ci cu situaţiile de excepţie care au iniţial, fii atent, fii atent, strigă el cuprins de o bruscă exaltare, care au iniţial o alură extrem de banală!

— Mă uit la tine, te ascult şi-mi zic: cum naiba poţi să-ţi iroseşti viaţa aicea? Un om cu dotarea ta ar putea ajunge departe. Ai putea face o facultate, ai putea să te stabileşti în Bucureşti...

— Aş putea să mă însor că acolo sînt o mulţime de femei singure! Aş putea să am copii îi maimuţări el pe Victor, apoi izbucni: cum să plec mă, tu însuţi ai plecat de acolo şi mă trimiţi pe mine? Cum să plec de aici unde e o situaţie exce... se opri brusc furios că l-a luat gura pe dinainte, apoi continuă, să plec de aici? ar fi cel mai stupid lucru din viaţa mea, aici e tava mea cu **jăratec prietene** hai şi dacă priveşti lucrurile din partea ailaltă nu numai satul mi-a pus în faţă o tavă cu jăratec dar şi eu le-am pus-o lor. Dacă ai şti ce zace în ei! Victor tăcu stingherit. Într-adevăr, simţea că spusese o mare prostie. Bucureştiul cu viaţa lui mondenă de care n-avusese tăria să scape (mai făcuse cîteva încercări) era acum mai departe ca oricînd, în schimb foarte aproape de Ana care plecase după o şedere de două zile — la ora prînzului... Se simţi dintr-o dată atît de bine aici, locurile, preocupările din pivniţă, acest Chertaş, totul i se părea foarte familial, trainic, valoros, cu atît mai mult trebuie să-l înţelegem el fusese mereu obsedat într-un fel sau altul:

1. Dacă e adevărat ceea ce face.
2. Dacă are valoare.
3. Dacă e pe cel mai bun drum din drumurile posibile.

Da. Îl cuprinse o pace adîncă aşa cum apa pătrunde în sutele de încăperi ale unei uriaşe nave scufundate. Înţelese aproape de la sine, fără nici o greutate, că lucrul cel mai important, mai necesar de pe lume este să înţelegi, să iubeşti un anume loc, o anume fiinţă şi prin ele, prin aceste lifturi poţi urca sus la iubirea pentru toţi nu aşa, ca o iubire blegoasă, generală ci aplecîndute asupra fiecărula, făcîndu-l să se simtă mai puţin singur. Da, avea dreptate Chertaş, cum să plece din **locul acesta**? Tot ce face el e coerent, iată, prin Petru cel Mic el a pătruns adînc în ceilalţi, poate mai are şi alte experienţe şi prin ele se simte mai solidar, mai puţin indiferent faţă de toţi oamenii acestui sat pe care-i iubeşte. Da, da, tresări Victor, cît de mult trebuie să-i iubească.

...De acolo de sus, din Rezervaţie, (nu ajunseseră pînă la Casa de oaspeţi) Scoicanii în vale păreau jocul de cuburi al unui copil fericit, unul din acei copii care construieşte ca să dărîme, care plînge ca să rîdă, pentru care înţelepciunea e jocul, cum spunea Blaga. Poate se gîndea că dincolo de unul din acoperişurile de olană roşie, de culoarea ocrului se află Petru cel Mic cu ochii plini de Ana, o Ana vie în carne şi oase, neglijată de Victor, **proprietarul** ei, cum credea el.

Victor tremurase de emoţie. Niciodată, niciodată nu simţise o mai adîncă sete de dragoste faţă de oameni ca în seara aceea în Rezervaţia plină de animale lăsate să se înmulţească şi să se sfîrtece după cum vor ele, acolo, sub nufărul uriaş de piatră albă al Casei de oaspeţi.

Stăteau pe buşteni răsturnaţi de furtuni, de dumnezeu ştie cînd. Cercurile albe erau indescifrabile pline de pămînt, cercurile pe care Petru cel Mic în drumurile lui le tot socotea ca apoi plictisindu-se să înceapă să caute trifoiuri cu patru foi.

Apoi se gîndi că şi el şi Petru cel Mic sînt legaţi printr-un culoar secret de existenţa Anei şi toţi trei de pictorul absent. Se gîndea la toate astea cu o înfiorare constantă la care-şi aducea partea şi frigul serii.

Departe, la geamul unui compartiment, părul Anei părea, în străfulgerările felinarelor, plin de stele, deşi erau doar cojile de seminţe lipite şagalnic de saliva unui necunoscut.

adrian popescu

Cearcăn astral

Cearcăn astral, dintr-o altă viaţă,
Văzduhul întreg ne schimbă la faţă.

Rouă, un strop, atît ţi-a tainul,
ce greu e Ursarul, cum doare Puţinul.

Soare te-a ars, dintr-un alt anotimp,
în pădurea pierdută, în pădurea cu ghimpi.

Între frunze şi muşchi, îmi eşti catedrală,
un înger căzut în lacrimi se spală.

În roua ta-mi spăl păcatul şi viaţa,
din rouă un strop îţi jertfesc dimineaţa.

Cearcăn astral, cît de dulce la gust.
culeş într-o vară, ingeresc august.

Lampa magică

Lumea din jur mi-o întunecă;
cu o precisă voluptate înlăuntrul meu
concentrîndu-şi fascicolul.

Nu văd în afară nici la doi paşi,
numai în haloul misterios
pe care-l desface sufletul ei.

Aşa aplecat peste faţetele unui diamant
avînd ţărmuri şi miresme, insule şi privelişti
adîncit într-o solitudine plină de voci.

Nebuloase şi sori — Miezuri alchimice caut
Caravele şi pajişti — Graiuri uitate învăţ
Grote şi filde — Dublul astral

Cînd privirea mi se împăienjeneşte,
şi penumbra mă-nvăluie,
la Saskia mă gîndesc, la şoldul său tînăr,
şi la buchetul de flori.

Pavel Bucur: „Muzica"

O mie de sori

Dă-mi cîntul, măcar pe acesta, Binevoitoare,
murmurul sîngelui meu în cristale de foc,
vara adolescenţei mele încă puţin a amină,
vămile unei ţări de unde nu există întoarcere,
pe nesimţite, le-am trecut, cu tine de mînă.

buzele
ca fosforul, rostesc, mă scald în internale
fluide;
străcurîndu-mi în sînge sîngele său negru
ca o mie de sori în orbitele mele se va
deschide.

Dogoarea lui e cumplită, o mie de forje vuind,
spre care trăim, arbitre clarvăzătoare, mă duc?
suflare suprafirească, iubire infinită de spaţiu,
dintr-un pierdut paradis, din ţinuturi de jos,
de unde vii tu, involburare de flăcări, nesaţiu?

Dă-mi cîntecul. Chiar dacă-ar fi cel din urmă,
fulgere despică bolta de safir a văzduhului,
vara adolescenţei mele încă puţin a mai lasă,
e dimineaţă întunecată sub semne de foc
se arată,
în alt tărîm plecat-am, ca să-mi aleg
mireasă.

Mierlă de apă

După ce-ai învăţat dialectul satirului, cum
să mai
poţi vorbi o limbă aspră, uscată, de lut,
în cerul gurii strivesc mireasma unor granule
de cristal. Lava e cel mai răcoros aşternut.

Fructe, pahare, tacîmuri, gesturi, cuvinte,
tot mai neînţelese-mi păreţi.
în vreme ce lucruri care nu sînt raiesc
familiare şi dragi, între strîmţii pereţi.

Această mierlă de apă fi-va treptat
sora mea?
vom prinde împreună sticlirea părelnică a
solzilor în oglinda rece a rîului de munte
acelaşi destin vom împărţi?

Numai din irizări şi fluide vom prinzi
şi uneori din carnea dulce a păstrăvului?
iar cîntecul ne hrăneşte mai mult decît
fibrele lui vibrînd, decît stropii ruginii care-i
păstrează spinarea arcuită în soarele
muribund

Nu pentru ele îl iubim, sora mea
mierlă de apă, dar ştim amîndoi
că vine din tainiţe translucide.

vasile tarţa

Facerea lumii

dumnezeu
sărbătorea dezmierdările
inundînd cu fluturi
cerul străcurat
printre pliscuri

înmulţea
supravieţuirea gesturilor
ţestoase
concentrînd ecourile
pierdute

vislind zilele
ne-a înscris aurora
prin vîlceaua dimineţii
dintîi
asemeni visului
transpirat de somn

În lătratul unei căţele se împiedicau sentimentele noastre

ce se pierdeau sub avalanşa pleoapelor
stîrniţi pe maluri

cînd te doream
întunericul
hainărea prin lună —

am aburit spînzuraţi de-o stea
sub pleoapele nopţii
pînă ce ne trezeam în sclipirea
unei structuri colorate

o umbră triunghiulară îmi aruncai
peste iarba prădată
de racile sînului
care-mi puneau în mişcare viitorul

eram obişnuiţi să executăm
mătănii primitive
printre plopii scăldaţi
în conflictele noastre.

Am fost izgoniţi de umbra arţarilor

iar trupul ni s-a făcut
frunze galbene
şi-n ele au rumegat caprele sînului
sălbatece

baii jugului
au tras roua consecinţei
pînă cînd au cunoscut
capcana
din ochii tăi
fără sfîrşit

puterea lor
mi-a împărţit toate regaturile
cînd dumnezeul tău
m-a asuprit

Încurajare

spune despre tăcere!
o să rămînă în ea un trap
spune despre tăcere
o să mănînce din ea un tigru —
îmi iau întîietatea în dinţi
precum animalele sălbatece puii —
ne vom întîlni iar într-un anotimp tăios
şi vom duce lipsă
de înnoirea sufletului
ne vom întîlni iar încurajaţi
de bolovanii din jur

Paşte calul lui Gheorghiţă

era spre miezul nopţii cînd ne-am apucat fiecare să scoatem pe masă ce versuri, populare, mai frumoase ştiam. Discuţiile ajunseseră, odată cu miezul nopţii, la acest subiect pe care nu-l mai aveam cum părăsi pentru altul. Vinturasem multe pînă atunci, fusese o zi lungă de vară, noi o începusem de pe la amiază, vorbisem despre cîte în lună şi în stele, avusesem vreme să le terminăm pe toate şi ne trezeam acum în lărgimea poeziei populare, timp şi vin să fi avut, nu ca să istovim şi subiectul acesta, ci numai spre a ne bucura de el pe îndelete. Noaptea aceea nu ne-a ajuns. Şi nici altele cînd, tot aşa, mai mulţi scriitori, oameni de carte, în orice caz, ne apuca uimirea cea mai cinstită şi mai proaspătă dinaintea poetului neştiut, umilîndu-se dinaintea lui îndeosebi dintre noi cei poeţi propriu-ziş.

Paşte calul lui Gheorghiţă, Priponit de-o garofiţă — propusesem eu. Tablou suav şi isteţ, de un modernism total, dar avînd în plus căldura unui sentiment adînc disimulat cu nesfîrşită gingăşie. Invenţia nu e făcută de dragul mecanismului poetic, ireproşabil, ci ca singură soluţie pentru gestul liric autentic: exprimarea, dar disimulată, ascunzîndu-l, a unui sentiment mistuitor. În poezia populară de dragoste metafora are rolul de a păstra cuminţenia cuvintelor atunci cînd a spune pe nume gîndurilor nu se cade din nenumărate motive.

Deunăzi, discuţiile, în cu totul altă formaţie a echipei, au ajuns la acelaşi subiect. Cineva şi-a adus aminte de un vers far bine ştiut, din cîntecele Mariei Tănase: **Astă noapte n-a fost noapte, A fost jumătate moarte...** Cum Dumnezeu să poţi spune mai bine despre ce a fost o noapte de iubire, pe care Dumnezeu a lăsat-o, dragostea, tocmai pentru a îndreptăţi şi răscumpăra moartea! Moartea se naşte din iubire. Este preţul iubirii! Ne aflăm aici într-un punct foarte înalt de simţire şi înţelegere fundamentală, în care din nou poezia populară se întîlneşte cu poezia lui Mihai Eminescu, cu sensul cel mai adînc al „Luceafărului".

Mai sînt două subiecte a căror discuţie duce invariabil, în momentul cel mai înalt, la Mihai Eminescu: limba românească şi istoria neamului nostru. Dar cînd se ajunge astfel la Mihai Eminescu ne oprim. Şi pe Eminescu poeţii români îl tac. Cam la fel cum Neague Basarab către fiul său Teodosie tăcea despre Dumnezeu.

Ion Coja

horia bădescu

Un cal alb

Un cal alb la porţile dimineţii;
ca o spumă coama lui
înflorind
mareea de ierburi,
aburi calzi,
foiul pieptului
puternic în ancora nărilor.
Un cal alb
cu botul înveninat
de verdele sînge amar.
Din cinci degete
sacra copită;
de gîtul lui agăţat
catapulta muşchilor încordată
spre Capricorn.
Un cal alb
la porţile dimineţii.

Palmă

Răstîrată-o stea;
strînsă-floare ciudată de carne;
Miniaasă-a piatră;
n-o arunca mai mult
decît lungimea braţului!

Cerul de Sud

Cerul de sud deasupra ta.
Osia ursei în coşul pieptului.
Lungi zilele,
lungi nopţile,
lung ţipătul austrului
peste urmele iernii!

Arheopterix

Pasărea deasupra lumii,
aripile ei umbrind soarele,
cîntul miinilor noastre
izbind gratia cerului.
I-auzi în oase
sămînţa pietrelor
încoltind!

Arheologie

Căutînd,
căutînd,
căutînd,
căutînd cuvîntul.
Într-o lume de vorbe
oasele lui
un colţ de uraniu
iradiind tăcerea!

doina ilie

Rugăminte pentru un pictor naiv

În stînga tabloului, prim-plan,
să mă înfăţişezi
în chip de cîmpie,
deasupra,
iarba cosind cerul
cu un verde fluid.
Cîteva flori suculente.
un fluture va fi agăţat cu aripile
de roşul lor carnal.
(Tabloul să fie viu, trăit)
în planul doi, cimitirul
cu cruci negre,
stoarse de soare
şi cîţiva peri înfloriţi
a primăvară.
În dreapta,
vreau satul care respiră
prin cîteva coşuri,
o bunică
ducînd fin unui cal,
şi copilul meu care se joacă
cu ţarina din mine.
Într-o grădină va munci un bărbat
iar uliţele vor avea
culoarea oaselor ruginite.
În zare, să mă mărginească
cîteva dealuri pestriţe,
plantate cu vie,
Sus, ei bine, cerul copleşit de lumină
iar într-un colţ mi-ar plăcea
un nor care să strice puţin
echilibrul compoziţional.

radio

Diverse

Atunci cînd „nu este pe cronică", semnatarul rubricii radio se simte faţă de emisiuni asemenea criticului faţă de o carte răsfoită (sau citită) fără gîndul expres de a scrie despre ea: aude, aşadar, ceea ce-i place, restul rămînînd într-un con de lumină deloc promiţătoare. Este şi aceasta un motiv pentru care numai prin simpla semnalare a unor emisiuni cronicarul dă o judecată de valoare şi asupra celorlalte. Prima între o sosire şi o plecare îmi permit să spun cîteva lucruri din postura unui ascultător dedat, totuşi, plăcerilor radiofonice.

Semnalez mai întîi şi mai întîi emisiunea de duminică a lui Valeriu Dăianescu care, prin sumar, structura, lejeritate în abordarea oricăror subiecte, prin ritmul şi calitatea ei, poate fi, oricînd, sinonimul radiofonic al emisiunii TV „De la A... la infinit" Avantajează această emisiune şi orele (8.30—12) alese, ore de deconectare, stau oricum de treburi mai mult sau mai puţin casnice, cînd cu titlul de curiozitate eşti tentat de a atrage cu ochiul ...în grădina vecinului. Tonul de coşerie plăcută este bine ales şi transmisia unei curse de trap poate fi un eveniment la care să participi şi din Bucureşti (iată o soluţie pentru a aduce mai aproape de Bucureşti hipodromul)

În aşteptarea evenimentelor de după-amiază mai reţin atenţia la ora prînzului „De toate pentru toţi" (din care, din păcate puţine lucruri sînt de semnalat fiind atît de mozaicată încît secvenţele au fost aproape anonime) şi „Satira şi umorul" (cu aceleaşi încercări parţial reuşite de a ne face veseli). În fine, urmează cîteva ore în care programul II este, practic, scos din circuit de către microbişti. A început campionatul (şi a început prost, spun comentatorii sportivi din presa scrisă; a început cu entuziasm, zic comentatorii de la radio) şi sîntem nevoiţi să o spunem că în afara lui Minoiu şi a lui Ghiţulescu ceilalţi comentatori ar trebui serios antrenaţi în două direcţii: perfecţionarea limbii române şi a coardelor vocale. (Voi aduna pentru finalul sezonului toate perlele lingvistice şi voi realiza o rubrică plină de umor, sper.)

Aruncînd privirea pe ceea ce se va mai întîmpla săptămîna aceasta voi mai spune că radioul ar mai fi putut aştepta în a difuza scenarii, adaptări, biografii ale capodoperei după clasici români (Călinescu, Rebreanu, Camil Petrescu). Nu de alta, dar este încă vacanţă şi bănuiesc, în sfinţa mea naivitate, că ar fi avut mai multă audienţă atunci cînd şi elevii, ieşiţi din deconectarea vacanţei mari, ar fi fost mai interesaţi de astfel de subiecte.

Mai semnalez promiţînd să mă opresc în curînd la a le analiza momentele poetice din această săptămînă.

În concluzie (o concluzie care ar trebui să mai adauge programul muzical de pe pr. II de luni seara) emisiuni bune, plăcute care, fie din vina perceperii sau a stării cronicarului, fie dintr-o intenţionalitate a autorilor, au avut caracter de vacanţă tonică, binefăcătoare.

Constantin Stan

plastică

Sculptura şi marionetele

Poate părea ciudat interesul sculptoriţei foarte talentate care este Liana Axinte pentru această lume imprevizibilă a marionetelor. Ea a fost atrasă însă, aproape cu precădere, în ultimii ani, de portret, domeniu în care a obţinut rezultate remarcabile ţinînd nu doar de dexteritatea realizării ci, mai ales, de capacitatea de a imprima nuanţe psihologice foarte fine printr-un modelaj inteligent, aşa cum a lăsat să se vadă lucrarea recent prezentată la Dalles, sub egida Festivalului „Cîntarea României". De aici pînă la această lume de personaje bufonă şi feroce, tristă sau surizătoare, copilărească sau agresivă, care te întîmpină în sala galeriei „Căminul artei" este o distanţă apreciabilă. Este probabil că în îndelungul exerciţiu cu materia sculpturala artista să nu mai fi fost mulţumită de posibilităţile expresive ale tradiţionalelor portrete şi să fi vrut să-şi desfăşoare într-un spaţiu mai larg şi neîngrădită de uzul materialelor definitive, fantezia plastică dominată în actul elaborării reprezentării de o acută necesitate de personalizare. Pe această cale, lumea teatrului de marionete i-a oferit posibilităţile sale dorite de diversificare a expresiei. Sculptoriţa nu este la prima experienţă de acest tip — acum zece ani ea debuta la Ateneul tineretului din Bucureşti cu o expoziţie cu măşti de teatru. O anume familiaritate cu expresia teatrală exista deci. Nu este ca atare de mirare că în căutarea unui cadru tematic posibil pentru o largă gamă de definiri caracterologice sculptoriţa s-a oprit la legenda lui Till Eulenspiegel unde i se oferea de minune posibilitatea debordării cadrelor normale ale definirii psihologice a personajelor. Strengarul Tyl şi bufonadele sale, aventurile în care grotescul se amestecă cu dramaticul, în care clovneria devine simbolul înţelepciunii a devenit simbolul rezistenţei Ţărilor de Jos împotriva singeroasei intervenţii spaniole din a doua jumătate a secolului al XVI-lea. În spectacolul pus în scenă de Teatrul „Ţăndărică", păpuşile Lianei Axinte pun pe toate părţile naraţiunii accente paroxiste. Zbaterea spasmodică a vieţii în trăsăturile unui personaj-marionetă contribuie la definirea acestuia ca entitate morală. Este meritul artistei acela de a fi ştiut să dea personajelor sale înfăţişarea adecvată sublinierii apartenenţei la sfera binelui sau răului, cele două entităţi etice ce apar pregnant în conflict pe scena teatrului de marionete.

Alexandrina Stănescu: „Peisaj"

Dincolo de funcţia lor teatrală, marionetele Lianei Axinte sînt intruchipările unei imaginaţii febrile care caută să descifreze în portretul uman acea conflictualitate inerentă vieţii şi cărela straniul, bufonul, convenţionalul sideral îi sînt o dimensiune relevantă.

Grigore Arbore

muzică

Un cronicar

Simţind, într-o vreme de apăsare socială şi dualism austro-ungar, că singurul lucru care se poate face este cultura, creaţia fiind unicul răspuns care poate fi dat destinului, „terorii istoriei", Iosif Vulcan, vestitul dircetor al revistei **Familia**, descoperitorul lui Eminescu şi încurajatorul lui Enescu, a fost unul dintre primii care au coborît în arenă, încercînd să integreze cultura cetăţii. Cu ajutorul prestigioasei reviste transilvane (nu doar luptă politică pentru drepturile naţiunii, nu doar „scoaterea la lumină a cît mai multe talente şi comori ascunse ale poporului român", nu doar „formarea specialiştilor, depăşirea stadiului de diletantism, atît în domeniul muzicii, cît şi al teatrului", nu doar culegere ştiinţifică şi valorificare a folclorului) — Iosif Vulcan înţelege că, adresîndu-se celui mai larg public, animînd cultura românească, obţine un efect politic, schimbă constiinţa oamenilor.

Culegerea textelor sale de cronicar muzical (Iosif Vulcan, **„Mărturii muzicale"**, Ed. muzicală — 1979) ni-l înfăţişează ca minuitor al unor multiple formule de familiarizare a publicului cu arta muzicală: cronică de concert, prezentări de compozitori şi interpreţi, aspecte teoretice legate de promovarea în creaţia cultă a conţinutului naţional, dări de seamă asupra activităţii societăţilor corale din oraşele şi satele transilvănene (societăţi considerate a fi germenii dezvoltării muzicale şi teatrale în ţara noastră, „membrii formaţiilor corale sînt alfabetizaţi şi în plus cunosc notaţia muzicală"). Remarcînd, în 1887 un moment de criză al acestei dezvoltări, lipsa reptertoriului naţional, penuria lucrărilor de muzică românească, comentează şi promovează cu entuziasm pleiada de „compozitori populari": Ciprian Porumbescu, Tudor de Flondor, Gheorghe Dima, Gavriil Muzicescu; precum şi polivalenţele de compozitor, violonist, pianist ale lui George Enescu.

Iulian Olariu: „Peisaj spaniol"

Importantă este şi activitatea de folclorist a lui Iosif Vulcan, intuiţia sa de a sublinia filonul arhaic al muzicii populare, sensurile antice ale **doinei** şi **horei**, caracterul lor unitar, demonstrat de mărturiile arheologice.

Un competent studiu introductiv semnat de Ianca Stoicovici prezintă eseurile, cronicile, portretele progresistului ardelean în lumina unei pline de recunoştinţă preţuiri. Muzica românească îi este acestui mare patriot şi om de cultură în aceeaşi măsură îndatorată ca şi întărirea unităţii spirituale a românilor, ca şi împlinirea visului lor de unire politică.

Gre'e Tartler

INTERVIURILE LUCEAFĂRULUI

MIRCEA RADU IACOBAN:

Istoria literară — un tren cu locuri rezervate?

— Ce înseamnă „tinerețe creatoare"? Cărei generații „vă afiliați"? Ce colegi ai tinerelților Dvs. literare se mențin între „scriitorii vii"?

— Ce înseamnă „tinerețe creatoare", iată, nu știu. „Mă afiliez" cu arme și bagaje generației „Luceferiste" a deceniului șase (este vorba despre fosta colecție editorială „Luceafărul"). În conformitate cu legile firii, mulți dintre colegii tinereților mele literare nu mai există în cimpul literelor : alții, din fericire, sînt... mai vii ca oricînd. Mă gîndesc, de pildă, la Marin Sorescu. Invocatul deceniu șase a fost pe cît de generos, pe atît de necruțător. Am cercetat, cîndva, respectiva perioadă și am rămas înmărmurit constatînd ce procentaj enorm de cărți și autori s-au născut ca să dispară evasi-instantaneu. Adevărați meteoriți.

— Vă amintiți cum ați devenit conducătorul unei edituri ? Fixați momentul. Întrebarea este, poate, incomodă ?

— Incomodă ? De ce ? Doar n-am primit postul drept moștenire de familie, nici la tombolă, nici la Loto. Într-o vreme, în Iași, se cuveneau **începute** destule și generația mea literară a avut această șansă a „mușitului" : am lucrat mai întîi la un studiou de radio abia născut, apoi, împreună cu cîțiva colegi, am înființat revista „Cronica", după care a urmat Asociația scriitorilor și, în fine, Editura „Junimea". Cine are curiozitatea să răsfoiască colecțiile revistei „Cronica" poate afla acolo, încă de prin 1967, articole prin care subsemnatul propunea (argumentînd) înființarea unei edituri în orașul în care se tipărește carte încă de la 1643. Cînd am primit Decizia de numire, aveam 29 de ani, eram „improprietărit" cu niște camere goale în mansarda Palatului culturii, alcătuiam „din cuțite și pahar" un plan editorial și căutam, prin diverse depozite de mobile vechi, șase scaune, eventual ne-desperechiate, pe care să așez cîțiva redactori și mai tineri decît mine... Au trecut zece ani, „Junimea" există și mi-aș lua îngăduința să constat, cu deplină lipsă de modestie, că instituția noastră și-a stabilit, în peisajul cultural românesc, un loc al ei și nu chiar în coada plutonului.

— Vă rugăm să înfățișați cititorilor datele esențiale ale anului editorial 1978. Pentru „Junimea", evident.

— În decursul anului trecut, cînd s-au împlinit 336 de ani de la editarea primei cărți la Iași, am trimis în librării cel de al 500-lea titlu și exemplarul cu numărul 8 000 000. „Junimea" o editat, în 1978, cu 33% mai multe titluri decît își propusese prin plan, realizînd o producție valorică dublă față de cadrul material acordat. Desigur însă, ceea ce ne interesează în primul rînd este eficiența în plan spiritual ; n-aș putea spune că lucrările editate de „Junimea" n-au fost primite cu interes. Dimpotrivă. O atestă atît comentariile criticii de specialitate, cît și solicitările cititorilor. Tirajele comandate pentru 1978 depășesc de trei pînă la zece ori estimările noastre și, din păcate, nu le vom putea onora decît parțial.

— Iar intențiile editurii pentru acest an ?

— Intenționăm să consolidăm prestigiul unor colecții („Eminesciana", „Reporter XX"), să aducem mai ferm în atenția publicului două serii editoriale aflate la început de drum („Humanitas", „Arlechin"), să tipărim mai multă carte în limbi străine, destinată cititorilor de peste hotare, să demonstrăm, o dată în plus, că în această parte de țară se scrie o poezie cu totul remarcabilă, să tipărim carte social-politică de larg interes și mereu în acord cu pulsul evenimentelor, să încheiem un **corpus** de carte medicală prin intermediul seriei „Esculap", să descoperim noi nume, demne de a fi „adunate pe-o carte".

— Proza Dvs. este legată de „mari evenimente interioare ?"

— Cea dintîi carte am scris-o la teribila vîrstă de 18 ani („Estudiantina") și sub influența **apăsată** a unui climat întemeiat pe entuziasme gazetărești. A trebuit, într-un fel, să re-descopăr proza, după destui ani de tăcere și căutări nefertile. Singurele care mi-au folosit au fost peregrinările prin țară — nu știu alții ce și cît au văzut, dar subsemnatul ar fi ocolit de mai multe ori pămîntul pe la ecuator punînd cap la cap kilometrii parcurși întru căutarea cutărui eveniment ori personaj ori peisaj semnificativ. Constat că nu mă mai pot așeza la masa de lucru **spre a scrie o** carte, o schiță, o piesă. Ele „vin" acum mult mai greu și, parcă, independent de propriile-mi proiecte. Odată, m-am dus într-o pădure ca să scriu un scenariu de film și m-am întors cu romanul „Departe", care a cunoscut, pînă acum, două ediții în țară și trei peste hotare. Oricum, „mari evenimente interioare" cred că-i prea mult spus. Mai exact ar fi **evenimente** și-atît — cum consider, de pildă că a fost revelația unui destin de mare nedreptățit (Candiano Popescu, eroul piesei „Reduta și șoarecii") ori al altui înfrînt, Gheorghe Eminovici, personajul-cheie al romanului la care lucrez acum.

— Care sînt prietenii Dvs. literari ?

— E tot mai greu să vorbești despre **prietenii literare**, fiindcă mulți sînt tentați să considere amiciția un fel de... delict — aceasta, poate, din pricina grupărilor cu statut de bisericuță și program restrictiv-represiv. Istoria literară nu-i un tren cu locuri rezervate, la care să obții tichetul făcînd curte casierei ori înghesuindu-te peste rînd, dînd din coate și călcîndu-i pe ceilalți. De începuturi, începem cu toții, numai că efortul cel adevărat se cuvine întreprins la masa de lucru, nu în ședințe și turniruri. Se face, la noi, o risipă enormă de energie pentru cauze mărunte, nesemnificative, colaterale, iar apartenența la o anume grupare obligă ades la servituți greu de acceptat. Am numeroși prieteni scriitori cu care discut doar despre vînătoare și destui prieteni silvicultori cu care-mi face mare plăcere să conversez despre literatură. Poate-i mai bine așa.

— Ce constatări neplăcute vă produce lectura presei literare ?

— În mare, trei. Mai întîi ar fi aceea că ne pisează la cap, nu de ieri de azi, cîtiva articlieri ce posedă formidabila artă de a umple pagini **fără a avea nimic de spus**. În al doilea rînd, partizanatul incorect, aranjamentele de culise. Cărți evident proaste sînt ridicate în slăvi — și aceasta mă se pare mai primejdios decît „torpilarea" unei cărți valoroase care, mai devreme sau mai tîrziu, va izbuti să iasă la suprafață precum untdelemnul. În fine, lipsa de atitudine a unor publicații, care nu-și propun decît să nu deranjeze pe nimeni și ajung, fatal, să nu mai intereseze pe nimeni.

— Sînteți prezent mereu, pretutindeni. Cum izbutiți ?

— Dacă vă referiți la **prezența fizică**, vă pot oferi o explicație simplă : „storcind" pînă la epuizare posibilitățile existente. Iată, de pildă, programul meu de astăzi. Va să zică, ne aflăm la Timișoara, este ora 8 și discutăm pe marginea prezentului interviu. La 9,30 urmează să văd, la Teatrul german din Timișoara, un spectacol cu piesa mea „Omul din baie". La prînz, mă voi afla la Arad, unde urmează să am o discuție cu directorul Teatrului de Stat. După amiază, la București, am o scurtă întrevedere cu doi graficieni, pentru a aviza cîteva coperți. Întrucît avionul de Iași face escală la Bacău, l-am rugat pe directorul tipografiei să vină la aeroport, pentru a trece în revistă stadiul lucrărilor „Junimii". În fine, seara, la Iași, am... musafiri. TAROM-ul să trăiască ! Cît privește cealaltă **prezență**, infinit mai importantă pentru destinul celui care vă vorbește, fără a mai putea fi caracterizată prin „mereu, pretutindeni", se întemeiază pe nopți, nopți, nopți : doar ele mi-au rămas. De unde s-a născut și obișnuința de a lucra, la editură, ziua mare, cu perdelele trase și lampa de birou aprinsă.

— Apropo de teatru : ce vi se pare mai evident în peisajul teatral românesc de astăzi ?

— Criza națiunalelor (inclusiv a aceluia bucureștean, fiindcă e nepermis să posezi asemenea trupă și să oferi publicului doar cîteva premiere, flagrant inegale !) pe fondul căreia se profilează revirimentul teatrelor mici (deci, și a... Teatrului Mic), mai puțin atinse de osificare, morgă și pretenții neacoperite. Știu că aceste afirmații mă vor costa, dar, ce să-i faci, toată pasărea pe limba ei piere, iar destinul meu va fi să expiez datorită unei ocluzii cu... sinceritate.

— Credeți că sînteți înzestrat „în special" pentru teatru ?

— Da. **În special**, fără ghilimele. Pentru teatru și, eventual, film.

— Cum a fost cu „Totul pentru fotbal" ?

— Cum s-a văzut. Filmul a fost laureat la Festivalul „Cîntarea României", a avut un real succes de presă și de public deși „confrații" de la ACIN, cînd a fost să se avizeze scenariul, l-au respins ca neavenit... Eh, ce mai conteză ? Operația a reușit, pacientul n-a succombat. Nevoia de comedie **cu adresă** rămîne aceeași. Mai poți păcăli publicul cu bătăi cu frișcă, dar pînă cînd, pînă cînd ?

— Cum e cinematografia românească văzută dinăuntru ?

— Hm ! Se discută despre **profesionalism**, despre **arii tematice**, despre orice... poate n-ar strica să se vorbească, din cînd în cînd, și despre TALENT. Nu ?

— Nu prea s-ar zice că sînteți un interlocutor „cuminte" !

— Dacă acest lucru deranjează, vă pot oferi pe loc o listă de persoane apte să acorde oricînd interviuri comode și cuminți...

Reporter

PROFIL

De la teorie literară la critică

Parafrazînd titlul cărții de debut a lui Al. Călinescu — **Anton Holban — complexul lucidității**, am urmărit să accentuăm din capul locului două calități esențiale ale acestui critic și teoretician literar, preocupat de problemele științei literaturii, așa cum au fost înțelese, abordate și sistematizate acestea de gîndirea speculativ-științistă a ultimelor decenii : luciditatea este în cazul de față nu numai o dotare a virtuții analitice cu superioritatea unui echilibru interpretativ, cu justețea discernămîntului axiologic, ci, mai ales, o dispoziție constantă pentru sistem, pentru angajarea unor metode, diferite în rezultate dar coincidente în premise, în cadrul unui efort singular de ordonare. Sigur, voința de sistem nu înseamnă încă sistemul ca atare și e drept că Al. Călinescu este încă în etapa sintetizărilor necesare ; garanția că luciditatea ordonatoare care operează asupra aglomerărilor de referințe va putea genera un sistem propriu (adică, s-o spunem clar : o poetică originală a prozei, fie și desfășurată în principal numai pe coordonatele prozei românești). — o constituie cealaltă calitate, lipsa oricărui complex în abordarea fenomenelor studiate. Printr-un fenomen ce revine ciclic în spiritualitatea românească, cel de retractilitate conservatoare urmată — prin salt — de o plenară asimilare, opinia literară de la noi a întîrziat mult receptarea noilor sisteme de abordare a textului literar (tematism, psihocritică, formalism, poetică structurală, semiotica, lingvistica matematică, etc) ; mediul universitar a devansat, în acest caz, gradul de receptivitate al criticii profesioniste, iar colecția de studii a editurii **Univers** (cu o copleșitoare importanță în formarea unui nou spirit la noi) nu a însemnat decît impulsul — esențial însă — către o conectare la energiile analitice promovate de noile sisteme europene.

Sanda Șaramăț : „Viitorul patriei"

Deocamdată, în ciuda optimismului în parte îndreptățit pe care îl arată Al. Călinescu (**Direcții și tendințe moderne în critica românească actuală**), adoptarea și aplicarea la spațiul literar românesc a celor mai fertile metodologii ale criticii moderne este un proces care înregistrează numai o serie de **deschideri** ; alături de numele citate, în acel articol din 1975, de Al. Călinescu (M. Nasta și S. Alexandrescu, A. Marino, L. Ciocârlie, E. Negrici, Ion Vlad, M. Zamfir, T. Olteanu), pot fi adăugate acum cele ale Elenei Tacciu (aplicația poeticii elementare bachelardiene asupra operei eminesciene), Magdalenei Popescu (studiul asupra lui Slavici), Roxanei Sorescu (**Interpretări**) și Arie Grunberg-Matache (**Ipoteze analitice**). Nutrim convingerea că deceniul opt va însemna o reală valorificare a rezultatelor criticii moderne pe tărîm românesc, odată ce toate aceste nume, la care cu siguranță se vor adăuga altele, își vor valida premisele analitice prin abordări esențiale. În cadrul acestui efort general, Al. Călinescu se arată a fi un posibil și foarte înzestrat teoretician al prozei, înzestrare dublată de un har analitic incontestabil.

Nu știm în ce măsură caracterul colecției „Contemporanul nostru" (editura **Albatros**) a impus maniera primelor două volume ale criticului (**Anton Holban — Complexul lucidității**, 1972 și **Caragiale sau vîrsta modernă a literaturii**, 1976) sau specificul colecției a venit în întîmpinarea spiritului interpretativ (analiză dublată de citate substanțiale, prilej de antologii ad-hoc, vădind preferințele criticului și potențînd actul valorizator). Oricum, aceste două volume compun profilul unui critic echilibrat, cu antene extrem de sensibile la esențele și nuanțele textelor și personalităților abordate. Ambele lucrări sînt scrise într-o manieră restrictivă, la Holban punîndu-se accentul pe eul central al prozelor și pe valențele monologului interior, urmărindu-se universul obsesional, poliu sufletești și oscilarea, cînd neputincioasă, între aceștia, cînd voluptuoasă, mergîndu-se pînă la abolirea frontierelor dintre sentimente total opuse, iar la Caragiale urmărindu-se procesul de **canonizare** a unor genuri pînă atunci periferice, instaurarea unui vast sistem de asumare (prin pastișare sau parodiere) a tuturor locurilor comune din registrul jurnalisticii vremii, operație care îl va situa pe Caragiale alături de Jarry și Alphonse Allais și mai ales alături de acele **Exercices de style** ale lui Queneau, sau de seria pastișelor practicate de Proust după Balzac, Flaubert sau Saint-Simon, adevărate „studii asupra stilului" (p. 60). Maniera restrictivă vădește intrucîtva studiul dedicat lui Holban, nu atît prin necomentarea tuturor aspectelor operei (în fond, se apasă pe însuși nucleul germinator al acesteia), cît prin lipsa raportărilor la proza românească a vremii, prin detectarea unor constante spirituale și stilistice (este ceea ce a făcut, de altfel, Al. Protopopescu). Cu siguranță că analiza nivelelor scriiturii în opera lui Holban ar fi arătat cu totul altfel dacă aplicația s-ar fi făcut după contactul definitiv și definitor al lui Al Călinescu cu procedeele formalismului sau ale semiologiei. În cazul studiului dedicat lui Caragiale, însă, maniera restrictivă este întru totul fertilă permițînd constituirea unei perspective inedite, la care (saltul valoric față de cartea de debut fiind lesne observabil) un aport însemnat îl au cadrele **teoretice** ale analizei ; pornind de la o idee a formaliștilor sovietici — Tinianov, Sklovski, Einhenbaum, Tomașevski — care, alături de Genette, sînt cei mai des citați de Al. Călinescu, anume că în cadrul elaborării unei teorii a evoluției formelor literare, trebuie să se țină neapărat seama de coexistența unor straturi canonizate (tradiționale) cu altele un timp „ascunse", dar care vor lua locul celor dintîi, — plecînd de aici, deci, Al. Călinescu va identifica procesul în literatura lui Caragiale, în opera căruia vom întîlni o regenerare a genului scurt prin asimilarea elementelor vieții strict cotidiene, utilizarea parodiei ca mijloc de denunțare a formelor învechite, și declararea clar sublimată **(acuzarea)** a procedeului, existența unei retorici imanente textelor, prin demontarea pînă la ridicol a retoricii învechite, șablonarde, și edificarea unei antiretorici prin adecvarea intenției la expresie (coerență a complexului prezentată de marele dramaturg în **Cîteva păreri** și raliată de Al. Călinescu unui binecunoscut principiu structuralist), mergînd pînă în însuși nucleul de producere și instaurare al operei, ceea ce „a făcut din Caragiale primul nostru **poietician**, atît în planul teoriei, cît și în acela al producției literare". Două capitole mai fragile, care nu își află acoperirea temei în demonstrație („**La grande bouffe**" și „**Curat murdar**" nu știrbesc prea mult imaginea coerentă, originală și generoasă în sugestii a ansamblului.

Perspective critice (1978) este într-adevăr o însumare de unghiuri interpretative care jalonează — ne place să credem — viitoarele aplicații ale lui Al. Călinescu, către elaborarea unei poetici românești a prozei. Prima secțiune a cărții — **Elemente de poetică a prozei** — indică o manieră (pe bună dreptate rallată la stilul lui T. Vianu), de asumare și autodefinire prin prezentarea unor perspective analitice aparținînd criticii europene moderne. Considerațiile asupra **Temporalității narative** (unde studierea timpurilor interne face posibilă o „critică internă" „ce face, la rîndul ei, posibilă existența poeticii prozei"), cu raporturile de distanță-apropiere-omologare, dintre autor și **vocile** ce compun țesătura evenimențială, asupra teoriilor aparținînd lui Jean Ricardou, Genette, Percy Lubbock, Bahtin, Jean Pouillon, Butor, Todorov, Ingarden, Jakobson, unele investigații asupra timpurilor narative în **Străinul** lui Camus și **Intrusul** lui M. Preda, referirile la țesătura vocilor prozei lui D.R. Popescu sau la universul fictional la Al. Ivasiuc, ralierea lui Vianu la unele teorii actuale privind perspectiva scriitor-personaje în cadrul discursului epic (mimesis/diegesis, etc), — toate acestea nu rămîn la stadiul de simplă enunțare, ci se adună în jurul unei aplicații extrem de interesante („**Început**" și „**sfîrșit**" **în romanele lui G. Călinescu**), asupra căreia regretăm a nu putea deocamdată să stăruim mai mult și care validează nu numai caracterul deschis al narațiunii călinesciene, cît, mai ales, gradul de aplicabilitate a spiritului critic al lui Al. Călinescu. Secțiunea a doua a cărții **(Delimitări)** face loc din nou unor demonstrații de echilibru lucid, receptiv față de inovație și intransigent în limitele unui perfect urbanism polemic (paginile adresate lui V. Florescu), care și cînd este necruțător **(Cui prodest ?)** o face de pe pozițiile unei superioare înțelegeri a actului de cultură, un spirit dotat și cu o perspectivă de ansamblu asupra fenomenului criticii românești în general **(Varietatea necesară)**, iar comentariile critice asupra unor cărți semnate de Michel Zeraffa, Jean Peytard, J.P. Richard, Starobinski, Sklovski, Roland Barthes, Tudor Olteanu, L. Ciocârlie ș.a., fără a fi deloc simple note oficiale sau recenzii superficiale, se constituie, prin unitatea subiectelor și nivelul valorificator al comentariului, într-un veritabil sistem de lectură, nu contemplator, ci activ, **autodefinindu-se prin raportare**.

Al. Călinescu este tipul de critic cu vocația sistemului, ferit de capcanele foiletonisticii artiste, dar, în ultimă instanță, sterile, om de cultură activă, numai în aparență prins în hățișurile nu o dată surprinzătoare ale unei impresionante bibliografii, ale cărui calități se pot materializa de acum — după cum spuneam — într-o primă și veritabilă **poetică a prozei românești.**

Dan C. Mihăilescu

INCIDENȚE SOCIOLOGICE

Funcția modelatoare a artei

este unanim recunoscută valoarea educativă a artei, fie aceasta a sunetelor, a cuvintelor, a formelor și culorilor, a spectacolului. Arta, împreună cu toate celelalte forme ale culturii, umple și determină larg devenirea personalității pe tot parcursul acesteia, modelează continuu aspirațiile și exigențele creatorilor și purtătorilor de valori spirituale și civilizatorii. Tocmai de aceea, recunoașterea valorii educative a celor mai elaborate și dense forme ale culturii, ni se pare mai limitativă în comparație cu recunoașterea funcției lor modelatoare. Prin intermediul celei din urmă se realizează nu numai idealul omului capabil să manipuleze un volum considerabil de informații, ci și cel al unui om apt să-și înțeleagă și să-și judece epoca, să o transforme conform voinței cunoscătoare, un om cu atitudini și convingeri orientate activ în sensul progresului.

Un cunoscut culturolog cum este I.M. Lotman notează în acest sens că „...**examinînd istoria umanității, ne convingem nu fără mirare de faptul că, oricît de departe am pătrunde în străfundurile trecutului, pe întreaga arie ce ne este accesibilă, umanitatea nu își cheltuiește în totalitate potențialul pentru producția nemijlocită, ci rezervă forțe artei, gîndirii teoretice, cunoașterii și autocunoașterii. Mai mult : pentru o asemenea activitate nu sînt desemnați cei incapabili de ceva mai bun, membrii nefolositori pentru societate și respinși de ea, ci dimpotrivă — oamenii cei mai capabili, cei mai activi, înzestrați cu geniu și totodată dornici să fără bine societății**".

Exercitarea funcției modelatoare decurge din angajarea socială și politică, din încărcătura ideologică și programatică a mesajului, ceea ce face din artă și cultură în general un mijloc de edificare socială posibil de evaluat în termeni de eficiență a acțiunilor. Mai mult decît atît, informația de tip cultural sau și artistic constituie o forță de producție și poate fi folosită ca paradigmă a estimării cursurilor sociale angajate în procese transformaționale de largă cuprindere. În ultima vreme, se elaborează modele globale de învățare, care fac tocmai efortul de a specula, prin intermediul funcției formative a esteticului, modelul de creativitate reprezentat de creația artistică în folosul creației în general și al creativității. Asemenea modele încep cu tehnici de ridicare a standardului accesibilității și asimilării celor mai importante achiziții ale societății estimîndu-se astfel în mod explicit creșterea eficienței acțiunii culturale. De-a lungul timpului, aceste mecanisme, cele mai perfecționate ale societății, s-au perfecționat la rîndu-le fiind cel mai semnificativ indiciu al sensului progresist al istoriei.

Dintotdeauna, dar acum mai mult decît oricînd, arta a înregistrat, cu har și discernămînt, cu elocvență și sensibilitate, cele mai acute contradicții ca și cele mai înalte idealuri ale epocii în care s-a născut fiind prin aceasta mijloc de luptă și de partizanat. Dintotdeauna, arta a fost punte între trecut și viitor, între național și universal. De la cele mai primitive pînă la cele mai evoluate manifestări, arta este unică în felul ei de a sintetiza cunoașterea și trăirea, acțiunea și contemplația, hazardul și inexorabilul, marca etnică și vocația universalului.

M. Lunca

aurel m. buricea

Oglinzi de pămînt

toate izvoarele urcă în munți
toate ploile își caută norii

fulgeră cu pămînt în trupul meu
și-n vise freamătă iarba geometriei
numerele coboară în rădăcini
cu lumina ochilor mei

oglinzi de pămînt gîndurile
revin sub fruntea acestui
munte de sare

zadarnic deschid ferestre în crini
nu-i nimenea să apreasă
trista curgere a nopții de pămînt...

Acum

singura realitate
visele mele fiind
lebede decapitate
văzduh de numere
lumea scriind
cu fiecare picătură
de viață...

Lasă-mă să respir

în despletirea arborilor toamna lasă-mă
să respir
sufletul meu inundat de miresme așa cum
numai
păsările călătoare de lumina zborului spre
sud
cu unghiuri fremătătoare ademenind
nemărginirea,
în vatra dogoritoare ceara frunzelor aud
cum arde ca tămîia în zori prin cimitire
cînd văduvele satului își fring durerea în
plîns
și licuricii nopții strălucesc în părul lor
nemîngîiat —
țărm pustiu cu luminile portului în ceață.
Lasă-mă să respir această oră solemnă a
destrunzirii
să-mi scufund melancholia în nesfîrșirea
cîmpiei
cînd stau în sat zidit în culorile toamnei
ca un recrut închis între zidurile cazărmii...

REVISTA REVISTELOR

„Transilvania" nr. 7/1979

„Astăzi, cînd vorbim despre rezolvarea problemei naționale în Romînia, cînd oferim lumii întregi exemplul unei naționalități de monolit, în jurul partidului comunist, oameni nu mai poate surprinde faptul că fizionomia societății românești, alcătuită din clase și pături sociale prietene, cum avem, alta, avînd un singur comun, aspirațiile identice cu cele ale edificării societății multilateral dezvoltate". Într-o alcătuire armonioasă și cuprinzătoare, sumarul revistei „Transilvania" (nr. 7 a.c.) transpune în practica deziderate precum cele de mai sus formulate în articolul editorial, propunînd atenției cititorilor un larg și semnificativ evantai de aspecte proprii mișcării literare de expresie românească din țara noastră și dialogului viu, ferit de inerție această și spiritualitatea cultural-artistică românească. Rubrica **Echivalențe lirice** face loc, în texte paralele, în limbile română și germană, unei suite de poeme semnate de Mihai Eminescu, Lucian Blaga, Ion Barbu, Emil Botta, Radu Stanca. Două interviuri, cu poeții Richard Wagner și Wolf Aichelburg, numeroase poezii scrise de poeți germani contemporani din țara noastră (Wolf Aichelburg, Christian Maurer, Franz Hodjak, Nikolaus Berwanger, Werner Söllner, Richard Wagner, Hans Mokka, Hans Schuller, Horst Samson, Helmuth Britz, Helmuth Seiller, Rolf Bossert), o suită de „proze scurte" și fragmente de roman (semnatari : Georg Scherg, Joachim Wittstock, Franz Hodjak, Ricarda Terschak), cărora li se alătură o seamă de articole și cronici, ce contribuie în mod eficient la edificarea cititorului asupra unui fenomen atît de semnificativ precum cel cultural-artistic de expresie germană din țara noastră.

Cronicar

Din nou Întoarcerea Vlașinilor

Continuînd ciclul Vlașinilor, Ioana Postelnicu, după apariția primului volum *Plecarea Vlașinilor* (1964 și alte ediții) a publicat al doilea volum, *Întoarcerea Vlașinilor* (Ed. Eminescu, 1979. 586 p.) în care urmărește în continuare, pe planuri multiple și interferente, caracteristice oricărui roman-fluviu, ca cel de față — viața dramatică a satului Vlașini, de lîngă Sibiu, și a locuitorilor săi, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea.

Variatele aspecte ale evocării istorice realizează o impresionantă frescă de epocă.

După ce o parte a satului de ieri vlașini a reușit să se salveze de amenințarea iobăgirii trecînd munții în Țara Românească, se începe pentru cei plecați o viață nouă, ruptă de cea a vatrei satului, dar în continuă legătură sufletească cu cei rămași acasă. Necazurile îndurate în noua așezare, în care domnea administrația fanariotă, erau aproape tot atît de mari ca și acasă sub apăsarea particiatului săsesc al Cetății Sibiului. Jefuirea oierilor de către zapcii fanarioți, nedreptățoa vădită pretutindeni, nesiguranța zilei de mîine, lupta cu natura vitregă, dorul de casă și reîntoarcerea în sat a Vlașinilor plecați, prin actul de autoritate luminată al lui Josif al II-lea, formează substanța narativă a acestui volum, alături de aspecte caracteristice și edificatoare de la Curtea Domnească din București sub fanariotul Nicolae Mavrocordat, și uneltirile Cetății Sibiului care urmărea iobăgirea satului Vlașini.

Cît timp autoarea se menține în planul comunității sătești ale cărei resorturi morale le stăpînește cu o intuiție artistică autentică, dovedită din plin în primul volum, romanul este cuceritor și veridic. Dar ea evadează din acest peisaj cu care sufletul i se confundă, alunecînd în fabulos, realizînd episoade captivante de imaginație dar greu credibile, care o apropie de romanele lui Dumas-tatăl.

Dintre acestea fac parte : revenirea la viață a Istinei ucisă de autorități în piața Sibiului, moartea atît de înscenată a călugărului Teoctist, furtul și arderea catastifelor din primăria satului Vlașini, haiducii justițiari din Bărăgan, înșelarea lui Branga la Măcin, nemeșirea lui Branga la Sibiu și altele mai mărunte. Literatura este desigur operă de ficțiune, dar în limitele verosimilului. Altfel se alunecă în imaginație de roman de senzație cu scopul de a crea o cît mai mare tensiune în cititor.

Romanul își păstrează însă întreaga forță de evocare a satului Vlașini cu autenticitatea stărilor și a psihologiei oamenilor de acum 200 de ani. Spiritul comunitar cu rînduielile seculare ale obștii, cu felul de a gîndi, a lucra și a vorbi al oamenilor, cu conștiința permanentei lor prin succesiunea generațiilor, cu viața, necazurile și petrecerile satului, retrăiește sub ochii noștri în situații și personagii bine individualizate și psihologic pătrunzător analizate. Dialogul este viu și autentic. Nu este evocat un sat idilic, ci o așezare de luptă dîrză pentru apărarea existenței ei sociale și naționale amenințată. Personajele sînt elemente ale unei colectivități conștiente de momentul și rolul ei istoric. Alături de diabolicul Branga, de Ianek, Icțo și Tatoș, exponenți ai autorității represive și jefuitoare, sînt profilate individualități reprezentative ale satului ardelean care se apără, ca Prăchitan, Jaronim, Maniț, Mihăilă și alții, fiecare cu rostul lui în orînduirea obștii, alături de cîteva soții înzestrate cu admirabile virtuți civice și sufletești ca Stana, Chiva și Maria care se luptă pentru legea strămoșească. Toate personajele sînt sondate sufletește abisal, în structura lor complexă și diferențiată, cu mari resurse de analiză lucidă.

Deși departe în timp, satul evocat de Ioana Postelnicu îl simți aproape în suflet prin arta ei de a te transpune în viața și faptele oamenilor de atunci. Întîmplările îi sînt cunoscute temeinic autoarei printr-o întinsă documentare, dar ele sînt atît de autentic interiorizate și vibrant înfățișate, încît par o transcriere a bătăilor inimii ei, mai mult decît o construcție de epică obiectivă. Cititorul trăiește alături de Vlașini fiecare pagină a cărții cu o intensă emoție participativă.

Ciclul Vlașinilor, din care așteptăm al treilea volum, se înscrie, fără îndoială, în linia mare a romanului istoric românesc.

Bucur Țincu

O simplă întîmplare

Urmare din pag. 1

L-am ascultat pe cunoscutul meu cum îi vorbea, cu dezinvoltură, pe limba ei. Am admirat zîmbetul ei profesional. Au sosit și cafelele. Am stat de vorbă. Mă tot întreba, cu mare curiozitate, ce mai este nou prin țară. Dacă îl cunosc pe cutare. Dar pe cutare ? I-am spus ce mai știam și eu.

De la un timp, am observat ceva interesant. Omul de lîngă mine nu prea avusese cu cine să vorbească românește în ultimii ani și ceea ce se numește uzul limbii i se cam tocise. Eu îmi găseam mai bine cuvintele. El avea ezitări, făcea mici, aproape imperceptibile, greșeli. Se uita cu aviditate la buzele mele și din cînd în cînd, fără voie, îmi prelua cîte o expresie cu mai mult relief, pentru a o repeta de cîteva ori, ca la școală. Iar eu, la început fără să-mi dau seama, căutam să mă exprim cît mai precis, cît mai colorat, găseam expresiile cele mai potrivite, apelînd chiar la formulele savuroase ale argoului bucureștean, care trăiesc cîte un sezon sau două și au darul de a da celor care le folosesc o plăcută impresie de complicitate lingvistică.

Apoi, este exclus să mă fi înșelat, pe fața celui cu care discutam s-a ivit o discreță, dar certă consternare. Era clar. Omul își dăduse seama că nu mai stăpînește foarte bine limba română. Nici cînd îl cunoscusem nu fusese prea vesel ; devenise însă trist de-a binelea. Avea privirea ușor împăienjenită și glasul voalat al celui care vorbește despre o mare iubire, pe care trecerea timpului a îndepărtat-o mult în trecut.

Cum spuneam, întîmplarea nu este prea ieșită din comun. Din punctul meu de vedere a fost, însă, foarte importantă. În momentele acelea, în care discutam banalități cu un om pe care abia îl cunoscusem, am simțit cu o maximă claritate ce înseamnă limba română pentru mine. Am simțit, apoi, cu dulcea durere a iubirii, că niciodată nu mă voi despărți de limba patriei mele și de plaiurile pe care trăiesc vorbitorii ei.

atelier literar
poșta redacției

STAVRE MARIAN : Da, e cazul să perseverați — unele pagini dau semne promițătoare (ca, de pildă, „Din adînc"). Dar e cazul, de asemeni, să vă puneți la punct și cu ortografia !

NIRVANA : Ne pare rău că v-am mîhnit, ne pare bine că nu v-ați descurajat. Nici nu era cazul, de altfel. Rubrica noastră nu și-a propus (și nici nu e în măsură !) să decidă, în mod practic și în ultimă instanță, asupra manuscriselor ce i se adresează și cu atît mai puțin asupra soartei autorilor lor. Ea nu e decît un simplu „ghișeu" de consultații — și se știe bine cît de relative pot fi consultațiile, în general, cîte riscuri de aproximație și eroare pîndesc asupra lor, mai cu seamă în materie de literatură. Noi v-am spus o părere, dar nu e cazul s-o luați drept „literă de evanghelie". Mai cereți și alte păreri — unde sînt mai multe, primejdia greșelii se împuținează !— și din suma (sau media) lor, veți putea trage o concluzie mai aproape de adevăr (de altfel, în lipsa unui „talentometru" riguros, infailibil, nici nu există, se pare, altă cale !...).

8223 : Întrebările dv. sînt fără rost (unele, chiar puerile). Sensul exact al cuvintelor îl găsiți în dicționare — osteniți-vă să le deschideți. Drumul corect spre poezie îl găsiți în cărțile poeților adevărați — dați-vă osteneala să le citiți. Numai așa vă veți lămuri, la un moment dat, prin străduință proprie, asupra căilor potrivite aptitudinilor dv. Versurile trimise nu ne dau, nici acum, indicații prea lămurite, ele sînt mai de grabă niște exerciții „după ureche", care nu par să aibă mare lucru de spus.

MAUR A. : Am primit materialele și vă mulțumim. Din punctul nostru de vedere, însă, lucrurile par foarte clare, ca o simplă relație între cauză și efect : eroina dv. și-a ales o variantă care nu putea avea alt rezultat. Ea n-avea cum să mascheze multă vreme (cu ajutorul unor scrisori stereotipe, „de serviciu", fără nici un fond afectiv și fără nici un mesaj, plictisite și plictisitoare...) indiferența ei totală, comoditatea și, probabil, falsa ei „sfințenie". Considerîndu-se prea „deșteaptă" și abilă, apreciind greșit, drept naivitate (sau chiar prostie) discreția și îngăduința cu care i se răspunde, subapreciind (și jignind, implicit) inteligența, intuiția, sensibilitatea partenerului, ea a greșit și a determinat astfel înstrăinarea, stingerea sentimentelor lui. Fenomenul e cu totul firesc, „clasic" am spune, și n-aveți de ce să vă îndoiți asupra verosimilității sale. În rest, nimic nou.

P. CERNAT : Lucruri pe linia știută, în care nu s-au ivit încă (nici n-a fost timp, se pare) efectele lucidelor considerații din scrisoare. Ceva mai bine, în „Sinucigașul" (cu finalul neterminat, parcă), „Flașneta" și, parțial, în „Tristețea", „Poezia minciunii".

I.H.S. : Presupunerile dv. sînt neîntemeiate. După cum știți, desigur, în domeniul literaturii și artelor, nu prea contează „profesia de bază", ca să zicem așa, elementul decisiv fiind talentul (dovadă, un număr important de scriitori valoroși, care au fost inițial medici, juriști, etc.). Dar, după cum de asemenea trebuie să știți, scriitorul e un intelectual, meseria lui se face cu intelectul, cu mintea, iar formarea, perfecționarea, întreținerea acestor „unelte" (implicit, talentul) se fac, în primul rînd, prin carte, învățătură, școală, cultură, etc. Indiferent că vreți sau nu vreți să deveniți filosof (cum ziceți), ceea ce faceți dv. pe cont propriu (lecturi, studiu individual, etc.) nu e suficient — intelectualul se formează prin școală, într-un cadru de studiu sistematic, disciplinat, unde trebuie să învețe, în primul rînd, **cum se învață** (tehnica studiului și asimilării) și **cum se gîndește**. Intelectualul autodidact e o rară excepție (în care intervine deobicei grăuntele geniului, o forță creatoare neobișnuită). E absurd să credeți, însă, că un intelectual adevărat poate nutri „aversiune", cum ziceți, față de un om fără carte (aceasta e, de fapt, reflexul unui complex de inferioritate, datorat tot lipsei de învățătură !...). „Aversiunea" de care vorbiți (care de fapt, nu e decît un regret și o împotrivire firească) se adresează nu omului fără carte, pur și simplu, ci omului fără carte care vrea să fie considerat om cu carte, care vrea să ocupe un loc pentru care **nu e pregătit și înzestrat** — și asta e o altă problemă, aceea a competenței, a „omului potrivit la locul potrivit", care se pune în toate domeniile societății. Literatura respectă și ea anumite principii generale ale societății — ea nu este, cum cred unii, un loc viran unde oricine își poate trage căruța, adăpa calul, își poate instala cortul, șatra, ori de-a dreptul statuia !.... Versurile dv. par să fie lucruri de început, în care nu se văd încă, în chip clar și cert, semnele talentului, dar se văd, în schimb, semnele insuficientelor de ordinul pregătirii intelectuale. S-ar putea să aveți și talent — unele aderi lirice pe ici-pe colo, îngăduie și această speranță. Ne vom bucura sincer să-i descoperim prezența, într-o bună zi.

TESSA : Se mențin făgăduielile de data trecută, dar lucrurile sînt încă sovăitoare, prea încărcate, încîlcite și nu se văd semne de progres. Ceva mai bine, în „Rătăcire". „Să mă nasc". „Liniște absolută".

ANDREEA : Nu văd semne de progres — desenul e prea încărcat, tenebros, delirant, pagina pare lăsată din mînă prea repede, scrisă cu o înfrigurare care nu promite nimic bun. Ceva mai bine, în „Prima".

Geo Dumitrescu

N.B. Manuscrisele nu se înapoiază.

Pe drum de amurg

Cînd vîntul îți inspiră
trecerea copilăriei
în lungul neînțeles
al unui gînd

Te-apleacă și rupe
un fir de iarbă
din palma mereu deschisă
a pămîntului

Ai să simți astfel
mirosul de crud
durerea de rupere
și ai să plîngi
cu un ochi de iubire
peste umbra de copil
ce-a acoperi cu umbra ta
de-nserare.

AUREL ALBU

Sens

Credeam în fidelitatea salcîmului
prieten
chiar dacă arșița îl va interoga ;
statornic îl știam ;
tăcut pînă la risc.
„N-am putut face nimic,
am rostul meu ;
trebuie să rămîn rentabil pentru alții ;
adevărul reușește să devină altceva decît
impresurat de minciună ;
apa este prețuită
cînd fără ea nu se mai poate ;
soldatul devine soldat
numai cînd se tîrăște prin băltoace pe coate ;
așa am ajuns.
Este mai puternic fișiitul bancnotei
decît ceea ce spun ;
există atîtea
dar trebuie să am în ce să le adun ;
există atîtea care mă obligă să fiu laș,
care mă îngroapă în pîndă,
care mă fac să uit
cînd în cealaltă parte a sferei s-ar putea auzi
lacrima plîngîndu-l
pe cel ce încă nu a reușit
pînă la ea să ajungă...

ION TEODORESCU

Virgil Neagu : „Surarile"

Starea iubitei

Visează iubite, visează, transfigurat ure în
somnul tău, eu, ce miros a piine, a cîmp
necosit și a vară, mă mistui lîngă aurul viselor
tale, mă întrupez din strigăt, strigăt pe care-l
deștepți numai cu sunete și accente necunoscute
urechilor noastre pămînești, ci numai în adîncul
metalului și-al pietrei lei vei găsi sau poate în
inima capacului cea netulburată de veșnicie.
Visează iubito, visează, sînt în gîndul tău
și mă îmbăt ca de-o licoare cu parfum de
soare, ce orbitor îți lucesc sub frunte visele
atotmergător în sîngele tău, eu, cel mai puternic
element, mineral atotstăpînitor, transfigurat
în somnul tău mă mut și mă consum.
Visează iubito, visează, stelele pe cer clipesc
inutil și absurd, nici noaptea nu e noapte
e doar întunericul răpind lumina undeva
înspre zare, undeva acolo departe e satul
se-aud cocoșii la cîntători, iată iubito,
în visul tău transfigurat mă mistui.

VICTOR CROITORU

Fir de iarbă

Sub cît prinos de sînge
sînt înveșmîntați
cavalerii dreptății
sub ce munți înalți
mai lucește și azi
cîte un ochi însetat
de libertate...
Azi
că-n păsări albe
muzici cafelate dorm
nu uitați că fiecare
fir de iarbă
este imaginea verde a unui
necunoscut erou...

G. M. BUCOVICIOR

Inițiere în arta succesului

Ca să scrii bunăoară versuri frumoase
alege-ți o femeie
și coapse cuprinzătoare
cu sînii tari, picioarele lungi
în formă de instrument muzical,
adaugă pe lîngă toate acestea
dragostea ta
și cîntecul rezultat
va fi repetat
de o mie de ori
pe sub lună și pe sub ferestre.

SILVIU ALEXANDRU LUPU

Omagiul încrederii

Între două feluri de mîncare
Între două stații de tramvai
Înainte de culcare
Cîntece de pace. Și
Știri de război

Cîntecul de pace — sunetul
Scos și gîtuit de trompetă
Țipătul păsării din preajma
Tăierii.
Cîntece de pace —
Beție închisă în altă beție.

Cîntece de pace, Jurămintele soldaților
State, Politici, Armate,
Cîntecul de pace
Înainte de luptă

ANA TĂNĂSESCU

„Izvoare nesecate"

Urmare din pag. 1

în cadența clasică, cu valoare de efigie a firescului (George Drumur, **Statornic sentimentului de patrie**) sau poemul de inspirație folclorică, la balada modernă dedicată unui erou (Meliusz József), de la portretul istoric cu valențe simbolice (Ion Hobana, **Portretul lui Bălcescu**) sau **Cantata sacrelor sorginți** (Tudor George) la **Portret de comunist** (Nina Cassian), de la reportajul liric (Radu Boureanu, **Anii de luptă**) sau evenimențial, transfigurat expresiv, urmînd matricea poeziei populare (Teodor Balș, **La Fîntîna Miorița**) și pînă la ideatica elegie nichitastanesciană **(Elegia VIII),** în care ideea patriotică se desprinde ca o simbolică mișcare sferică a sinelui : „A te sprijini pe propria ta țară / cînd omule, ești singur, cînd ești bîntuit / de neiubire, / sau pur și simplu cînd iarna / se descompune și primăvara își mișcă spațiul sferic / asemenea inimii / din sine însăși spre margini."

În **Osmoze** de Ion Caraion, ideea **permanenței** este exprimată printr-o metaforică **ilimitare** a sentimentelor, a viselor, a ființei care se închină „sacralității de țărînă" într-un circuit devenit cosmic. Expresia sangvină a poetului conlucrează fericit cu „tăria" ideii : „la mine-n somnul cel mai greu / la mine-n cerul ciuruit / visătorească transparență / un joc de prisme infinit / pisind galactic și-n absență / în necontur, în necadență / (ci care flaute reflectă) / pe logosuri, eter și mit / o formă pururea perfectă / mă mir de cînd se miră macul / mă nasc de cînd se naște piatra / nechez de cînd nechează dracul / și-și cheamă iepele și coase / cu bine-n cosmos, nebuloase / tresar de cînd tresare vatra / fantasmagoric și se-ncarcă / peste sincopă și genune / de fascinații ca o barcă / mă rog de cînd e sfiiciune".

Dar priviți-mă-n ochi de Geo Dumitrescu emoționează prin sinceritatea tonului, expresia „pură" traducînd gestul dezinvolt al mărturisirii „fără cuvinte" : „Nu voi spune mereu, în fiece zi, / dimineața și seara : / sînt făcut din carne, din același pămînt / din care-i făcută și țara !..." O proiecție cosmică a „semnelor imateriale" sau a „civilizațiilor scoase din străfund" și un imn dedicat omului citim în **Terra paterna** de Cezar Ivănescu. În **Imnul Albei-Iulia** de Ioan Alexandru „Mireasa-a veșnicie-n fiecare casă". Imnică, invocația **Către mare** a lui Marius Robescu este o sublimă vindecare „de orice neliniște". Tulburătoare, ideea de permanență, etnicul văzut ca eternă căutare simbolică, se întrupează într-o imagine de extremă decantare : „Am răscolit c-un fir de grîu nisipul / și-n urna mării derulată lung / am căutat strămoșilor mei chipul / și am crezut o clipă că-l ajung..." (Gheorghe Istrate, **Fir de grîu**). Noua realitate din anii socialismului își găsește ecoul în versuri de sugestie directă („Răsare ca luciul de soare al fluviului noua cetate / Ivită, ca apa nenfrîntă să-și spună lumina-n turbine. / Nici o urmă de preț nu-i pierdută, toate au fost strămutate / În orașul cel nou, pentru zile mai lungi, mai senine.", (Nicolae Dragoș, **Inscripție la noul oraș**), unde însăși cadența sugerează la nivelul întregului poem excepționala febră a construcției, sau într-o percepție alegorică cum este **Vers pentru protecția mediului înconjurător**, poezia Danielei Crăsnaru („Natura / În fine de la un timp, / A început să ne semene.').

Motivele, nuanțele tematice, universul expresiei sau culorile stilistice ar putea fi enumerate în continuare, volumul oferind posibilități suficiente. Antologia **Izvoare nesecate**, construcție literară aleasă, este o sinteză lirică de bun augur.

„Delirul" și „conspirația tăcerii"

Urmare din pag. a 3-a

romanul **Delirul** o înfățișare insolită. Viziunea autorului a fost discutată dar dintr-un punct de plecare fals. S-a apelat din păcate la vechea „confruntare" dintre viață, aici istorie, și literatură, în cazul nostru **Delirul**, dar într-un chip surprinzător de dogmatic. I s-a reproșat scriitorului că n-a scris un roman frescă, ceea ce nu stătea în intenția lui, i s-a mai imputat că imaginea lui nu se conformează „adevărului istoric", ceea ce nu era adevărat. A compara un roman istoric nu cu istoria ci cu o schemă a ei înseamnă a întreprinde confruntări inadecvate. Într-adevăr, confruntat cu o viziune istorică neinformată și depășită romanul **Delirul** putea fi caracterizat ca insuficient, deși, să nu uităm, ne aflăm abia la primul volum. Dar ceea ce trebuie spus este că noile sinteze istorice, cele mai recente, confirmă viziunea lui Marin Preda asupra evenimentelor și personalităților din perioada anilor 1940—1944. Cărțile lui A. Simion despre **Dictatul de la Viena** (1972), **Regimul politic din România în perioada septembrie 1940—ianuarie 1941 (1978)**, și **Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din august 1944** (1979), nu anulează perspectiva romanului lui Marin Preda ci o întregesc. Scriitorul a anticipat pe istoric prin intuiție, istoricul a validat demersul prozatorului prin folosirea și interpretarea riguroasă a documentelor.

Dar ceea ce s-a observat mai puțin, aproape deloc, este luarea de poziție a scriitorului Marin Preda prin acest roman față de ceea ce se poate numi „conspirația tăcerii" aplicată țărilor mici în materie de scrierea istoriei. Cine va urmări bogata producție de carte și de film, de mare circulație propagandistică pe toate meridianele lumii, pe tema ultimei conflagrații mondiale va observa că rolurile și mitologia pozitivă sau negativă a acestor scenarii repetate se împart sistematic între cîțiva beligeranți și victime mereu aceleași. Unde sînt toate celelalte popoare care au suportat din plin marele impact al ultimului război mondial și al gravelor evenimente care l-au premers ? Altă întrebare : de cîte ori a putut fi constatată prezența românească în vreuna din aceste producții de anvergură propagandistico-mitologică asupra ultimului război mondial ? **Delirul** este una din puținele cărți care ripostează partizanei „conspirații a tăcerii". Istoria nu e numai a marilor puteri și a marilor popoare. Iar atenția pe care o acordă scriitorul **factorului individual** trebuie văzută și din unghiul de vedere al țărilor mici aflate la discreția semnatarilor de tratate. Succesul **Delirului** este legat și de această componentă justițiară a cărții : a scoate la suprafață drama profundă și impusă, dar programatic ignorată, a unui popor întreg e un act de veritabil umanism.

Controversat sub raportul realizării psihologice, combătut cu mijloacele criticii dogmatice pentru discutabile vicii de perspective istorice romanul **Delirul** a fost mai puțin discutat în semnificațiile sale generale.

Importanța cărții stă în reconsiderarea legăturilor literaturii cu istoria și a legăturii romanului cu cititorii. Romanul **Delirul** a fost o demonstrație că scriitorul o poate lua înaintea istoricului cu șanse profitabile atît pentru istorie cît și pentru literatură. Totodată romanul **Delirul** a probat aviditatea cititorului român pentru temele de majoră semnificație socială și politică din istoria politică a țării. Și nu în ultimul rînd romanul **Delirul** a fost un răspuns tendinței, care în chip exclusivist ține să elimine din literatură proza de formulă tradițională. **Delirul**, una din cărțile de succes ale anului 1975, este un roman de factură tradițională.

Alexandru Călinescu : „Portret"

Drumul propriei demnități

Urmare din pag. 1

umană capătă o altă greutate, aceea a responsabilității și rațiunii.

Pentru mulți dintre noi, realitățile grave cu care s-au confruntat cei mai virstnici, nefiind percepute la „timpul trăirii", își fac loc mai greu în înțelegere și simțire. Imaginile păstrate de peliculă, dovezile și rănile nicidată închise, prilejuite de un război care nouă celor mai tineri nu ne-a traversat în mod direct existența, rămîn ca un document aproape incredibil care avertizează că iată, oamenii, chiar și în acest secol, nu sînt nevoiți să lupte doar împotriva capriciilor Naturii, ci că mai trebuie să lupte și împotriva acelei neverosimile parcele a propriei naturi, care i-a făcut pe cei din vechime să o sintetizeze într-un celebru dicton care a traversat secolele.

Stai în fața televizorului, citești în ziar, mă rog, *afli*, că undeva pe această planetă, un deget arătător indică butonul dezastrului, că undeva laptele curge în rigole în timp ce în altă parte foamea anulează dreptul la viață. Stai și afli că înjosirea, nedreptatea, abuzul, corupția și violența nu sînt doar cuvinte într-un dicționar al arhaismelor, ci că au încă acoperire în realitate. Sigur, durerea și suferința altora nu se propagă, nu sînt molipsitoare, la modul concret. Dar trena lor de umilință ne acoperă pe noi toți cei care credem că omul trebuie să fie, în sfîrșit, om pentru oameni... Căci Omul nu are vocația martiriului. Nu haina umilinței e cea mai potrivită haină a lui. Faptul de a se lăsa jefuit de speranțe, de idealuri și împliniri nu poate purta semnătura rațiunii umane. De orice culoare ar fi el, oriçe număr de ani ar avea, orice număr de ordine l-ar înmatricula într-una sau alta din categoriile în care se tot clasifică umanitatea acestui secol, nu trebuie să întoarcă și celălalt obraz nedreptății, abuzului și injosirii.

Iată că astfel este mai lesne de înțeles de ce nu putem aștepta senini și pasivi ca reglatorul automat al Naturii să-și facă meseria. Iată de ce rațiunea și nevoia de a ne respecta propriul statut uman ne îndeamnă să nu așteptăm echilibrarea „de la sine" a ceea ce încă mai stă sub semnul dezechilibrului, ci să grăbim, măcar cu o secundă, triumful luminii, al rațiunii, al Umanismului care trebuie să-și imprime efigia asupra contemporaneității.

Simt nevoia să-mi privesc semenii o dată în plus. Acești oameni de acum, din acest august și de aici, din acest spațiu de inimă și simțire au, cu siguranță vocația construcției : a construcției în general și nu mai puțin a construcției de sine.

Privindu-i, privindu-ne, privindu-mă, capăt deja certitudinea că cel mai dur, dar și cel mai minunat drum al existenței fiecărui individ este *drumul către ajlarea propriei demnități.*

SPORT

Groapa cu pisici

● Degringolada fotbalistică este, da, indiscutabilă, cum susține Discobol. Dacă nu chiar s-a și terminat. Pentru că de alunecat, de rostogolit, de prăbușit poate fi vorba numai pînă cînd ajungi jos. Or, în ultimii ani, după ce am ratat tot ce se putea rata ca performanță internațională, singura și cea mai înaltă măsură a calității fotbalului am ajuns jos. De aici, unde ne-au adus marile contraperformanțe mai vechi (prima înfrîngere în fața Greciei, cea atît de rușinoasă a „tineretului" cu Albania, ratarea tuturor calificărilor s.a.) și mai noi (înfrîngerea după zeci de ani în fața Poloniei, eșec în fața unei — doar — echipe de club italiene, comportarea lamentabilă a juniorilor s.a.) repet, de aici nu mai avem cum și unde aluneca. Aici stăm ! Oricît de fanteziști ar fi tehnicienii în alcătuirea echipelor reprezentative, nimeni, deocamdată, nu ne va mai clinti din groapa în care am ajuns, „cu pisici", din, amintiți-vă, „groapa cu lei" de la Guadalajara. Atunci ne-am simțit o vreme lei între alți lei, acum ne speriem chiar și de pisici. Doar și acestea sînt feline ! Ne speriem, ne betonăm, întrerupem campionatul, „cantonăm", rulăm pe aproape toți divizionarii „A" și cîțiva din „B" în reprezentative, umflăm valoarea adversarilor prin propriile noastre declarații că vom lupta pînă la ultimul bocanc... Și pe urmă ne acoperim cu ridicol, închipuiți-vă numai un leu speriat și fugărit de o mîță, e drept, frumos echipată, agilă, abilă, chiar vicleană, pentru că rage în loc să miaune... S-au dus „gropile cu lei" sau nu mai sîntem noi în ele pentru că nu mai sîntem lei decît în amintirea unora și în declarațiile altora. Aceasta trebuie s-o recunoaștem în primul rînd, cinstit. Absența prelungită a performanței internaționale este expresia unei crize în fotbalul nostru. Criză de jucători și antrenori, excepțiile nefăcînd altceva decît să confirme această (ne) regulă. În această situație nu turneele (inclusiv cel universitar în care am reușit să învingem Lesotho cu 4—0 și S.U.A. cu 3—1 și Franța cu 10—0 !) nici declarațiile, nici falsele încurajări (ca să nu-și piardă „băieții" optimismul înainte de joc) și nici schimbările periferice din conducerea loturilor și a federației vor rezolva impasul în care ne aflăm. Mașina nu mai merge, este în pană. Este cît se poate de limpede că, nici dacă o împingem noi, mai pe față sau mai pe ascuns, cu umărul, ea nu mai merge ca o mașină. Trebuie desfăcut și refăcut motorul. Pentru aceasta este nevoie acum de mecanic și nu de șofer. Acesta din urmă, tot mimînd la volan manevrele normale ale conducerii unei mașini în perfectă stare, ne-a scos din cursă, deocamdată. Dar unde e mecanicul ?

Ulise

florin mâciu

Bradul

Pe-o stîncă, bradul ca un simbol
al Veșniciei, se înalță
Sfidînd văile.
Mulți îi admirau
măreția, se adăposteau
Sub crengile lui
de ploaie
Cîndva fusese tînăr, acum
era puternic.
Înfruntase viscole, fulgere
omătul greu îl încovoia crengile
Văzuse multe, știa multe
Dar nu știa că
drumețul de ieri
acum revenea.
Bradul simți lanțurile
durerea ascuțită îl străbătu
de la rădăcină
la vîrf.
Era securea .

Cerbul

Liniștea pădurii întreruptă
de un lătrat
Cerbul își înălță măreața coroană
Și porni în salturi mari
Dar nu atît de mari încît
Să-l pună la adăpost
de glonțul
ce veni, perfid
și-i stîrnește spinarea
Durerea îl mină pe cerb
printre arbori
la riul rece și limpede ca un cristal
durerea lui
roșie
Privind în apa clară
își zări picioarele tremurînd
și înțelese c-a obosit.
Se dădu cîțiva pași înapoi
se așeză în iarbă
Semnul venea, încet
Bătrînul cerb crezu că a scăpat
Dar nu știa
Că moartea se schimba la față

REVISTA STRĂINĂ

● **ÎNTRE ROMANCIERII** generației tinere, Amos Oz a fost remarcat de critică pentru lirismul care impregnează narațiunea fluentă și solidă a cărților sale. Îndeosebi romanul „Pînă la moarte" este considerat un model al genului de literatură pe care-l practică acest scriitor excepțional. O povestire lentă, fără crescendo marcat de evenimente particulare, cu dezno dămîntul care se împne din logica ineluctabilă a faptelor, „Pînă la moarte" conține un spectaculos de factură deosebită, un sens al evenimentelor care se dezvăluie fără eforturi, cu simplitatea vieții însăși.

● **O EXPOZIȚIE** ce a prilejuit comentarii extrem de elogioase este cea deschisă la Offenbach, „Un tîrg din Sahel". Este vorba de o colecție impresionantă, **Frankfurter Neue Presse** menționează peste 300 de rubrici din catalog, care subliniază valorile culturale și de civilizație din cîteva țări africane. De la corturile tuaregilor pînă la covoarele din piele, de la costumele fastuoase și pînă la haine din benzi de piele, cu clopoței metalici, totul constituie un ansamblu menit să demonstreze capacitatea acestor popoare de a crea un mediu artistic de mare densitate, de a exprima cu multă fantezie aspirațiile și concepția lor de viață.

● **ÎN GERMANIA FEDERALĂ** a fost creat un **Fond literar.** Este vorba de o instituție de tip cu totul nou, care va dispune de cîteva milioane de mărci consacrate susținerii materiale a scriitorilor și producției lor. Este prevăzută întreaga libertate a asociațiilor de scriitori de a folosi aceste fonduri și a le distribui în vederea ajutorării scriitorilor cu producție substanțială. Un articol din ziarul **Die Welt** menționează faptul că scriitorii vor urma în acest fel exemplul cineaștilor vest-germani care au constituit cel dintîi un asemenea fond de sprijin al creației artistice.

● **PREMIUL „GOETHE"** pe anul 1978 a fost decernat scriitorului și sociologului francez Raymond Aron. Distincția a fost conferită la 28 august la Frankfurt, iar juriul a subliniat în motivarea acordării acestui premiu faptul că sociologul francez a dovedit în scrierile sale o propensiune adîncă spre obiectivitate și spre reflectarea culturilor străine în mod just, fiind un partizan al dialogului și înțelegerii între popoare. Raymond Aron s-a născut la Paris, în 1905, și a desfășurat o amplă activitate publicistică și universitară, constituind una din influențele majore asupra generației actuale de intelectuali francezi. Jurnalist acerb, el deține de cîteva decenii rubrici de mare popularitate în cîteva cotidiene franceze, impunîndu-se prin stilul său cartezian, prin dezbaterea liberă a principalelor teme ale zilei, pe un ton degajat, de aleasă intelectualitate.

● **HERBERT MARCUSE** a fost considerat un fel de director de conștiință al noii stîngi, poziție ce a limitat în fond mesajul său amplu și penetrant expus cu generozitate într-un număr de cărți, din care evidențiem **Omul unic dimensional** și **Cultură și societate.** Fiind anexat revoltei studențești din 1968 din principalele țări capitaliste dezvoltate, Marcuse a fost considerat doar un ideolog de grupare extremistă. La moartea sa, la vîrsta de 81 de ani, principalele reviste și ziare din lume au consacrat ample comentarii lucrărilor sale, subliniind că radiografia făcută societății capitaliste de azi rămîne valabilă, în punctele sale esențiale, constituind un posibil punct de plecare pentru analize din perspective cu adevărat revoluționare, menite să conducă la o schimbare de fond a lumii de azi. Joachim Schyle scrie într-un eseu recent : „Discursul ținut în 1971 apărut sub titlul „Contrarevoluție și revoltă" exprimă pînă azi actualitatea politică a cuvintelor sale. Ar putea profita de pe urma acestei poziții atît ecologiștii cît și rebelii svabi din Eppler : „ceea ce se întîmplă azi este descoperirea... naturii în chip de aliată a luptei împotriva societăților exploatatoare care accentuează asuprirea oamenilor prin exploatarea naturii însăși...

● **ARTA FOTOGRAFICĂ** își cîștigă tot mai mult dreptul de cetate în republica esteților. Artistul slovac Karol Kállay este apreciat în acest domeniu drept „o valoare mondială", cum afirmă Vaclav Jiru care scrie în continuare : „Cea mai mare parte a operelor sale sugerează într-o manieră convingătoare raportul strîns care se poate stabili între imaginea fotografică prestigioasă și literatură, poezie sau cîntec..."

● **„PREMIUL POVESTIRII"** se află la a treia sa ediție, în acest an, sub deviza „Limba este o patrie". Adresîndu-se scriitorilor de formulă foarte diversă, juriul acceptă manuscrise de povestiri, eseuri sau altfel de scrieri literare de pînă la 20 de pagini. Premiul este considerat drept una din cele mai puternice forme de consacrare literară, constituind un argument hotărîtor în publicarea lucrărilor de tineri autori, precum și o carte de vizită față de public.

● **ANUL TOLSTOI** a prilejuit reeditări spectaculoase a operei marelui scriitor. O ediție monumentală a celebrului roman „Război și pace", două volume de povestiri apărute în condiții excepționale, cu note revelatorii au constituit, numai în ultimele zile, bucuria iubitorilor de carte rară. O ediție specială a fost însă consacrată celor mici constituind repovestirea unor secvențe importante din „Război și pace", pe limbajul copiilor din primii ani de școală, cu evocarea mediilor sociale, a principalelor personaje și a relațiilor lor, în spiritul povestirilor pentru copii ale lui Tolstoi însuși. Tipul acesta de povestire pentru cei mici se transformă, în cele din urmă, într-o narațiune încîntătoare și cuceritoare, capabilă să popularizeze chiar opere dintre cele mai cunoscute și să le adăuge un plus de farmec.

● **TURNAT ÎN 1951** „Strigătul" lui Michelangelo Antonioni este din nou în atenția criticii franceze. Se remarcă printre altele, faptul că „Strigătul" este un film de excepție în creația cineastului, toate personajele acestuia fiind oameni care prin condiția lor materială se află la periferia societății. Interpretarea remarcabilă a lui Steve Cochram — în rolul lui Aldo — precum și a actorilor Alida Valli, Betsy Blair, trimit pe spectator în miezul aventurii umane care, uneori, (ca în cazul „Strigătului"), este puternic marcată de suferință.

Cu un prieten, sub zidurile Madridului...

Evocare de VALTER ROMAN

Cînd, la începutul acestei veri am aflat că marele scriitor german Ludwig Renn, președinte de onoare al Academiei de Arte din R.D.G. a fost sărbătorit cu ocazia împlinirii vîrstei de 90 de ani, m-am hotărît să-i scriu ceva mai mult decît cîteva rînduri aniversare. Împlinise vîrsta venerabilă de 90 de ani, iar prietenia noastră dura de peste patru decenii. Prins cu diferite treburi, am tot amînat, gîndindu-mă că odihna și tratamentul de la Karlovy Vary — unde urma să plec — îmi vor oferi răgazul de a-i adresa, de acolo, o scrisoare plină de căldură și afecțiune. Dar soarta are o „logică" de nepătruns. Chiar în ziua cînd mă hotărîsem să aștern pe hîrtie sentimentele și gîndurile mele (22 iulie a.c.) am auzit la radio și a doua zi citeam în presă că el a încetat din viață.

Pentru mine plecarea dintre noi a lui Ludwig Renn a fost mai mult decît o știre tristă. Această dispariție îmi producea nu o simplă durere, ci o adevărată rană. Și consider de datoria mea a spune astăzi despre el ceva mai mult decît am relatat în cartea **„Sub cerul Spaniei. Cavalerii speranței"**, apărută în 1972. Aceasta pentru, simplul motiv că Renn reprezintă într-un anumit fel, ceva deosebit nu numai pentru unii dintre noi care am luptat împreună cu el pe pămîntul Spaniei, ci și datorită simpatiei pe care o manifesta față de mișcarea revoluționară din România, pentru poporul nostru, al cărui prieten bun și sincer a fost.

[La unul dintre bătăliile de la Jarama (Ludwig Renn și autorul acestei evocări)]

I-am cunoscut și m-am împrietenit cu Ludwig Renn (cu Ludwig — cum îl spuneam mai tîrziu) în timpul războiului civil din Spania. Prima noastră întîlnire a avut loc în zilele memorabile și fierbinți ale apărării Madridului (noiembrie 1936).

Trupele lui Franco ajunseseră la porțile Madridului. Pericolul căderii capitalei Republicii Spaniole era realmente mare, iar toată presa fascistă și reacționară din Europa, ba chiar și cea liberal-democratică scria despre această „cădere" ca despre ceva iminent și inevitabil. Numai că acest cor infernal — dirijat din Berlin și Roma, inclusiv prin intermediul unor oameni politici din țările democratice, care în fond au capitulat în fața barbariei brune și negre, prin viitorii „neintervenționiști" — a comis o greșeală, una singură: a supraestimat forțele și posibilitățile fascismului, a subapreciat atît tăria voinței populare spaniole cît și dîrzenia acelor „ambasadori" a zeci de mii de oameni care s-au opus atunci, cu arma în mînă, alături de populația Madridului, puhoiului fascist.

După cum se știe, primele unități internaționale, batalioanele **„Edgar Andre"**, **„Commune de Paris"**, **„Dombrovski"**, **„Thälmann"**, **„Garibaldi"** au intrat în luptă alături de unitățile populare spaniole, în timpul marei bătălii pentru Madrid, apărînd la început pozițiile cheie ale orașului: **„Puente de los franceses"**, **„Ciudad Universitaria"** (Cetatea universitară), **„Casa de Campo"**, batalioane formate în mare majoritate din voluntari francezi, germani, italieni, polonezi și de alte naționalități. În cadrul batalioanelor **„Thälmann"** au luptat și majoritatea voluntarilor români aflați, în acel moment, în Spania. Primul comandant al acestui batalion a fost, încă pe atunci mult — cunoscutul — scriitor german, Ludwig Renn.

Ludwig Renn a avut un **curriculum vitae** cu totul deosebit. Descendent al unei vechi familii de nobili militari sași, el se numea de fapt Arnold Friedrich Vieth von Golssenau. Primul război mondial i-a deschis și lui ochii, a început să înțeleagă unele adevăruri istorice, a înțeles că numai dispariția capitalismului — generator de războaie — și victoria cauzei clasei muncitoare poate salva omenirea de mizerie, obscurantism, exploatare, chinuri și războaie. În 1928 el devine membru al Partidului Comunist din Germania.

Ludwig Renn este cunoscut în lumea întreagă prin romanele sale **„Krieg"** („Război") și **„Nachkrieg"** („După război"), romane care au făcut multă vîlvă atunci cînd au apărut, și care au reprezentat de fapt punctul de cotitură în viața și concepția despre viață ale acestui nobil, fost ofițer în armata Kaiserului în primul război mondial. El a devenit un luptător înflăcărat pentru cauza eliberării omenirii, a omului, pentru triumful socialismului.

Prima mea amintire despre Ludwig Renn este legată de apariția și intrarea voluntarilor în Madrid, a celor veniți din toate colțurile lumii pentru a se pune în slujba cauzei Republicii spaniole, care devenise atunci simbolul rezistenței popoarelor împotriva fascismului și a noului război mondial pe care forțele negre și barbare îl pregăteau cu asiduitate. Lupta poporului spaniol devenise cauza comună a tuturor popoarelor care gemeau sub cizma fascistă sau erau amenințate de dictatura fascistă.

Dolores Ibarruri scria despre acest eveniment: **„oamenii care defilează pe străzile Madridului asediat cîntă „Internaționala" în limba franceză, italiană, germană, română"...**

„În imprejurările grele ale războiului civil, — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu — **sute de comuniști și patrioți români, împreună cu voluntari din alte țări ale lumii, s-au alăturat comuniștilor și patrioților spanioli, au ajutat poporul spaniol în lupta sa eroică".**

...Primul grup de voluntari români, mesagerii poporului nostru, mai toți membri ai Partidului Comunist Român, muncitori, țărani și intelectuali au fost repartizați, în primele zile ale apărării Madridului, în batalionul a cărui comandă a fost încredințată lui Ludwig Renn. Batalionul lui și-a ocupat poziția la cunoscutul **„Puente de los franceses"**, unde, cu peste un secol în urmă, au suferit un eșec răsunător trupele trufașe ale lui Napoleon.

Batalioanele internaționale au intrat în luptă, cum s-ar zice, din mers, oamenii fiind înarmați și echipați destul de sumar. Evenimentele se desfășurau într-un ritm rapid. Prea mult timp pentru pregătirea militară a voluntarilor (între care imensa majoritate făceau atunci pentru prima dată cunoștință cu pușca, grenada, pistolul) nu prea a existat. N-a existat nici armamentul necesar. De tancuri, nici să nu mai vorbim. Ele au apărut ceva mai tîrziu. Erau tancuri sovietice. Au apărut în aceleași zile și primele avioane I-15 și I-16, tot sovietice. Exista o pușcă pentru doi-trei oameni. Fiecare ardea de dorința să pună mîna pe o armă și să tragă în fasciști... Cu cîtă amărăciune s-a asociat pentru mulți dintre noi clipa de bucurie cînd în sfîrșit am reușit să tragem: pușca aparținuse pînă cu cîteva secunde în urmă tovarășului de lîngă tine, care acum zăcea grav rănit sau mort. Riul Manzanares peste care se înălțase podul **(Puente de los franceses)** n-a putut fi trecut pînă la urmă de trupele lui Franco (deși reușiseră să-l forțeze de cîteva ori). A fost o infrîngere categorică a trupelor franchiste. Frontul se stabilizase acolo unde batalioanele internaționale au intrat inițial în luptă. Acest lucru s-a menținut pînă la sfîrșitul războiului.

Ernest Hemingway, Hans Kahle, Ludwig Renn și Joris Ivens pe frontul de la Guadalajara

În aceste lupte Ludwig Renn a fost tot timpul printre noi, în primele rînduri. Ne încuraja cu vorba și prin exemplul său personal. Om curajos și bine pregătit din punct de vedere militar, el ne vorbea de bătăliile crîncene din timpul primului război mondial.

— **Față de ce a fost la Verdun** — spunea el cu un surîs ironic pe buze — **aceste lupte au o „intensitate" mai mică, sînt mai ușor de suportat.**

Unora dintre voluntari, care se expuneau în mod inutil gloanțelor dușmane le spunea: **„important este nu să mori tie și cu un erou, ci să lupți cu prieepere ca să trăiești cît mai mult, să poți nimici cît mai mulți dușmani".**

În aceste prime lupte au căzut și primii voluntari români: **Mihai Ardeleanu**, fiul țăranului răsculat de la Alești (1904) și **Mazepa Vlad**.

Curînd, după acele zile fierbinți ale atacurilor concentrice asupra Capitalei Spaniole și după ce acesta a fost oprit, s-a trecut la o organizare militară, în conformitate cu exigențele războiului modern a voluntarilor străini (care luptaseră inițial în cadrul unor batalioane izolate) și anume la formarea propriu-zisă a **Brigăzilor Internaționale**. La început două — Brigada 11 și 12 (mai tîrziu s-au mai format încă patru Brigăzi — 13, 14, 15 și 129). Fiecărei Brigăzi i s-a atașat cîte un divizion de artilerie care la rîndul lor urmau să fie organizate. Odată cu reorganizarea Brigăzilor 11 și 12 și a organelor lor de conducere, s-au format și diviziunile respective de artilerie.

Șeful de stat major al Brigăzii 11 Internaționale (în a cărei componență au intrat în special voluntari germani și austrieci), a fost numit Maiorul de pe atunci Ludwig Renn. La inițiativa și aprobarea lui Andre Marty și Luigi Longo, comisari generali ai Brigăzilor Internaționale, s-a hotărît ca diviziunul ce urma să fie atașat Brigăzii 11 să fie alcătuit din voluntari români. Așa a luat ființă în decembrie 1936 — ianuarie 1937, la Murcia, nu departe de coastele Mării Mediterane, prima unitate românească (un divizion de artilerie), în cadrul Brigăzilor Internaționale, în cadrul Armatei Republicane Spaniole. Comanda acestui divizion a fost încredințată autorului acestei evocări.

Cel care se ocupa nemijlocit de formarea divizionului român de artilerie (care în mai 1937 se transformase într-un regiment de artilerie) a fost Ludwig Renn. El avea pregătirea teoretică și experiența de război necesară pentru instruirea temeinică a acestei unități de artilerie, ce va avea un rol important în viitoarele, dar foarte apropiatele bătălii susținute de armata republicană spaniolă (Jarama, Guadalajara, Brunete).

Statura înaltă, uscățivă a maiorului Renn apărea nu o dată pe zi în mijlocul voluntarilor români. Avea o răbdare de înger, gata oricînd să-ți dea o explicație în plus. El insufla încredere tuturor explicînd că într-o luptă nu totul se-pînde de armament. Știa el ce știa și ceea ce am constatat și noi mai tîrziu. Aveam de luptat totdeauna împotriva unui armament superior numeric. Hotărirea, spiritul de sacrificiu au fost un factor militar de prim ordin. Despre aceasta ne vorbea nu o dată Ludwig Renn.

Cu voluntarii români, Ludwig Renn a făcut cu adevărat cunoștință în plină bătălie pentru salvarea Madridului, în timpul luptelor îndîrjite de pe riul Jarama, la Guadalajara (unde diviziile lui Mussolini au suferit acea înfrîngere răsunătoare și rușinoasă), în timpul contraofensivei republicane de la Brunete.

Ludwig Renn a fost un șef de Stat Major ideal. Cunoștea la perfecție arta militară, a luat totdeauna la curent cu situația de ansamblu și cu situația fiecărui batalion, a fost de un calm desăvîrșit, cu un curaj exemplar și a știut să fie un foarte bun camarad (și nu numai un șef ierarhic). Ordinele lui erau totdeauna precise, nu lăsa să plutească nici o îndoială.

Botezul focului pentru divizionul român de artilerie, format din trei baterii, a fost la rio Jarama, prima bătălie serioasă, din toate punctele de vedere, la sud-vest de Madrid. Au fost zile grele și pentru divizionul român de artilerie.

Una din isprăvile divizionului au constituit-o tragerile executate în plină noapte pentru a încerca să anihileze din față un atac al trupelor franquiste care se hănuia că va avea loc a doua zi, dimineața. Ulterior au „venit" și dovezile că această presupunere a fost întemeiată. Ideea și ordinul corespunzător au fost ale lui Ludwig Renn.

Cînd unii au obiectat în privința acestei operații de noapte (deci trăgeam numai după anumite calcule, fără a avea posibilitatea de a vedea cu ajutorul observatorilor rezultatele), Ludwig Renn spunea într-o franceză perfectă, citind pe Napoleon: **cine nu riscă nimic, nu obține nimic.**

În ordinul de zi al Brigăzii 11, dat după terminarea bătăliei de la Jarama, sub iscălitura lui Hans Kahle, comandantul Brigăzii 11, și a lui Ludwig Renn, se spunea, printre altele: **„Grupul român de artilerie a distrus o baterie inamică, a aruncat în aer depozitul de muniții, a provocat pierderi în pozițiile dușmane, distrugînd cuiburi de mitraliere, aruncătoare și cinci tancuri și respingînd un puternic atac fascist printr-un foc precis în fața liniilor noastre".**

Nu pot omite să amintesc, în cadrul acestei evocări, întîlnirea lui Ludwig Renn cu Ernest Hemingway, întîlnire la care am avut marea șansă și deosebita bucurie de a asista. La o zi-două după bătălia de la Jarama, Renn mă chemă la el. Am fost convins că e vorba de vreo nouă misiune militară. Dar nu. Adresîndu-mi-se mai prietenos ca oricînd îmi spune:

— **Vrei să mergi cu mine la Madrid?**

Văzînd că întrebarea lui a trezit o curiozitate nedefinită adăugă: **Mă duc ca să-l întîlnesc pe Hemingway. Auzisem de la el că îl interesează soarta lui Panait Istrati și m-am gîndit la tine.**

Pe drum Ludwig Renn a încetat brusc să fie militar și a abordat probleme literare și artistice. Îmi mărturisea marea lui admirație pentru Eminescu, Caragiale și Coșbuc, îmi vorbea de Enescu, de frescele mănăstirilor din Moldova. Mă întreba despre Panait Istrati, știind că Hemingway va aborda această „problemă". A fost o discuție ca între prieteni. De fapt din acele clipe am și devenit prieteni, cu toată diferența destul de mare de vîrstă ce exista între noi.

Întîlnirea lui Renn cu Hemingway (despre care am scris în cartea memorialistică „Sub cerul Spaniei", apărută în 1972) a fost pentru tînărul de atunci nu numai plină de interes, dar și instructivă. A fost o discuție vie, emoționantă a doi mari scriitori ai epocii, pe care îi unea dorința arzătoare de a face „ceva" pentru ca fascismul să nu treacă, pentru ca în lume să învingă idealurile nobile ale independenței, democrației, libertății și umanismului. Au fost, de asemenea, discutate anumite aspecte ale apropiatului congres internațional al scriitorilor antifasciști de la Valencia, care a avut loc în iulie 1937.

La congres a participat — alături de Hemingway, Bergamin, Alexei Tolstoi, Tristan Tzara, Bloch, Guillen, Malraux, Ehrenburg, Dos Passos, Egon Erwin Kisch, Alberti și mulți alții — și Ludwig Renn. El a părăsit însă congresul, deoarece începuse ofensiva republicană de la Brunete.

La întoarcerea sa pe front, ne povestea despre desfășurarea congresului. Ne relata că marile figuri ale culturii universale salutau prin mesajele lor această manifestare a culturii spaniole. Ne citea rîndurile adresate de Albert Einstein congresului, prin care marele savant își exprima amărăciunea pentru pasivitatea manifestată de așa-zisele puteri democratice față de agresiunea și atrocitățile comise de fascismul german și italian în Spania. Referindu-se la lupta poporului spaniol Einstein scria: **„Această luptă ar fi avut de mult sfîrșitul meritat dacă puterile democratice ar fi acționat în conformitate cu principiile moralei sau chiar potrivit necesităților propriei lor securități. Popoarele libere vor recunoaște în sfîrșit că trebuie să se unească tot atît de strîns pe cît de strîns uniți sînt dușmanii umanității?".**

— **Are Einstein perfectă dreptate** — adăuga Ludwig Renn. **Ce bine ar fi dacă țările occidentale ar acționa măcar în conformitate cu propriile lor interese... Ele îi ajută însă pe Hitler și Mussolini, dar vor cădea, pînă la urmă, victimă propriei lor miopii...**

Și așa a fost.

Un episod deosebit de interesant și care a intrat în istorie este legat de desfășurarea luptelor, cunoscute în lumea întreagă, de la Guadalajara, marea victorie a republicanilor spanioli asupra trupelor lui Mussolini.

Aceasta a avut loc în luna martie 1937. Văzînd că Madridul rezistă, Franco împreună cu Hitler și Mussolini au hotărît lansarea unei ultime ofensive puternice și „decisive" asupra Capitalei spaniole în primele zile ale lui martie, cu scopul declarat de a ocupa Madridul și a termina în acest fel războiul. Socotelile lor au dat însă greș. Cele patru divizii italiene „proaspete" și recent transferate din Italia în Spania au suferit o înfrîngere răsunătoare.

Ofensiva lor a fost mai întîi oprită la nordest de Madrid, nu departe de orașul Guadalajara, care reprezenta în acea situație realmente ultimul punct de rezistență în fața Madridului.

Contraofensiva republicană a început la 13 martie printr-un contraatac cu caracter local, care avea însă menirea de a constata dacă sînt, în mod real, întrunite toate condițiile pentru o ofensivă republicană generală.

Trebuia recucerit satul Trijueque, căzut cu două zile mai înainte în mîinile trupelor lui Mussolini. Comanda acestei operațiuni a fost încredințată lui Ludwig Renn, care prin prieperea, calmul și eroismul său personal a contribuit mult la reușita acțiunii întreprinse.

Înainte de a porni la atac Ludwig Renn ne-a dat următoarele instrucțiuni: — divizionul român de artilerie (care ocupa o poziție favorabilă pe șoseaua Madrid-Zaragoza) va începe de fapt operația, deschizînd focul asupra satului Trijueque. După 20 de minute de bombardament intensiv, va trece la atac direct infanteria spaniolă și internațională, însoțită de o companie de tancuri. Pe măsura înaintării infanteriei și tancurilor republicane vei prelungi tirul artileriei, iar odată cucerit satul vei așeza focul pe șoseaua națională Madrid-Zaragoza pentru a împiedica pe italieni de a aduce întăriri.

Lucrurile s-au desfășurat în conformitate cu acest plan tactic. În aceeași zi de 13 martie 1937, Trijueque a fost recucerit. Ce excelent s-au purtat în timpul acestei operații voluntarii români, eroii poporului nostru Nicolae Cristea, Nicolae Pop, Alexandru Lazăr, Mihail Dobrescu, Constantin Bodeanu, Aurel Groparu, ing. Iancu Zilberman, Mihail Boicu, Ion Chilimnic, Armand Conta, Vasile Costiniuc, Ludovic Mathias, Horia Moldoveanu, Nicolae Toma și alții. Pe ziua de 18 martie (aniversarea Comunei din Paris) armata republicană spaniolă a trecut la contraofensivă generală, zdrobind trupele lui Mussolini.

Ludwig Renn a plecat mai tîrziu în Mexico. A venit al doilea război mondial. Trecuseră mulți ani pînă cînd ne-am reîntîlnit.

Pe la sfîrșitul anilor '50 el venise la București. Am alergat la Athenee Palace pentru a-l îmbrățișa. Am găsit un om plin de încredere în viitor, un om care ardea de dorința de a vedea cît mai mult din țara noastră. A făcut o călătorie prin Moldova, unde a putut să vadă cu ochii proprii Voronețul, despre care îmi vorbea încă în Spania, și despre care el spunea că trebuie să fie așezat în istoria artei alături de Alhambra, Pantheon, Sagrada familia. S-a dus să vadă Coloana lui Brâncuși. S-a dus la Istria și la Adamclisi. Asculta cu o plăcere nedisimulată rapsodia lui Enescu și Hora staccato a lui Dinicu. Se minuna de Grigorescu, Aman și Tonitza.

Discuta cu mine cartea pe care a publicat-o ulterior despre războiul din Spania.

L-am văzut în 1968 la Berlin. Aflînd că sînt puțin răcit a venit la mine la hotel și am discutat despre Spania, despre viitorul țărilor noastre, despre relațiile frățești ce trebuie să existe între țările socialiste, despre perspectivele mișcării comuniste din occidentul Europei.

De-a lungul anilor s-a adunat o întreagă corespondență.

În 1974 l-am vizitat din nou (de această dată la el acasă) la Berlin. Aceasta a fost ultima noastră întîlnire. Îmi promisese copiile unor fotografii din Spania pe care eu nu le aveam. Mi le-a trimis ceva mai tîrziu cu poșta și aducîndu-și aminte de întîlnirea noastră, îmi scria: **„Ich freute mich sehr über Deinen Besuch hier. Wie schon, dass wir uns verstehen wie in alten Zeiten vor Madrid".** (M-am bucurat foarte mult de vizita ta aici. Ce bine că ne înțelegem ca în timpurile de demult, în fața Madridului). Într-adevăr, ce frumos a fost că găseam cu Ludwig un limbaj comun. Și nu aveam puține și nu erau de mică importanță politică, discuțiile noastre.

Nu de mult, lui Ludwig Renn am fost nevoiți să-i spunem cuvîntul ultim, de **adio**. Ne-a lăsat însă drept amintire de neuitat, lupta și viața sa întreagă, încrederea sa în triumful rațiunii, demnității, al umanismului, al socialismului.

din lirica bulgară

MATEI ȘOPKIN

Neliniște de primăvară

Parcă se-aprind în ramuri constelații
și rup împurpurarea serii, grea.
Au înflorit toți pomii-nfiorații,
sau au cumva în ramuri fulgi de nea?

Se face ziuă? Cîntă păsări mii?
Sau riuri rapotesc fără de frîu,
trezesc din somn pămîntul, și-n cîmpii
vestesc întinse haldele de grîu?

E primăvară. Strunele campestre
răcoarea albăstrie-a sună-n salbe,
par pomii-n floare tinere neveste,
împrăbodite cu tulpane albe.

Ca flăcări albe ard pe ramuri flori
ce vor s-aducă fructele-naroade.
Eu le privesc, mă-ntreb și mă-nfior:
Lega-vor ele toate roade?

În românește de
Valentin Deșliu

BORIS GULIAȘKI

Încă o dată desculț în ploaie.

Încă o dată unui anotimp mă închin.

Încă o dată
în dansul picăturilor din iarbă
sari galbeni se rostogolesc.

Și copii.
Din amintiri aleargă —
uzi și transparenți.
Infinitul eului meu —
e locuit de copii.

În românește de
Petru Dan Lazăr

NIKOLAI ZAIAKOV

Tatăl

Iată poarta veche
cu zăvorul de fag
încet, fără teamă
iarăși calc peste prag.

Miroase a iarbă
abia cosită-n zori,
departe se stinge
glas de ciocănitori.

Damol tata-și scoate
șapca și așteptînd,
soarele îi arde
chip și brațe pe rînd.

Și oameni și păsări
din ochi se măsoară
picură din streșini
doar miere solară.

Vara cîntă stins
într-un singur ciulin.
Eu aici am luptat
și m-am născut senin.

În românește de
Mihail Magiari

VLADIMIR BAȘEV

Meditație

De ce ne-am mai ivit pe lume
dacă nu avem ce să-i dăm omenirii?
Noi nu vrem nici soarta, nici slava
marilor genii!
Pur și simplu ne dorim gîngășia
acelei necunoscute femei,
care, cea dintîi, a trecut
tărmecul pămîntului în țesătură aleasă;
ne dorim numai darul
acelui meșter neîntrecut
care, lemnul cioplindu-l,
l-a preschimbat, ca prin minune, în cîntec.
Noi nu vrem nici slava, nici soarta
marilor genii!
Nouă ne ajunge recunoștința
unei singure generații.
Ne trebuie doar mîna îndeminatică
a celui care făcînd tăcerea pietrei să
vorbească,
știa să înduioșeze inimile.
Ne trebuie doar două aripi asemeni
celor ale Meșterului Manole,
pentru a urca mai sus
de viteza sunetului și de cutezanța șoimului.
Nouă ne ajunge recunoștința
unei singure generații.
Fie ca numai singur gînd
să-i dăm năzuita întruchipare!
Să devenim pădurea
patrivnică pustiitoarelor vînturi;
ploaia trebuitoare
ogoarelor nesfîrșite...
Fie ca bolnavul aproape de moarte
să-și afle prin noi lecuirea!
Fie ca mîinile noastre
să struneacă amenințătorii atomi!
Fie ca boabele de grîu
de noi trimise în brazdă,
să încolțească în miliarde de sori!
Fie ca numai unui singur gînd îndrăzneț
să-i dăm năzuita întruchipare,
pentru a avea și noi dreptul
să ne odihnim în pămîntul
în care dorm adevăratele genii.

În românește de
Corneliu Șerban
și Tudor Savu

Luceafărul
Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef: Nicolae Dragoș.
Mihai Ungheanu (redactor șef adjunct), Teodor Balș (secretar responsabil de redacție)

REDACȚIA: București, Piața Scînteii Nr. 1, tel. 17 32 09
ADMINISTRAȚIA: Calea Victoriei Nr. 115, tel. 50 74 96
ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei
Tiparul executat la:
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Paginator Dobre Marian